

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasmina Cehnar

**VPLIV SPOLNIH KVOT NA DELEŽ ŽENSK V IZBRANIH PARLAMENTIH IN
NJIHOVIH DELOVNIH TELESIH**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasmina Cehnar

Mentor: izr. prof. dr. Alenka Krašovec

**VPLIV SPOLNIH KVOT NA DELEŽ ŽENSK V IZBRANIH PARLAMENTIH IN
NJIHOVIH DELOVNIH TELESIH**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

VPLIV SPOLNIH KVOT NA DELEŽ ŽENSK V IZBRANIH PARLAMENTIH IN NJIHOVIH DELOVNIH TELESIH

Ob spoznanju, da tudi po politični in ekonomski osamosvojitvi ženske v parlamentih niso enakopravno zastopane, države zadnja leta uvajajo številne ukrepe za doseganje večje reprezentativnosti žensk. Med njimi so najpogostejše spolne kvote, ki so tudi osrednji predmet pričujoče diplomske naloge. V njej raziskujemo vplive, tako zakonskih kot strankarskih kvot na povečanje deleža žensk v parlamentu, vzporedno pa tudi druge elemente volilnih sistemov, strankarskih ukrepov in drugih okoliščin, ki se posredno ali neposredno nanašajo na izvolitvene možnosti žensk in so kot take neločljivo povezane z uspešnostjo kvotnega sistema. Poleg vplivov kvot na spolno sestavo parlamentov pa nas zanimajo tudi posredne implikacije kvotnih določil na spolno sestavo parlamentarnih delovnih teles, predvsem odborov za obrambo.

Analiza vključuje pet zelo različnih držav–Švedsko, Francijo, Španijo, Madžarsko in Slovenijo. Vsaka od njih ima svoj splet institucionalnih faktorjev preko katerih je prikazana kompleksnost vplivov različnih kvotnih določil v kombinaciji z različnimi političnimi sistemi na delež žensk v parlamentu in pojasnjujejo zakaj so v nekaterih državah spolne kvote učinkovite, v drugih pa nimajo zelenega efekta.

Ključne besede: spolne kvote, ženske, parlament, odbor za obrambo

THE INFLUENCE OF GENDER QUOTAS ON THE PERCENTAGE OF WOMEN IN SELECTED PARLIAMENTS AND THEIR COMMITTEES

Though women gained political and economic independence they are still widely underrepresented in parliaments. Lately, countries all over the world promote various affirmative actions to achieve gender balance in politics. Among those the most commonly accepted are gender quotas, which are the central theme of this diploma. The debate is concentrated on party and legal quotas and their effect on gender composition of parliaments, including elements of voting systems, party measures and different circumstances. As inseparable part of quota system they have direct or indirect influence on women's electoral chances. Besides that the study is concentrated on indirect implications of quota systems on gender composition of parliamentary committees, mostly committees on defense.

Five different countries are included in the analysis: Sweden, France, Spain, Hungary and Slovenia. Each country has its own set of institutional factors that show the complex impacts of different political systems in combination with gender quotas on composition of parliaments. We will also try to explain why gender quotas are in some cases successful and in others without significant effect.

Key words: gender quotas, women, parliament, committee on defense

Kazalo

1. UVOD	10
2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR	12
2.1 Predmet, struktura in cilji proučevanja	12
2.2 Metodologija in hipoteze	12
3. TEORETSKI OKVIR ANALIZE	14
3.1 Ženske na pragu parlamenta	14
3.1.1 Koncept predstavništva	14
3.1.2 Dejavniki, ki vplivajo na izvolitev žensk v parlament	17
3.1.2.1 Procesi rekrutiranja	19
3.1.2.1.1 Od primerne do potencialne kandidatke	19
3.1.2.1.2 Od potencialne do dejanske kandidatke	19
3.1.2.1.3 Od kandidatke do poslanke	20
3.1.2.2 Okolje rekrutacije in strukture rekrutiranja – vloga institucij	20
3.1.2.2.1 Volilni sistemi	21
3.1.2.2.2 Vloga strank	24
3.1.3 Pojem volilnih spolnih kvot	26
3.1.3.1 Razprava za in proti kvotam	29
3.1.4 Implementacija spolnih kvot	30
3.2 Ženske v parlamentu	34
3.2.1 Parlamentarna delovna telesa	35
3.2.2 Delovna telesa in ženske	37
4. ANALIZA DRŽAV	40
4.1 Švedska	40
4.1.1 Razprava o kvotah na Švedskem	40
4.1.2 Spolne kvote in stranke	42
4.1.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk	44
4.1.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem	45
4.2 Francija	45
4.2.1 Razprava o kvotah v Franciji	45
4.2.2 Spolne kvote in stranke	47
4.2.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk	50

4.2.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem.....	51
4.3 Španija.....	52
4.3.1 Razprava o kvotah v Španiji.....	52
4.3.2 Spolne kvote in stranke.....	53
4.3.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk.....	56
4.3.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem.....	57
4.4 Madžarska.....	58
4.4.1 Razprava o kvotah na Madžarskem.....	58
4.4.2 Spolne kvote in stranke.....	59
4.4.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk.....	61
4.4.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem.....	63
4.5 Slovenija.....	63
4.5.1 Razprava o kvotah.....	63
4.5.2 Spolne kvote in stranke.....	65
4.5.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk.....	68
4.5.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem.....	70
5. PRIMERJALNA ANALIZA DRŽAV.....	72
5.1 Vpliv spolnih kvot na spolno sestavo izbranih parlamentov.....	72
5.2 Vpliv spolnih kvot na spolno sestavo odborov za obrambo.....	76
6. ZAKLJUČEK.....	79
Literatura.....	82
Priloge	
Priloga A: Primerjalna analiza držav.....	93

Seznam tabel, grafov in shem

Tabele

Tabela 3.1: Zastopanost žensk v parlamentih na svetovni ravni leta 1998 in 2008.....	15
Tabela 3.2: Povprečni odstotek žensk v parlamentih glede na regijo za leto 1998 in 2008.....	16
Tabela 3.3: Vpliv prisotnosti žensk na zakonodajo.....	38
Tabela 4.1: Odstotek kandidatke na volilnih listah in odstotek parlamentark ter število poslancev po strankah (n) na Švedskem v zadnjih treh mandatnih obdobjih.....	43
Tabela 4.2: Elementi švedskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah.....	45
Tabela 4.3: Odstotek kandidatke na volilnih listah in odstotek parlamentark ter število poslancev(n) po strankah v Franciji v zadnjih treh mandatnih obdobjih.....	48
Tabela 4.4: Elementi francoskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah.....	50
Tabela 4.5: Odstotek kandidatke na volilni listi in odstotek parlamentark ter število poslancev (n) po strankah v Španiji v zadnjih treh mandatnih obdobjih.....	54
Tabela 4.6: Elementi španskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah.....	57
Tabela 4.7: Odstotek kandidatke na kandidatni listi in odstotek parlamentark ter število poslancev (n) po strankah na Madžarskem v zadnjih treh mandatnih obdobjih.....	61
Tabela 4.8: Elementi madžarskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah.....	63
Tabela 4.9: Odstotek kandidatke na volilni listi in odstotek parlamentark ter število vseh poslancev (n) po posamezni stranki v zadnjih treh mandatnih obdobjih v Sloveniji.....	66
Tabela 4.10: Elementi slovenskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah.....	69
Tabela 5.1: Leto prve uporabe strankarskih ali zakonskih kvot in število uporab odtlej za vseh pet držav	75
Tabela 5.2: Povprečni deleži kandidatke na volilnih listah in deleži poslank po posameznih državah v zadnjih treh mandatnih obdobjih ter ocena faznega zamika glede na zadnje mandatno obdobje.....	76
Tabela 5.3: Delež žensk v parlamentu in odborih za obrambo v zadnjih treh mandatnih obdobjih po posameznih državah.....	78

Grafi

Graf 3.1: Odstotki žensk po letih v parlamentih v večinskih in proporcionalnih volilnih sistemih.....	23
Graf 4.1: Odstotek žensk v švedskem parlamentu od leta 1922 do zadnjih parlamentarnih volitev.....	41
Graf 4.2: Odstotek žensk v francoskem parlamentu od leta 1945 do zadnjih parlamentarnih volitev.....	46
Graf 4.3: Odstotek žensk v španskem parlamentu od leta 1978 do zadnjih parlamentarnih volitev.....	52
Graf 4.4: Odstotek žensk v madžarskem parlamentu od leta 1985 do zadnjih parlamentarnih volitev.....	58
Graf 4.5: Odstotek žensk v slovenskem parlamentu od leta 1990 do zadnjih parlamentarnih volitev.....	64
Graf 5.1: Gibanje deleža žensk v parlamentu na Švedskem, Madžarskem, v Sloveniji, Španiji in Franciji in prikaz prve uporabe kvot.....	74

Sheme

Shema 3.1: Proces izbire kandidatov.....	18
--	----

Razlage kratic posameznih strank

Švedska

S – Arbetarepartiet–Socialdemokraterna (Švedska socialdemokratska stranka)

M – Moderata samlingspartiet (Zmerna stranka)

C – Centerpartiet (Centralna stranka)

FP – Folkpartiet liberalerna (Liberalna ljudska stranka)

KD – Kristdemokraterna (Krščanski demokrati)

V – Vänsterpartiet (Leva stranka)

MP – Miljöpartiet de Gröna (Stranka zelenih)

Francija

UMP – Union pour un mouvement populaire (Unija za ljudsko gibanje)

PS – Parti socialiste (Socialistična stranka)

NC – Nouveau centre (Novi center)

PCF – Parti communiste français (Francoska komunistična partija)

DVG – Divers gauche (ostale leve stranke)

DVD – Divers droite (ostale desne stranke)

PRG – Parti radical de gauche (Leva radikalna stranka)

Verts – Les Verts (Zeleni)

UDF/MoDem – Mouvement démocrate (Demokatično gibanje)

MPF – Mouvement pour la France (Gibanje za Francijo)

REG – Régionalistes, autonomistes et indépendantistes (regionalisti in separatisti)

DIV – Divers et sans étiquette (ostalo)

RPR – Rassemblement pour la République (Zveza za Republiko)

MRC – Mouvement républicain et citoyen (Ljudsko in republikansko gibanje)

Španija

PSOE – Partido Socialista Obrero Español (Španska socialistična delavska stranka)

PP – Partido Popular (Ljudska stranka)

CiU – Convergència i Unió (Katalonska nacionalna stranka)

EAJ/PNV – Partido Nacionalista Vasco/Euzko Alderdi Jeltzalea (Baskovska nacionalna stranka)

ERC – Esquerra Republicana de Catalunya (Katalonska republikanska stranka)

IU – Izquierda Unida (Združena levica)
BNG – Bloque Nacionalista Galego (Galicijska nacionalna stranka)
CC – Coalición Canaria (Kanarska koalicija)
UPyD – Unión, Progreso y Democracia (Zveza, napredek in demokracija)
Na-Bai – Nafarroa Bai (Za Navarro)
EA – Eusko Alkartasuna (Baskovska solidarnost)
CHA – Chunta Aragonesista (Aragonska hunta)
PA – Partido Andalucista (Andaluzijska stranka)
ICV – Iniciativa per Catalunya Verds (Iniciativa katalonskih zelenih)

Madžarska

MSZP – Magyar Szocialista Párt (Madžarska socialistična stranka)
SZDS – Szabad Demokraták Szövetsége (Združenje svobodnih demokratov)
Fidzes – Kereszténydemokrata Néppárt (Ljudska krščansko–demokratska stranka)
KDNP – Magyar Polgári Szövetség (Madžarska ljudska zveza)
MDF – Magyar Demokrata Fórum (Madžarski demokratični forum)
S – Somogyért Egyesület (Zveza iz Somogya)
FKGP – Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt (Neodvisni maloposestniki, kmetijski delavci in ljudska stranka)
MIEP – Magyar Igazság és Élet Pártja (Madžarska stranka za pravico in življenje)

Slovenija

SDS – Slovenska demokratska stranka
LDS – Liberalna demokracija Slovenije
ZLSD (SD) – Združena lista socialnih demokratov (Socialni demokrati)
NSi – Nova Slovenija
SLS – Slovenska ljudska stranka
SNS – Slovenska nacionalna stranka
DeSUS – Demokratična stranka upokojencev Slovenije
SKD – Slovenski krščanski demokrati

1. UVOD

Ženske predstavljajo več kot polovico svetovnega prebivalstva, vendar jih je v najvišja predstavniška telesa po svetu izvoljenih ne le manj, ampak tako malo, da se v zvezi s podhranjenostjo žensk v politiki zastavljajo številna vprašanja. Nenavadno je namreč, da po politični in ekonomski osamosvojitvi žensk predvsem v najrazvitejših državah, te še vedno niso bolj množično prisotne na pomembnejših političnih položajih. Stanje je precej porazno v večini evropskih držav, še posebej v Sloveniji, ki je, kadar govorimo o deležu žensk v parlamentu, blizu dna ne le evropskega, ampak tudi svetovnega povprečja.

Problematika ženske (ne)udeležnosti v političnem življenju zadnje čase ni več ekskluzivna domena feminističnih krogov, ampak se zmeraj bolj seli na dnevni (politični) seznam. Večji premik v splošnem zavedanju pomembnosti vključevanja žensk v politiko pa se je zgodil na Četrtni svetovni konferenci o ženskah v Pekingu leta 1995. Takrat se je prvič začelo resneje govoriti o afirmativnih akcijah v smeri hitrejšega doseganja bolj uravnotežene politične zastopanosti obeh spolov. Eden glavnih ukrepov, ki so ga od takrat države in stranke začele širše uporabljati so tudi spolne kvote. V trinajstih letih se je tako število držav, ki so prakticirale katero od oblik spolnih kvot, povzpelo iz okoli dvajsetih na več kot sto držav, ki so spremenile svojo ustavo, volilne zakone oziroma strankarske statute v smeri prizadevanj za bolj uravnoteženo zastopnost spolov s kvotnimi določili. Spolne kvote tako danes postajajo novi globalni trend, vreden preučevanja in jim bo največja pozornost namenjena tudi v pričujoči diplomski nalogi.

Kljub vsesplošnemu zavedanju nujnosti večje reprezentativnosti žensk v predstavniških telesih, pa kvote zmeraj burijo duhove, kadar se v posamezni državi začnejo iniciative za njihovo uvedbo. Po eni strani kvote vzbujajo pričakovanje, da se bo delež žensk drastično povečal, po drugi pa mnogi nasprotujejo kvotam kot nepravičnemu ukrepu. Ta ambivalentnost se odraža tudi v sami uspešnosti kvotnih določil – nekatere države z eno od oblik spolnih kvot se že približujejo 50 odstotkom parlamentark (nordijske države, Ruanda), medtem druge niso tako uspešne (Slovenija, Francija, Bosna in Hercegovina, Italija, Irska...). Države s podobnimi ukrepi imajo v parlamentu različne odstotke žensk, kar kaže na pomembnost konteksta v katerega so spolne kvote vpeljane. Uspeha, kot je možno oceniti že na prvi pogled, namreč ne zagotavlja ne ekonomska razvitost države ne dolga demokratična tradicija, ampak je vplive kvot očitno potrebno iskati v drugih točkah posameznega sistema.

V zvezi z dejavniki, ki vplivajo na delež žensk v parlamentu, je bilo narejenih že ogromno raziskav in medtem, ko se študije vplivov spolnih kvot na sestavo parlamentov šele dobro razvijajo, med njimi ni veliko takih, ki bi preučevale vplive večjega števila žensk po

njihovem vstopu v parlament. Zato bo del diplomske naloge osredotočen tudi na spolno sestavo parlamentarnih delovnih teles, še posebej tistih, povezanih z varnostnim področjem. Delovna telesa bodo preučevana zato ker se v njih opravi največ parlamentarnega dela, varnostno področje pa, ker je v splošnem dojeta kot tradicionalno »moška« domena.

V analizo pa bo vključenih pet držav, ki so bile izbrane na podlagi (ne)uspešne implementacije kvot: Švedska kot država z dolgo tradicijo visoke reprezentativnosti žensk, Španija kot država, ki ima uzakonjene spolne kvote in relativno visok delež žensk v parlamentu in Francija kot država z ustavno določenimi kvotami in nizkim deležem žensk v najvišjem predstavniškem telesu. Del analize bosta tudi Madžarska in Slovenija, postkomunistični državi, ki spolne kvote uporabljata v manjši meri, v parlamentu pa nimata prav veliko žensk.

2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1. Predmet, struktura in cilji preučevanja

Osrednji predmet preučevanja v pričujoči diplomski nalogi je parlament oziroma faktorji, ki vplivajo na njegovo spolno sestavo s posebnim pogledom na sistem spolnih kvot kot mehanizma zagotavljanja bolj uravnotežene zastopanosti moških in žensk v najvišjih predstavniških telesih. Zanima nas torej v kakšni meri spolne kvote, tako zakonske kot strankarske, vplivajo na povečanje deleža žensk v parlamentu, vzporedno pa bomo preučevali še druge elemente volilnih sistemov, strankarskih ukrepov in drugih okoliščin, ki se posredno ali neposredno nanašajo na možnosti izvolitve žensk, saj so ti neločljivo povezani z sistemom volilnih kvot. Teoretski okvir analize bo razdeljen na dva dela. V prvem bo poudarek na dejavnikih, ki vplivajo na izvolitev žensk oziroma vplivih kvot na spolno sestavo parlamentov (govorili bomo izključno o spodnjih domovih), v drugem delu teoretskega okvirja, pa bo za nas zanimiv tudi vpliv kvot na sestavo parlamentarnih delovnih teles in sicer tistih, ki se nanašajo na varnostno področje.

V drugem delu diplomskega dela bodo teoretične ugotovitve vpeljane v analizo petih izbranih držav. Treh, kjer so kvote, bodisi zaradi zakonodaje bodisi zaradi politične kulture, v širši uporabi (Švedska, Francija in Španija) in dveh državah, kjer kvotna določila niso širše uporabljena, ženske pa so v parlamentu slabo zastopane (Slovenija in Madžarska).

Cilj diplomske naloge je prikazati kompleksnost vplivov različnih političnih sistemov v kombinaciji s kvotnimi določili in pojasniti zakaj so v nekaterih državah spolne kvote učinkovite, v drugih pa nimajo zelenega efekta.

2.2 Metodologija in hipoteze

V prvi fazi bo uporabljena izključno analiza sekundarnih virov s pomočjo katerih bo določen teoretski okvir, uporabljen za kasnejše opisovanje relevantnih karakteristik izbranih držav. S pomočjo avtorjev, strokovnjakov iz preučevanja različnih področij političnega, predvsem volilnega sistema, bodo tako določeni tisti elementi, ki imajo največji vpliv na izvolitev žensk oziroma uspešnost spolnih kvot. V drugem delu diplome, kjer bo predstavljena analiza posameznih držav, bo prav tako uporabljena analiza sekundarnih virov, prav tako pa tudi analiza primarnih virov (volilnih zakonov, volilnih list, rezultatov volitev), ki bodo služili za potrebe kvantitativne analize.

Zadnji del diplome bo v primerjalni analizi petih držav združil ugotovitve kvalitativne in kvantitativne analize, na podlagi katerih bodo narejeni tudi končni sklepi.

Hipoteza: Spolne kvote vplivajo na povečanje deleža žensk v parlamentu in njegovih delovnih telesih.

Podhipoteza 1: Države, kjer večina strank upošteva kvotna določila imajo v parlamentu večji odstotek žensk, kot države, kjer večina strank nima kvotnih določil.

Podhipoteza 2: Ženske so manj prisotne v parlamentarnih delovnih telesih, ki zadevajo varnostno področje, tudi če se njihovo število v parlamentu zaradi kvot poveča.

3. TEORETSKI OKVIR ANALIZE

3.1 Ženske na pragu parlamenta

3.1.1 Koncept predstavništva

Nezgrešljivo spoznanje, do katerega pridemo, če vsaj površno preletimo podatke, ki kažejo reprezentativnost žensk v najvišjih organih političnega odločanja, še posebej parlamentu, je, da v večini teh teles po svetu evidentno primanjkuje žensk.

Nekaj osnovnih in nespornih ugotovitev o položaju žensk v politiki nasploh:

- v večini držav uživajo volilno pravico
- imajo pravico biti voljene
- formalnopravno so tudi na področju politike izenačene z moškimi
- povsod po svetu so glede na svoj delež v populaciji prebivalstva podreprezentirane, če ne že kar odsotne iz parlamentov svojih držav (Antić 1998, 39)

S tem ko so ženske s pridobitvijo aktivne in pasivne volilne pravice formalnopravno postale enake¹ moškim, naj bi bilo zadoščeno temeljnemu načelom liberalne demokracije. Kljub temu pa ni bilo nikjer zaznati bistvenega povečanja števila žensk v parlamentih po svetu. (Antić 1998, 9) Ker sodobne liberalne demokracije temeljijo na principu političnega predstavništva, kjer naj bi sestava političnih teles odražala socialno, demografsko in spolno sestavo družbe, mnogi avtorji ugotavljajo, da je zaradi na primer močne podreprezentativnosti žensk v parlamentih, kršena pravica volivcev, da so zastopani pravično. Še več, demokracija je zaradi take nesorazmernosti nepopolna, njena legitimnost pa vprašljiva. (Lovenduski in Squires v Fink–Hafner in Krašovec 2000, 142)

O neustrezni prisotnosti žensk v politiki pričajo predvsem statistični podatki. »Skandinavske raziskovalke so zapisale, da tu vlada železni zakon, ki pravi: čim višje po lestvici politične moči pogledamo, tem manj je žensk.« (Antić 1998, 10)

Danes je na svetu nekaj več kot 50 odstotkov žensk, kot je razvidno iz tabele 3.1, povprečna zastopanost žensk v parlamentih po svetu pa znaša le okoli 18 odstotkov predstavnic ženskega spola. Se pa je odstotek parlamentark na svetovni ravni v desetih letih povečal za dobrih šest odstotkov.

Zastopanost žensk v voljenih telesih je pokazatelj, koliko družba vrednoti politični prispevek žensk, meni Lovenduski (2000, 32). Vzorci zastopanosti moških in žensk so zelo

¹ »Enakost pomeni, da imajo ženske in moški resnično enak položaj v družbi in enake možnosti za udejstvovanje na vseh področjih javnega in zasebnega življenja. Enakost spolov je nasprotje neenakosti in ne različnosti spolov. Lahko tudi rečemo, da enakost spolov pomeni, da imajo ženske in moški enake pogoje za uživanje človekovih pravic in realizacijo osebnih potencialov.« (Jeram 2003, 7) Enakosti tako ne gre izenačevati z enakopravnostjo.

različni, vendar sta vidna dva trenda. Prvi kaže, da so ženske, z izjemo norveških in švedskih parlamentov v devetdesetih letih, povsod slabše zastopane kot moški. Vendar drugi kaže, da v večini držav delež žensk v voljenih telesih narašča. V Zahodni Evropi se je trend naraščanja pričel v sedemdesetih letih v nordijskih državah, v večjem delu preostale Evrope pa v osemdesetih letih.

Tabela 3.1: Zastopanost žensk v parlamentih na svetovni ravni leta 1998 in 2008

	1998	2008
<i>Vseh poslancev</i>	34.484	37.171
<i>Poslanci zajeti v primerjavo</i>	29.212	37.171
<i>Moški</i>	25.788	30.337
<i>Ženske</i>	3.424	6.834
<i>Delež žensk</i>	11,7%	18,4%

Vir: Shvedova 1998, 21; Women in National Parliaments 2008b.

Glede regionalne zastopanosti največji delež žensk v parlamentu oziroma spodnjem domu danes beležijo v nordijskih državah, kjer Švedska dosega celo 47,3 odstotkov parlamentark, sledita jim obe Ameriki in Evropa z v povprečju okoli 20 odstotki žensk. Ženske so izrazito podprezentirane v arabskih državah, kjer je v parlamentu le slabih 10 odstotkov poslank (glej tabelo 3.2). Ženske so tako, povprečno gledano, v parlamentih prisotne le simbolično, v izvršilni veji oblasti pa jih je še manj, nekoliko izstopajo le skandinavske države, kjer so ženske presegle t.i. kritično maso tretjinske zastopanosti žensk v najvišjih političnih organih. (Shvedova 1998; Women in National Parliaments 2008b)

Odsotnost žensk v politiki pomeni tudi odsotnost pri oblikovanju in sprejemanju odločitev, ki vplivajo na vsa področja družbenega življenja. »Pomeni, da polovica prebivalstva nima možnosti izražanja svojih pogledov, stališč in izkušenj in s tem tudi možnosti vplivanja na vedno spreminjajoče se politične odločitve, tako tiste, ki zadevajo vse, kot tiste, ki se tičejo še posebej žensk.« (Antić in Jeram 1999,7) Ravnotežje med spoloma v političnem predstavništvu je glede na trditve mnogih feminističnih gibanj in feministične teorije pomembno, ker ima manko žensk v političnih institucijah resne posledice za politiko nasploh, artikulacijo ženskih interesov in legitimnost demokratičnih institucij. (Dahlerup 1998)

Tabela 3.2: Povprečni odstotek žensk v parlamentih glede na regijo za leto 1998 in 2008

	<i>Spodnji dom 1998</i>	<i>Spodnji dom 2008</i>
<i>Nordijske države</i>	35,9%	41,4%
<i>Ameriki</i>	13,5%	21,8%
<i>Evropa – države članice OVSE vključno z nordijskimi državami</i>	14,3%	21,1%
<i>Evropa – države članice OVSE brez nordijskih držav</i>	12,3%	19,1%
<i>Azija</i>	9,7%	17,4%
<i>Sub-Saharska Afrika</i>	11,1%	17,2%
<i>Pacifik</i>	10,8%	13,4%
<i>Arabske države</i>	3,7 %	9,6%

Vir: Shvedova 1998, 21; Women in National Parliaments 2008b.

Antićeva pa kot razloge za bolj izenačeno zastopanost žensk v parlamentih navede osnovno družbeno pravičnost, ženske kot posebno družbeno skupino, ki je bila doslej podprezentirana, poslanke pa naj bi obogatile ali celo spremenile politično življenje. (Antić 1998, 40–52) Medtem podobno razmišlja Woodwardova, ko pravi »enakost spolov je povezana s temeljnimi idejami o kakovosti družbene pravičnosti, človekovih pravic in same narave demokracije.« Obstajajo tudi trdni empirični kazalci, da vključitev obeh spolov v oblikovanje politike vodi k boljši politiki, ki se bolje sklada z različnimi skupinami državljanov in državljanek. Uravnotežena zastopanost spolov vodi k vključitvi pozabljenih, zanemarjenih ali novih vprašanj na politični seznam. (Woodward 2001, 13)

Ena večjih kritik predstavniške demokracije je tako nedvomno pomanjkanje ženskih predstavnic v najvišjih predstavniških telesih, kjer se odloča o najpomembnejših zadevah in v katerih dominirajo moški. Vzrok za nesorazmerje Munoz išče v »patriarhalni strukturi, katere metode delitve dela temeljijo na Rousseaujevih idejah in njegovi družbeni pogodbi.« (Munoz 2000, 17)

3.1.2 Dejavniki, ki vplivajo na izvolitev žensk v parlament

Shvedova (1998) govori o ovirah, ki preprečujejo ženskam večjo zastopanost v parlamentih. Razdeli jih v tri velike skupine:

a) politične ovire

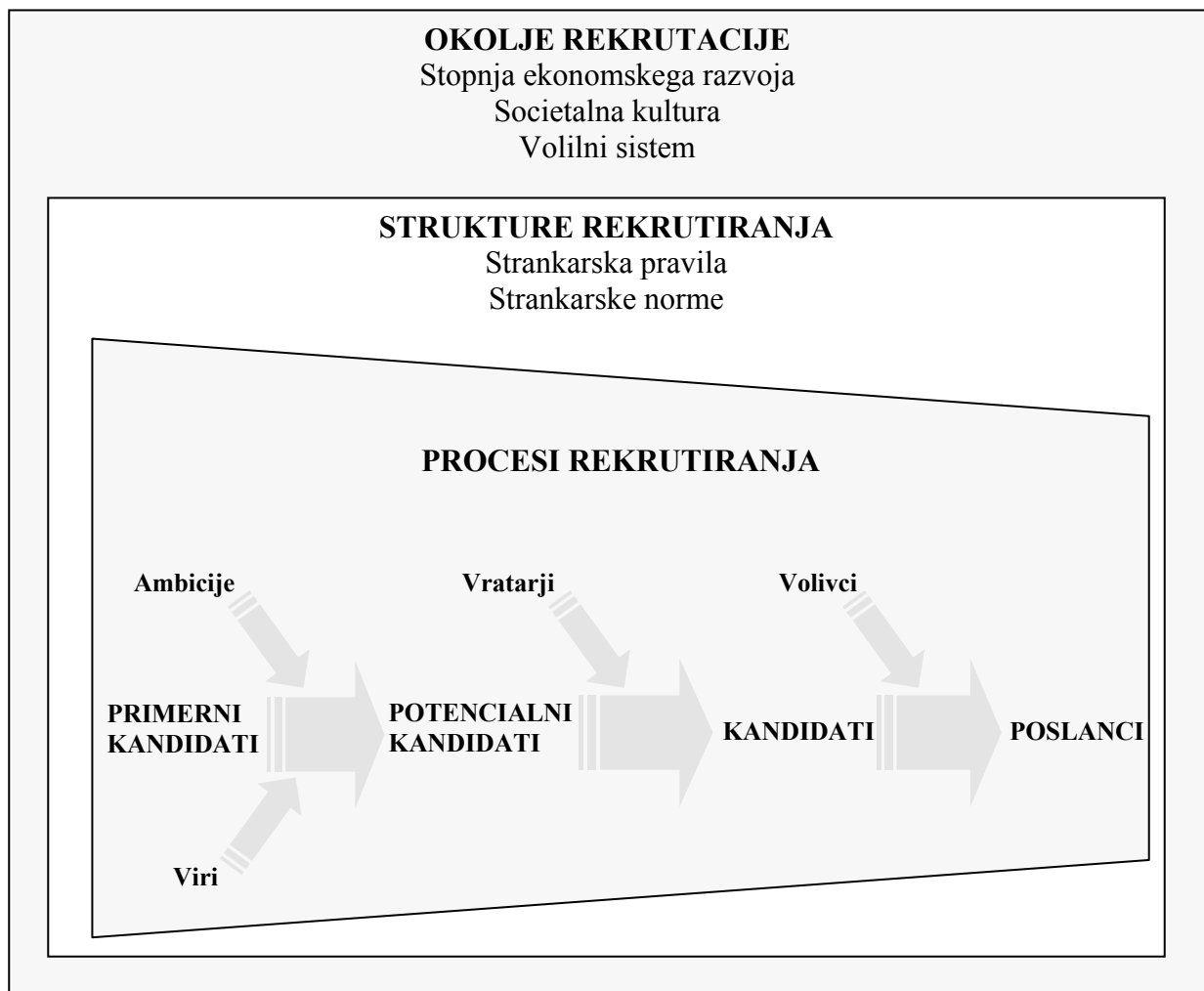
- b) socio–ekonomske ovire
- c) ideološke ter psihološke ovire.

Politične ovire predstavlja moški model politike, torej standardi in politična obnašanja, ki jih krojijo moški, pomanjkljiva podpora stranke svojim članicam, še posebej kar zadeva financiranje politične kampanje za posamezno kandidatko, nezadostna podpora iz strani ženskih organizacij in drugih nevladnih organizacij ter neugodni vplivi volilnega sistema. Med socio–ekonomske ovire sodi podvrženost žensk revščini, nezaposlenosti, slabši izobrazbi, manjšemu dostopu do informacij in dvojnemu bremenu, ki ga prinaša ženska vloga mame in gospodinje v družini. Med ideološke in psihološke ovire pa je uvrščena slaba samopodoba in samozaupanje žensk, ki temeljijo na določenih kulturnih vzorcih in jih ne vzpodbujajo, da bi bile aktivne v politiki, njihovo dojemanje politike kot »umazanega posla« in premajhno zanimanje za ženske iz strani medijev oziroma njihovo osredotočanje na »moške« vrline. (Shevedova 2001, 19–39)

Antičeva (2004, 71–73) govori o kulturno–civilizacijskih dejavnikih kot so zgodovinski razvoj države in stopnja ekonomskega razvoja, vpliv cerkve kot institucije v družbi, stopnja pismenosti prebivalstva, odnos do vlog moških in žensk v družbi ipd. in dejavnikov političnega sistema, kjer ključno vlogo odigrajo volilni sistem, strankarski sistem, njihove politike in posebne strategije.

Vse zgoraj navedene dejavnike, ki vplivajo na izvolitev žensk lahko, kot predlaga Norris, (1996, 195) analiziramo na treh nivojih: v sklopu političnega sistema, v sklopu strukture rekrutiranja in v sklopu procesov rekrutiranja (glej shemo 3.1). Preglednica prikazuje tri korake, ki odločajo o selekciji kandidatov. Na začetku obstaja velik bazen primernih kandidatov, ki zadostujejo formalnim zahtevam, potrebnim za službo v parlamentu. Prvi korak zato predstavlja posameznikov prehod od primerne do potencialnega kandidata, pri čemer mora imeti potrebne ambicije in vire. Drugi korak je premik od potencialnega do dejanskega kandidata, pri čemer imajo odločilno vlogo strankarski »vratarji«, ki izberejo kateri potencialni kandidati so najprimernejši za kandidaturo. Znotraj tega koraka na proces vplivajo številni faktorji, na primer strankina pravila in njena prepričanja, kateri kandidati imajo največ možnosti za izvolitev. V zadnjem koraku pa, vsaj v demokratičnih deželah, o kandidatih odločajo volivci. (Matland 2006 279–280; Norris 1996, 195–198)

Shema 3.1: Proces izbire kandidatov

Vir: Matland 2006, 279.

Zgornja preglednica tako lahko pojasnjuje številčnost ženskega predstavnštva, ki je rezultat »zaloge« primernih kandidat in zahtev po teh kandidatkah. Ta odnos uravnava institucije, ki oblikujejo ključne elemente v strukturi priložnosti s katerimi se soočajo primerne kandidatke in ki omejujejo nominacijske strategije strankinih vratarjev. Gre za interakcijo med institucijami, zalogo in zahtevo, ki na koncu določi, koliko žensk sedi v parlamentu. (Norris 1996, 195)

Študija Inter parlamentarne Unije iz leta 1995 je pokazala, da pravzaprav ni formalnih oziroma zakonskih ovir, ki bi ženskam preprečevale izvolitev v parlament – ženske so v primerjavi z moškimi, formalno gledano, na začetku procesa enako izvoljive. V skoraj vseh razvitih državah je takrat med primernimi kandidati več kot 50 odstotkov žensk, a se proti koncu procesa izgubijo, v parlamentih pa potem sedijo večinoma moški. »Vzroke za

podreprezentativnost žensk v legislaturah je zato treba iskati v drugih točkah procesa selekcije. V vsakem koraku se namreč ženske srečujejo z specifičnimi ovirami in so zaradi različnih okoliščin izločene.« (Matland in Montgomery 2003, 20–21)

3.1.2.1 Procesi rekrutiranja

3.1.2.1.1 Od primerne do potencialne kandidatke

Posameznik v boj za uvrstitev na volilno listo vstopi na podlagi svojih ambicij in percepcije, koliko možnosti imajo za izvolitev novi kandidati, kako se bo politično okolje odzvalo na njegovo kandidaturo in oceno virov, ki jih ima za vodenje svoje volilne kampanje. (Fowler in McClure v Matland in Montgomery 2003, 21)

Za ženske se ovire pojavijo že na tej stopnji politične rekrutacije za volitve. Če kulturni kontekst ni naklonjen ženskam v politiki, potem se bo za tak korak odločilo le malo žensk. Ženske imajo običajno tudi slabši dostop do moči in virov kot moški, manj razpoložljivega časa zaradi družinskih obveznosti in velikokrat ne ustrezajo zaželenim lastnostim, ki si jih strankarski odločevalci predstavljajo pri svojih kandidatih, saj navadno želijo t.i. tipične moške lastnosti kot na primer visok socio–ekonomski položaj, visoko izobrazbo, ugledni poklic. Če v najvišjih in najbolj uglednih področjih dominirajo moški, potem je pravilo, da kandidira manj žensk.

Seveda pa je dostopnost kvalificiranih potencialnih kandidatk močno povezano s socio–ekonomskim in političnim razvojem posamezne države. Višja je stopnja razvoja, več primernih kandidatke je v določeni družbi. Razvoj namreč šibi tradicionalne vrednote in stopnjo rodnosti, povečuje urbanizacijo, izobrazbo in delež ženske delovne sile, posledično pa odnos in dojemanje vlog, ki so primerne za ženske. (Matland in Montgomery 2003, 22–23)

3.1.2.1.2 Od potencialne do dejanske kandidatke

Na tej stopnji o nadaljnji usodi kandidata odločajo strankarski vratarji. V vsakem demokratičnem sistemu stranke izberejo kandidate, za katere so prepričane, da imajo največ možnosti za izvolitev. Stranke pa so na tej točki izbire kandidatov podvržene zunanjim in notranjim pritiskom. Zunanji pritiski se nanašajo na to, kako bodo volivci ocenili njihovo kandidatno listo. Tako v politični kulturi, ki ni naklonjena ženskam, vratarji ne bodo na listo umestili žensk, četudi sami menijo, da so prav tako sposobne kot moški kolegi. (Matland in Montgomery 2003)

Gallagher (v Matland in Montgomery 2003, 24) je v raziskavah ugotovil, da stranke pri kandidatih iščejo naslednje značilnosti: zgodovina delovanja v stranki in volilnem okrožju, ugleden poklic ter javna služba na ravni lokalnega odločanja. Te pogoje največkrat izpolnjujejo

moški, tako da gre za kriterije, ki niso v prid ženskam, še ugotavlja Gallagher. (Matland in Montgomery 2003, 24)

Ko analitiki govorijo o notranjih pritiskih, imajo v mislih politično ideologijo posamezne stranke, ki vpliva na to, kako stranke dojemajo vlogo žensk znotraj njih samih. Za levo usmerjene stranke se tako pričakuje, da imajo večji posluš za ženske in zanje ustvarijo bolj prijazno okolje tudi znotraj stranke. Medtem se v desno usmerjenih strankah pričakuje, da so ženske aktivne, a prevzemajo vloge v ozadju. To je preveč posplošeno sklepanje, meni Caul (v Matland in Montgomery 2003, 24), kljub vsemu pa imajo najboljši položaj ženske v levo usmerjenih strankah s post materialističnimi vrednotami, novoustanovljenih levih strankah in zelenih strankah. Največji posluš za zahteve in potrebe žensk stranke najdejo, ko pridejo pritiski, ki zahtevajo boljšo reprezentativnost, iz strankinih članov samih. To se zgodi, ko so ženske v stranki dobro organizirane in dobro zastopane, predvsem v organih stranke in lobirajo za večjo zastopanost in pomembnejše položaje. Najugodnejši pogoji za kandidatke pa so, kadar obstajajo ugodni tako notranji kot zunanji pritiski. Splošna podpora javnosti za spolno uravnoteženost prepriča vratarje, da pri selekciji to upoštevajo, prav tako slednje pomaga pri grajenju pozitivne podobe stranke. Raziskave so pokazale, da so politične stranke zelo dojemljive za početje drugih strank. Ko manjše levo usmerjene stranke začnejo nominirati več žensk ali celo uvedejo spolne kvote, se tudi večje leve stranke čutijo dolžne posnemati svojo konkurenco. Večje premike v smeri večjega števila žensk pa je videti, ko politiko uravnotežene zastopanosti spolov sprejmejo večje stranke. (Matland in Montgomery 2003, 23–25)

3.1.2.1.3 Od kandidatke do poslanke

Zadnja ovira, ki jo morajo preiti kandidatke/i je, a da jih izberejo še volivci. Večina študij nakazuje, da v konsolidiranih demokracijah volivci v prvi vrsti raje volijo za svojo stranko kot za individualnega kandidata. (Norris 1996) To v celoti velja za proporcionalne sisteme z zaprto listo, trdi Matland (1998, 72; 2003, 26), kjer se volivci bolj identificirajo z voditeljem stranke. Veliko raziskav še potrjuje, da so ženske kandidatke na volitvah v primerjavi z moškimi enako uspešne, tudi ko gre za sisteme, ki v volilni enoti producirajo en mandat.

Tako je najpomembnejša faza kar se tiče večje zastopanosti žensk drugi korak, ko stranke uvrščajo kandidate na volilne liste. (Matland in Montgomery 2003, 26)

3.1.2.2 Okolje rekrutacije in strukture rekrutiranja – vloga institucij

Raziskovalci se pri preučevanju reprezentativnosti žensk najpogosteje osredotočajo na dejavnike političnega sistema. Številni avtorji (Darcy in drugi 1994; Antić 1998; Htun in Jones

2000; Leijenaar 2000; Matland 1998; Moser 2003) kot najpomembnejša dejavnika izvolitvene možnosti žensk opredeljujejo volilni sistem in politične stranke.

3.1.2.2.1 Volilni sistemi

Način izvedbe volitev določajo volilni sistemi oziroma volilni zakoni. Volilni sistemi, ki v širšem smislu obsegajo predpise o volilni pravici, organizaciji volitev, postopku in tehniki volitev, razdelitvi mandatov itd., v ožjem pogledu pa o porazdelitvi mandatov, so lahko večinski² ali proporcionalni³ s številnimi izpeljankami in kombinacijami obeh sistemov.⁴ (Antić 1998, 61–63)

Na večjo ali manjšo izvolitev žensk vplivajo številni elementi volilnih sistemov. Antićeva (1998, 68–93) navaja:

- velikost volilne enote
- volilne formule
- način oziroma strukturo glasovanja
- volilni prag⁵

Volilne enote so območja, na katera je pred volitvami razdeljeno celotno ozemlje, na katerem se izvedejo volitve in naj bi bile oblikovane po pravilu, da se vsaki zagotovi približno enako število mandatov na določeno število prebivalcev. (Grad v Krašovec 2007, 53) Volilne enote se delijo glede na to ali je v eni enoti izvoljen eden ali več poslancev. Če je izvoljen eden govorimo o uninominalnih ali enomandatnih volilnih enotah, če je izvoljenih več predstavnikov parlamenta govorimo o plurinominalnih ali večmandatnih volilnih enotah. »Čim več je voljenih poslancev v posamezni volilni enoti, večja je velikost volilne enote.« (Grad v Krašovec 2007, 61)

² Večinski volilni sistemi so se, zgodovinsko gledano razvili najprej in so najpreprostejša oblika volilnih sistemov. Značilnost tega sistema je, da se v prvi vrsti voli za kandidata in da je velikost volilne enote 1, kar pomeni, da se v vsaki volilni enoti voli en poslanec. Poznamo sisteme z relativno večino, kjer zmaga stranka, ki prejme največji delež glasov, sisteme z absolutno večino, kjer mora kandidat prejeti več kot polovico vseh glasov, sicer je potreben še drugi krog volitev in sistem alternativnega glasovanja, kjer volivec poleg izbranega kandidata označi še enega (drugi krog volitev v primeru, da nihče ne dobi absolutne večine, potem ni potreben). (Krašovec 2007, 68–71)

³ Proporcionalni volilni sistem ali sistem sorazmernega predstavništva je danes najpogostejši sistem za porazdelitev glasov. Glavne značilnosti: proporcionalnost predstavništva, kar omogoča prihod v parlament tudi manjšim strankam in manjšinam, velikost volilne enote je večja od ena. Znotraj tega sistema poznamo sistem strankarskih list (bodisi odprtih ali zaprtih), kjer se dobljeni mandati znotraj stranke razdeljujejo glede na zaporedje kandidatov na listi in sistem enega prenosljivega glasu, kjer je struktura glasovanja vrstilna. (Krašovec 2007, 87–90)

⁴ To so t.i. mešani sistemi, ki kombinirajo dva glavna tipa volilnih sistemov. Poznamo sistem sočasnega obstoja, kjer je v nekaterih volilnih enotah večinski v drugih pa proporcionalni volilni sistem, sistem vzporednega obstoja, kjer prav tako obstajata dve vrsti volilnih enot, vsak volivec pa izvoli predstavnika po večinskem in predstavnika po proporcionalnem sistemu. Kot zadnji je tu še sistem popravkov, kjer je uporaba enega volilnega sistema odvisna od drugega volilnega sistema in predstavlja njegov popravek. (Krašovec 2007, 91–92)

⁵ Kot ambivalentni dejavnik navede velikost parlamenta, med manj pomembne dejavnike pa uvršča še: nadomeščanje članov parlamenta, delež zamenjav v parlamentu, način registriranja volivk in volivcev, različne zakonske možnosti glasovanja na volitvah in dodatne oziroma rezervne sedeže. (Antić 1998, 88–93)

Obstaja pravilo: čim večje je število predstavnikov, ki jih volimo v volilni enoti, tem manjši je delež glasov, potreben za izvolitev in tem večje so možnosti za izvolitev ženski in tudi predstavnikov manjšin. (Antić 1998, 70) Matland (2003, 27–28) to pojasnjuje z več zornih kotov. Velikost volilne enote in s tem povezano število sedežev, ki jih stranka pričakuje namreč vpliva na strategijo stranke pri selekciji kandidatov. Ko se v volilni enoti izvoli en sam kandidat, morajo ženske v času nominacij tekmovati neposredno z svojimi moškimi strankarskimi kolegi, stranka pa mora, če želi na listo umestiti kandidatko, zavrniti vse ostale kandidate moškega spola.⁶ Kadar pa stranka v volilni enoti lahko pridobi več sedežev, lahko bolj (spolno) uravnoteženo porazdeli mandate med svoje člane in zadovolji več različnih interesov.⁷

Volilne formule služijo za preračunavanje glasov volivk in volivcev, ki jih je dobila stranka ali lista, v dobljene sedeže v parlamentu. Na izvolitev žensk bolj ugodno kot večinske formule (formula relativne⁸ in absolutne večine⁹) vplivajo formule sorazmernega predstavnštva¹⁰, med njimi najbolj sorazmerno predstavnštvo s strankarskimi kandidatnimi listami.¹¹ Tukaj sorazmernost preračuna pomembno vpliva na večje možnosti za izvolitev žensk v parlament, ker ženske ne nastopajo posamično, ampak kolektivno skupaj z moškimi.

Največje možnosti za izvolitev imajo ženske, če imajo volivci možnost oddaje preferenčnega glasu ali vrstilno glasovanje.¹²

⁶ V večinskih sistemih, ki imajo dolgo tradicijo se sedeži glede na izvoljivost delijo na varne, negotove in izgubljene. Praksa kaže, da na varnih sedežih leta in leta kandidirajo isti kandidati, če se pojavijo novi, je med njimi bolj malo žensk. Kadar morajo stranke delovati v smislu večje uravnoteženosti spolov, ženske navadno postavijo na negotove, še raje pa na izgubljene sedeže. (Darcy in drugi, 1994, 150)

⁷ Velikost volilnih enot korelira s sorazmernostjo: večja je volilna enota, večja je sorazmernost oziroma proporcionalnost zastopanosti v parlamentu. (Antić 1998; Krašovec 2007)

⁸ Zmaga tisti, ki dobi en glas več od polovice vseh oddanih glasov. (Antić 1998, 78)

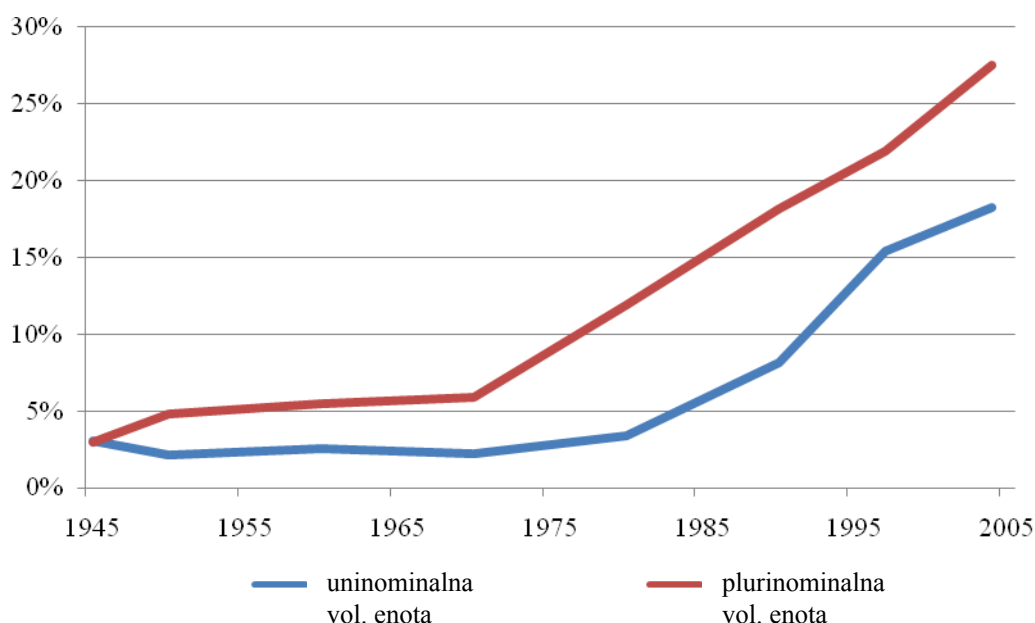
⁹ Sedež dobi kandidat, ki zbere največ glasov. (Antić 1998, 77)

¹⁰ Sedeži se strankam delijo v sorazmerju z deležem dobljenih glasov istoimenske liste na volitvah. (Antić 1998, 80)

¹¹ Tak volilni sistem od strank zahteva, da v volilnih enotah z več sedeži za vsako enoto oblikujejo listo kandidatov, volivci pa volijo bodisi za listo ene stranke ali za kandidate v vrstnem redu, kakršnega ponudi stranka. (Antić 1996, 81)

¹² Temu nasprotuje Matland, ki trdi, da so t.i. odprte liste neustrezne, ko gre za prizadevanja za večje število žensk v parlamentu, kar pojasni z primerom Norveške, kjer so bile od leta 1971 imele lokalne volitve zaradi preferenčnega glasu negativne implikacije za ženske in se je, zaradi preferenčnega glasu, število teh iz leta v leto zmanjševalo. Medtem, ko lahko nekateri volivci preferirajo ženske (kar bi v državi s tradicijo zavzemanja za spolno enakopravnost pričakovali od večine), lahko veliko drugih stori prav nasprotno. Poleg tega pa so pri odprtih listah stranke razbremenjene odgovornosti (Matland 1998, 81–81 in 2003, 29), negativne implikacije pa so tudi zaradi posrednega tekmovanja med kandidati znotraj stranke. (Htun in Jones 2001, 39). V svojem kasnejšem delu pa Matland prizna (2006, 286), da preferenčno glasovanje in odprte liste za izvolitev žensk niti niso tako pomembne, saj novejšje študije dokazujejo, da lojalnost stranki, trenutna vprašanja in ocena vodje stranke bolj kot spol vplivajo na odločitev volivca, koga naj voli, tudi kadar se ženske na kandidatni listi ne nahajajo na visokih mestih, morajo pa biti na listi prisotne v pomembnem deležu.

Graf 3.1: Odstotki žensk po letih v parlamentih v večinskih in proporcionalnih volilnih sistemih

Vir: Matland 2005, 6.

Na izvolitev žensk ima posredno velik vpliv tudi volilni prag. Določila o potrebnem deležu glasov za vstop liste ali stranke v parlament tudi v sistemih sorazmernega predstavnštva neugodno vplivajo na možnost za izvolitev žensk. Izločajo namreč majhne stranke, med katerimi pa so tudi ženskim kandidaturam naklonjene stranke, ki zaradi tega določila sploh ne morejo v parlament.¹³

Volilni sistem ima dramatične posledice na zastopanost žensk v parlamentu. Kot je razvidno iz spodnjih prikazov, obstaja esencialna razlika med zastopanostjo žensk v proporcionalnih in večinskih volilnih sistemih. Darcy in ostali (1994), Antić (1998), Htun in Jones (2001), Matland (2003) in Dahlerup (2006) ugotavljajo, da je ženskam bistveno bolj naklonjen proporcionalni volilni sistem.¹⁴

Tako Matland (2003, 29) kot ženskam prijazna volilna pravila opredeli proporcionalno strukturo volilne liste, velike volilne enote, zaprte volilne liste¹⁵ in visok volilni prag¹⁶ in obenem

¹³ Kot je razvidno v nadaljnjem tekstu se s tem ne strinja Matland (in tudi drugi raziskovalci), ki glede volilnega praga trdi prav nasprotno.

¹⁴ »Proporcionalni sistemi niso avtomatično zagotovilo za večje število žensk, so zgolj posrednik med rekrutacijskim procesom strank in širši zavezanosti uravnoteženi zastopanosti spolov.« (Krook, 2003, 15) Nekateri avtorji (Fink-Hafner in Krašovec 2004) pa relativizirajo pomen proporcionalnega volilnega sistema. V posocialističnih državah namreč raziskave kažejo na relativno majhno uspešnost žensk v proporcionalnih sistemih in večjo uspešnost žensk v večinskih volilnih sistemih. Konkretna raziskava prej omenjenih raziskovalk na primeru lokalnih volitev v Sloveniji namreč pokaže, da imajo ženske, voljene v večinskem volilnem sistemu, večje realne možnosti za izvolitev v predstavniška telesa kot ženske v proporcionalnem volilnem sistemu.

¹⁵ Te so ustrezne zato, ker stranke same določijo vrstni red kandidatov in so odgovorne za uravnoteženo zastopanost obeh spolov, poleg tega pa bodo poskušale zadovoljiti čim več strankarskih interesov. (Matland 1998, 81)

poudari, da je v teh pogojih večje predstavništvo žensk zagotovljeno le, če ženske v neki (navadno razviti)¹⁷ državi uživajo minimalni nivo kulturnega ugleda¹⁸, imajo kvalitete, ki so atraktivne za strankarske odločevalce in so zadostno organizirane znotraj stranke, da lahko nanje izvajajo pritisk.

3.1.2.2.2 Vloga strank

Stranke in strankarske politike s svojimi načini delovanja pomembno vplivajo na možnosti politične participacije žensk. (Antić 2004, 76). Temeljni razlog je v moči oziroma funkciji, ki jo opravljajo stranke. Eden vitalnejših interesov zanje je namreč rekrutacija kandidatov za zakonodajno telo in na tej točki stranke igrajo najpomembnejšo vlogo. (Norris 1996, 202; Krook 2003, 16)

Antić (2004, 76–78) opredeli elemente tistih struktur, moči in pomena strank, ki vplivajo na zastopanost žensk v parlamentu:

- *Ideološka naravnost stranke* je eden najpomembnejših dejavnikov, ki vpliva na vključevanje večjega števila žensk v politiko. V tradicijo usmerjene, predvsem stranke na desni polovici ideološkega spektra vidijo vlogo žensk v okviru doma, levo usmerjene, delavske in socialistične stranke pa večinoma poskušajo uvajati posebne ukrepe za izboljšanje položaja žensk.¹⁹ (Antić 1998, 102).
- Vpliv ima tudi *notranja organiziranost stranke*, ki je lahko centralizirana ali pa decentralizirana. Kadar je odločevanje v stranki centralizirano so ključni akterji najvišji organi v stranki, ko je decentralizirano oziroma lokalizirano, igrajo glavno vlogo frakcije stranke in lokalni ali regionalni odbori. Ženske imajo prednost v strankah, kjer se odločitve sprejemajo na centraliziranem nivoju, saj lahko skupine pritiska prej prepričajo vodstvo stranke o potrebi bolj uravnotežene zastopanosti spolov, rekrutacija žensk pa lahko potem tudi hitro in učinkoviteje steče. (Matland in Montgomery 2004, 34)

¹⁶ Visok volilni prag deluje pozitivno na število žensk v parlamentu, ker običajno v kombinaciji z velikimi volilnimi enotami stranki povprečno gledano prinese več sedežev v posamezni volilni enoti. Manjše stranke so izločene, njihove sedeže dobijo večje stranke – svoje mesto dobijo tudi kandidati na nižjih mestih volilne liste. (Matland 1998, 80)

¹⁷ Raziskave so pokazale da so pogoji za večjo predstavništvo žensk vezani na razvitost države. Ob tem stopnja razvoja v večinskih volilnih sistemih ni tako statistično značilna, kot v sistemih s proporcionalnim volilnim sistemom, kjer igra razvoj države na število žensk v parlamentu eno glavnih vlog. (Matland 2003, 30–31)

¹⁸ Empirični podatki nakazujejo, da so promociji žensk v politiki bolj naklonjene egalitarne politične kulture. (Krook 2003, 21)

¹⁹ To velja v raziskavah, ki preučujejo Zahodne demokracije. Študije, ki preučujejo južno ameriške države pa so na primer pokazale, da so ženskam bolj naklonjene desno usmerjene stranke. Prav tako zadnje raziskave kažejo, da se tudi v Zahodnih demokracijah zadnja leta razkorak med levimi in desnimi strankami glede stališč do uravnotežene zastopanosti žensk in moških manjša. (Krook 2003, 21)

- *Način in postopek rekrutiranja možnih kandidatov* in kandidatke za volitve je ponovno eden pomembnejših elementov. Antić (2004, 77) načine rekrutacije neločljivo povezuje s centraliziranostjo struktur stranke, kjer je pomembna stopnja formaliziranosti procesa odločanja. Tega mnenja je tudi Norris (1996, 202–208), ki proces rekrutacije ločuje glede na centraliziranost in birokratizacijo²⁰ stranke. Stranke kandidate rekrutirajo po formaliziranem procesu odločanja z jasnimi pravili in procedurami delovanja v procesu izbiranja in kandidiranja ter glede na neformalna pravila igre, ki so znana samo določenim, drugim članom, simpatizerjem in potencialnim kandidatom pa ne. Za lažje in večje vključevanje žensk in novih kandidatov so ključna jasna formalna pravila in razvidnost procedur, saj se sicer skozi zaprti krog politike z nejasno strukturo neformalnih pravil težko prebijejo. Največ možnosti za preboj imajo ženske v strogo centraliziranih strankah s prevladujočimi formalnimi pravili in kjer je vodstvo naklonjeno sprejemanju ukrepov in politik, ki so v prid enakopravnejši prisotnosti spolov. (Antić 1996, 103)
- *Strankarski sistem* oziroma velikost in moč posameznih strank je še en relevanten dejavnik, saj manjše stranke navadno nimajo prepoznavnih močnih kandidatov, zato imajo potencialne kandidatke več možnosti za uvrstitev na volilno listo. A če so na eni strani večje stranke manj prepustne za novince, imajo ti na njih večjo možnost za izvolitev. (Antić 2004:78)²¹

Za večjo reprezentativnost žensk igrajo pomembnejšo vlogo tudi posebne strategije strank za promocijo žensk. Gre za razne neformalne smernice in formalne predpise. To so verbalne strategije (načelno izrekanje za večjo prisotnost žensk v politiki), strategije pozitivne akcije (programi usposabljanja in nudenja pomoči ženskam) in pozitivne diskriminacije (zagotavljanje določenega števila položajev za ženske) ter spolne kvote. (Antić 1998; Lovenduski 1999, 41–47)

Spolne kvote bodo najresneje upoštevale stranke, ki spoštujejo pravila (npr. velike stranke v Nemčiji, Veliki Britaniji, na Švedskem, kjer so strankarska pravila standardizirana). Kvotnim določilom so bolj naklonjene social demokratske in zelene stranke, ker se načela bolj uravnotežene zastopnosti skladajo z njihovimi strankarskimi načeli. Medtem bodo desno usmerjene stranke pogostejše uporabljale verbalne strategije in pozitivne akcije, ker so prepričane,

²⁰ Omenja centralni pokroviteljski način rekrutiranja, lokalni pokroviteljski, lokalni birokratski in centralni birokratski način rekrutiranja. (Norris 1996, 204–208)

²¹ Caul (1997) kot pomembnejši faktor namesto velikosti in moči posameznih strank opredeli vlogo ženskih aktivistk znotraj posamezne stranke. (1997)

da morajo vzpodbujati manjšine za vključitev v volilni proces, a hkrati vzpodbujati »pošteno in odprto rekrutacijo.« (Norris 1996, 213)

3.1.3 Pojem volilnih spolnih kvot

Kvota so ukrep uporabljen za povečanje zastopanosti zgodovinsko zapostavljenih ali podprezentiranih skupin. (Dahlerup 2006b, 19) Z njimi se pospešuje zagotavljanje enakosti (spolov) na vseh področjih družbenega življenja. (Antić 1998, 135)

Volilne spolne kvote²² pomenijo določilo minimalnega deleža prisotnosti enega in drugega spola za znotraj strankarske voljene organe ali na kandidatnih listah za politična (nacionalna in lokalna) predstavniška telesa. Njihov osnovni namen pa je obema spoloma omogočiti enake možnosti pri potegovanju za politične položaje ter tako zagotoviti, da ženske kot podprezentirana skupina dosežejo vsaj približno enake izhodiščne možnosti za vstop v politiko. (Antić 2003, 48)

Volilne kvote v širšem, tehničnem smislu pomenijo ukrep, ki sili imenovalna telesa, v večini političnih sistemov to pomeni politične stranke, da rekrutirajo, nominirajo ali izberejo več žensk na politične položaje. Sistem kvot bremena izvolitve žensk tako ne prenaša na posameznice, pač pa na tiste, ki nadzorujejo volilni proces. Glavni namen kvot je rekrutiranje žensk na politične položaje in zagotoviti, da niso izolirane v svojem političnem življenju. (Matland 1998, 92)

Uvedba kvot pomeni prehod iz tradicionalnega liberalnega razumevanja zastopanosti v odobravanje reprezentativnosti, kjer so različne skupine prisotne bolj pravično. (Squires v Threlfall 2005, 7) Kvota tudi pomenijo premik od pojma enakosti možnosti v pojem enakosti rezultatov.²³ (Bacchi 2006, 33; Krook 2006, 197)

Antićeva (1998, 138) spolne kvote opredeli glede na namen, čas, pravno moč, način opredelitve deleža, glede na to, kako se nanašajo na spol in glede na to, kdo jih predpisuje. Glede na namen obstajajo spolne kvote, ki so sprejete, da se odpravi popolna ali skoraj popolna odsotnost žensk na političnih položajih oziroma zaradi zagotavljanja vsaj kritičnega števila žensk.²⁴ Opredelitev glede na čas pa pomeni, da so lahko opredeljene za omejen ali neomejen čas. (Antić 1998, 138–139)

²² V literaturi se pojavlja terminologija volilne kvote, spolne kvote, ženske kvote in kvote za manj reprezentiran spol. Najprimerneje je uporabiti nevtralen izraz (volilne) spolne kvote ali kvote za manj reprezentiran spol. Izraz ženske kvote ni korekten, saj ni nujno, da se kvote zmeraj nanašajo samo na ženske.

²³ Klasični, liberalni koncept enakosti na tem mestu pomeni »enakost konkurenčnosti«. (Dahlerup 2008) Pri premiku od enakosti možnosti v enakost rezultatov pri zagotavljanju bolj enakopravne zastopanosti žensk ni več pomembno kakšne ukrepe akterji (država, stranke) vpeljejo, ampak bolj štejejo rezultati, kajti le ti lahko za ženskam prinesejo večjo reprezentativnost v najvišjih političnih telesih. (International Women's Rights Action Watch 2003)

²⁴ Več o tem v poglavju 3.2.

Glede na pravno moč poznamo pravno zavezujoče in orientacijske oziroma neobligatorne (prostovoljne) kvote. Glede na stopnjo pravne intenzitete pa naprej ločimo imperativne kvote, ki so pravno zavezujoče in so za primere njihovega nespoštovanja predpisane sankcije, indirektne kvote, ki dajejo tistim, ki jih spoštujejo določene vzpodbude, nagrade ter priporočljive kvote, ki nimajo skoraj nobene pravne moči. (Antić 1998, 139–140)

Spolne kvote se lahko opredelijo kot minimalni delež zastopanosti enega od spolov ali pa kot minimalni delež zastopanosti vsakega od spolov. Tako se lahko nanašajo na ženske in določajo njihov minimalni delež (t.i. ženske kvote) ali pa določajo minimalno zastopanost obeh spolov, na primer, nič manj kot 40 odstotkov in nič več kot 60 odstotkov za vsak spol (spolne kvote). (Dahlerup 2006b, 19)

Kvote so lahko zapisane v državni ustavi ali z zakonom, navadno volilnim. V obeh primerih gre za zakonske kvote, ki regulirajo ravnanja vseh političnih strank v državi in lahko v primeru neupoštevanja predpisujejo sankcije. Lahko pa kvote določi ena ali več strank v neki državi, medtem ko jih druge zavračajo. V tem primeru gre za strankarske kvote, ki so navadno določene v strankarskih statutih. Veliko političnih strank operira z bolj ali manj natančno določenimi cilji in priporočili, s katerimi se zavezujejo k prizadevanjem za bolj uravnoteženo zastopanost spolov – ali tako imenovanimi »mehkimi kvotami«, za katere niso predvidene sankcije, zato je njihova uspešnost vprašljiva. (Dahlerup 1998, 92–104; Dahlerup 2006b, 19–21)

Ker so kvote dvoumen pojav in ni povsem jasno kaj vse spada med kvotna določila, Dahlerup (2006, 19–21) razlikuje med dvema dimenzijama kvotnih sistemov. Prva se osredotoča na to, kdo oziroma kaj določa kvotni sistem (sem sodijo prej opisane ustavne, zakonske in strankarske kvote), druga dimenzija se nanaša na kateri del nominacijskega procesa (glej tudi shemo 3.1) so kvotna določila usmerjena. Glede na nominacijski proces tako ločimo:

- *Kvote usmerjene na bazen primernih kandidatov:*

Gre za t.i., že prej omenjene, mehke kvote. Uporabljajo se v manjši meri in načeloma niso učinkovite. Politika kvot na tej ravni skuša zagotoviti vsaj nekaj potencialnih kandidatki, ki jih stranka obravnava v procesu nominacij za volitve. Če tudi ženske tvorijo signifikanten delež primernih kandidatov, ta vrsta kvot ne pomeni nikakršnega zagotovila, da bodo stranke na kandidatne liste uvrstile kaj več žensk. Kvote v stopnji med primernimi in potencialnimi kandidati vplivajo zgolj na interno izbiro potencialnih kandidatov znotraj stranke in ni primerov, da bi bile take kvote uzakonjene. Pojavljajo se zgolj v statutih strank in sicer takrat, ko se začnejo pojavljati močne zahteve za uravnoteženo zastopanost spolov iz strani institucij. V bistvu pa gre za uravnavanje poskusov za večjo zastopanost žensk s strani centralnih strank nasproti zahtevam

lokalnih strank, ki želijo, da nominacijo kontrolirajo posamezne volilne enote. Problem se izrazi v demokracijah z dolgo tradicijo, kjer imajo v volilnem sistemu velik vpliv lokalne stranke, ki želijo na vsak način ohraniti svojo moč. Tako jih centralni del stranke zaveže, da vsaj razmišljajo o nominiranju žensk.

- *Kvota usmerjena na potencialne kandidate, ki se potegujejo za umestitev na kandidatne liste:*

Gre za najpogostejše uporabljeno vrsto kvot. Večinoma se uporabljajo v volilnih sistemih z večjimi volilnimi enotami, največkrat v proporcionalnih sistemih, včasih tudi v mešanih volilnih sistemih. Kvota za potencialne kandidate so lahko zakonske ali strankarske, kot je to praksa večine strank v zahodni Evropi, še posebej med levo usmerjenimi strankami. Legalne kvote lahko hitro in dramatično povečajo delež žensk v parlamentu²⁵, za strankarske, še posebej če jih uporabljajo samo manjše stranke, pa to ni nujno.²⁶

- *Kvota usmerjena na poslance oziroma kvota v obliki »rezerviranih sedežev«*

Vrsta kvot, ki se uporablja v tretji fazi rekrutacijskega postopka zahteva določeno število sedežev v parlamentu, ki so neposredno namenjeni ženskam. Take kvote morajo biti zapisane v ustavi ali v volilnem zakonu. Navadno gre za manjše število sedežev, ki se jih popolni s posebnimi pravili, ločeno od splošnega volilnega sistema. Ločimo sedeže popolnjene z imenovanjem (imenuje jih premije, posredno jih volijo parlamentarci ali so izbrane znotraj strank, pokrajinskih svetov ali ženskih svetov) in sedeže popolnjene z neposrednimi volitvami.²⁷

(Matland 2006, 286–289)

Kvota lahko vplivajo na vsakega od teh treh korakov, še več, kot kažejo raziskave, je tip kvot sistematično povezan z volilnim sistemom in stopnjo demokracije. Demokracije, ki imajo večinske volilne sisteme največkrat uporabljajo kvote v prvi fazi rekrutacijskega postopka. Kvota, ki skušajo zagotoviti večjo prisotnost žensk v drugi fazi rekrutacije, torej od potencialnih kandidatov do kandidatov na volilni listi, največkrat uporabljajo demokratične države s proporcionalnim volilnim sistemom. Kvota, ki pa zagotavlja večjo prisotnost žensk v tretji fazi

²⁵ Kot bomo videli kasneje to ni nujno res.

²⁶ Večina demokratičnih ali pol demokratičnih držav s proporcionalnim sistemom ima strankarske kvote, največ v Zahodni Evropi, še posebej pa v nordijskih državah. Tudi socialno demokratske stranke v Vzhodni Evropi so se zavezale k strankarskim kvotam, nekaj primerov je tudi v Afriki. (Matland 2006, 286–289)

²⁷ Primeri, kjer bi imele ženske zagotovljene sedeže in bi bile neposredno voljene so redki. Maroko in Jordanija, Tajvan, Džibuti so izpeljane tega principa. (Global Database of Quotas for Women 2008a) Kvota v obliki rezerviranih sedežev je moč najti le v Afriki, Bližnjem vzhodu in Aziji (V Bangladešu, Keniji, Nigru, Tanzaniji, Ugandi, Ruandi, Tajvanu...) večinoma v pol demokratičnih državah. Je pa sistem rezerviranih sedežev pogost mehanizem za zagotavljanje manjšega števila sedežev specifičnim skupinam kot so etnične manjšine.

rekrutacijskega postopka, uporabljajo pol demokratične države in pomenijo različne mehanizme v obliki rezerviranih sedežev. (Matland 2006, 280)

3.1.3.1 Razprava za in proti kvotam

Splošne opredelitve, ki podpirajo večjo prisotnost žensk v politiki, resolucije o odpravljanju vseh vrst diskriminacije zaradi spola in načelna stališča naj stranke pri sestavi kandidatnih list upoštevajo enake možnosti spolov so nemoteče in politično sprejemljive. »Moteče postanejo, takrat, ko postanejo zavezujoča in ko nespoštovanju ali neuresničevanju takšnih določil sledijo sankcije.« (Antić 1998, 137) Verbalne strategije podpore ženskam in pozitivne akcije niso problematične, ko pa gre za konkretne opredelitve, na primer koliko žensk naj bo na kandidatni listi, postanejo predmet vroče debate.

Zahteve po kvotah so se pojavile, ker po pridobitvi tako pasivne kot aktivne volilne pravice za ženske kljub načelnim opredelitvam za enakopravnost in enakost moških in žensk ni veliko spremenilo. (Antić 1998, 137)

Antićeva razprava o ustreznosti kvot gleda iz vidika diskriminacije, prava in političnih argumentov za in proti kvotam, (Antić 1998 143–150) Bacchijeva (2006, 32–46) pa iz vidika enakosti, reprezentativnosti, državljanstva in pravic ter spola. Nadalje Dahlerupova (2006, 296–300) nasprotnike kvot glede na stališča razdeli na: pogled tradicionalistov, post komunističnih držav, liberalcev, feministk in pravnih strokovnjakov. Zagovornike pa združi okoli štirih glavnih argumentov.²⁸

Argumente, ki jih uporabljajo zagovorniki lahko strnemo v naslednjih točkah:

- kvote ne diskriminirajo, ampak kompenzirajo ovire, ki ženskam preprečujejo njihov delež sedežev v parlamentu
- s kvotami dosežemo, da je v odboru ali skupščini več žensk, kar minimalizira stres posamezne parlamentarke, kadar je tam prisotna sama
- ženske imajo pravico do enake reprezentiranosti
- ženske izkušnje so v političnem življenju potrebne
- bistvo volitev je zastopnost, ne pa izobrazbene kvalifikacije²⁹
- ženske so kvalificirane kakor moški, vendar je njihov pomen zmanjšan v moško orientiranem političnem sistemu

²⁸ 1) argument pravičnosti, 2) argument o zapostavljenosti ženske izkušnje v politiki, 3) argument, da imajo moški in ženske različna stališča do določenih problematik, 4) argument, da bodo političarke vzor mlajšim generacijam žensk (Dahlerup 2006, 300)

²⁹ Argument proti kvotam je namreč velikokrat, da se zaradi prisilnih določil rekrutira manj izobražene ženske

- proces nominacij na volilne liste nadzorujejo stranke, ne pa volivci, ki odločijo kdo bo izvoljen
- uvajanje kvot lahko povzroči konflikte, vendar samo začasno³⁰

Argumenti, ki jih v debati uporabljajo nasprotniki kvot pa so:

- kvote nasprotujejo načelu enakih priložnosti za vse, saj imajo ženske prednost
- kvote so nedemokratične, ker morajo volivci sami odločiti kdo bo njihov predstavnik
- kvote namigujejo na to, da so politiki izvoljeni glede na svoj spol, ne pa na svoje sposobnosti; bolj kvalificirani kandidati ostanejo ob strani
- veliko žensk ne želi biti izvoljenih samo zato ker so ženske
- uvajanje kvot povzroča veliko konfliktov znotraj strank

(Dahlerup 1998, 94)

3.1.4 Implementacija spolnih kvot

Raziskovalci na splošno ugotavljajo, da spolne kvote redko povečajo delež žensk v parlamentu v skladu s pričakovanji. (Krook 2003, 3) Zanimiv je tudi podatek, da vse tri vrste kvot dajejo podobne rezultate. Rezervirani sedeži producirajo med 5,5 in 48,8 odstotki žensk v parlamentu, strankarske kvote med 5 in 47,3 odstotki parlamentark, zakonsko določene kvote za kandidatne liste pa med 4 in 38,6 odstotki žensk. (Women in National Parliaments 2008a)

Ker bodo v primerjalni analizi obravnavane samo evropske države, ki uravnoteženosti spolov ne zagotavljajo s sistemom rezerviranih sedežev, bomo preučevali samo vplive zakonskih in strankarskih kvot.

Dahlerup (2006, 10–12) za analizo povezano s preučevanjem spolnih kvot predlaga tri korake:

- analiza okoliščin, ki so vodili do uvedbe kvot
- analiza obstoječega volilnega sistema oziroma njegovega vpliva na verjetnost, da bodo spolne kvote uvedene in
- analiza ravnanj političnih strank.³¹

Določitev tipa kvot in kasneje njegova uspešnost je odvisna od modela političnega državljanstva posamezne države. (Krook 2006) Ločimo lahko tri tipe političnega državljanstva – liberalnega, republikanskega in konsociativnega/korporativnega. Liberalnega karakterizira

³⁰ Argument, da bodo ženske izboljšale politiko, se pri uvajanju kvot pogosto uporablja v post komunističnih deželah in deželah v tranziciji ter državah z bolj tradicionalističnim pogledom na spol. V razvitih demokracijah pa se ta argument uporablja redkeje, tam je bolj pogost argument pravičnosti in ženskih interesov (Matland 2006, 306–307)

³¹ V večini sistemov, ki temeljijo na tekmovanju med strankami in seveda tudi v eno strankarskih sistemih, kot je bilo že povedano, stranke dominirajo rekrutacijo in selekcijo kandidatov. Vpeljava volilnih kvot pa gre v samo bistvo odnosa med volivci, strankami in političnimi predstavniki. (Norris in Lovenduski v Dahlerup 2006, 10).

filozofska privrženost individualizmu, večinski volilni sistem, ki proizvaja dvo strankarski sistem, eno strankarsko vladno in izvršno dominanco. Glavne značilnosti republikanskega so filozofska privrženost univerzalizmu in politično centralizirana oblika demokracije v kateri se suverenost izraža na nacionalnem nivoju. Konsociativni oziroma korporativni model pa se zavzema za socialno partnerstvo in konsenz, prav tako pa proporcionalno reprezentativnost. (Lijphart v Krook in drugi 2006, 196) Ti trije modeli generirajo različne politične logike, ki vplivajo na nivo zastopnosti žensk v kontekstu kvotnih določil. Različni modeli političnega državljanstva namreč proizvajajo različne priložnosti in ovire pri vpeljavi kvotnih določil. Debate, ki se bodo odvijale v liberalnem modelu se bodo osredotočale na definicije enakosti³², znotraj republikanske debate bo najpomembnejša narava politične reprezentativnosti³³, v konsociativnem/korporativnem modelu pa se bodo pojavljala vprašanja o spolu kot politični identiteti³⁴. Vse to je povezano z izbiro kvot – v posamezni državi, saj te glede na tip političnega državljanstva izberejo tudi ustrezen tip kvot – liberalni model preferira mehke kvote in včasih sprejme strankarske kvote, vendar bodo rezultati kvot mešani – ponekod bo ženska reprezentativnost visoka, drugod nizka. Republikanski sprejmejo zakonske kvote, vendar se reprezentativnost žensk bistveno ne poveča, konsociativni/korporativni pa se odloči za strankarske kvote, včasih pa tudi legalne in v splošnem beleži najvišjo zastopnost žensk. (Krook et al. 2006)

Konkretni pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, da so kvote učinkovite, sta na primeru Južnoameriških držav preučevali Htun in Jones. Izpolnjeni morajo biti štirje dejavniki:

- proporcionalni sistem z zaprto volilno listo
- velika volilna enota (plurinominalna, večmandatna volilna enota)³⁵
- ustrezen način razporeditve kandidatov na volilni listi (takšen, ki omogoča izvoljivost žensk)
- politične stranke upoštevajo in/ali podpirajo kvote

(Htun in Jones 2000, 38–41)

³² Države z liberalnim političnim državljanstvom dajejo prednost enakosti možnosti pred enakostjo rezultatov. Te favorizira konsociativni/korporativni model (Krook in drugi, 2006, 197)

³³ Dva glavna koncepta politične reprezentativnosti sta reprezentativnost, kjer ena oseba deluje v imenu druge za njene interese in reprezentativnost, kjer ena oseba deluje v prid druge zaradi podobnih psihičnih, socialnih in drugih karakteristik. Liberalni model poudarja prvo reprezentativnost, kjer so kvote le sredstvo za pravični dostop kvalificiranih posameznikov. Konsociativnemu/Korporativnemu modelu je pomemben drugi vidik reprezentativnosti in kvote vidi kot sredstvo za priznanje in promoviranje različnih skupin in interesov. Republikanski je nekje vmes. (Krook in drugi 2006, 197–198)

³⁴ Ko gre za vprašanje spola, se liberalni državljanski model raje kot na posebne skupine osredotoči na individuum, konsociativni/korporativni model pa se zapleta v kompleksna pogajanja, ki jih sprožijo zahteve žensk in drugih marginaliziranih skupin. Republikanski model medtem priznava samo univerzalnega državljana. (Krook in drugi 2006, 198)

³⁵ Kvote so lahko uspešne, če je volilna enota proizvede več kot štiri mandate. (Matland 2006)

Matland kriterije za uspešnost skrajša na proporcionalnost volilnega sistema, večje število sedežev za posamezno stranko v volilni enoti (strankarska magnituda) in upoštevanje kvot iz strani strank. (Matland 2006)

Razporeditev kandidatov na volilni listi (placement mandate) je specifikacija v ustavi zakonu ali strankarskem statutu po kateri morajo ženske na volilni listi dobiti izvoljiva mesta. Nekatere stranke v nordijskih državah na primer uporabljajo sistem zadrge, kjer si morajo moški in ženski kandidati na volilni listi stranke slediti izmenično. Nekatere države (Španija, Kostarika) imajo tudi pravilo, da mora biti določeno število mest od vrha liste navzdol popolneno s kandidatkami oziroma mora manj reprezentiran spol zasesti vsaj neko določeno zaporedno mesto. Če pravil o razporeditvi ni, se zna kaj hitro zgoditi, da odločevalci v stranki na najvišja mesta uvrstijo moške, ženske pa šele proti dnu lestvice, s čemer imajo tudi neprimerno manjšo možnost izvolitve. (Antić 1998; Matland 2006, 283)

Za uspešnost kvot je pomembno tudi, da jih upoštevajo stranke, bodisi zaradi lastnih prepričanj bodisi zaradi sankcij, ki sledijo, če kvot ne upoštevajo. Sankcije so pravzaprav ena najučinkovitejših receptov, da kvote funkcionirajo. (Matland 2006, 283) Pomembna pa je tudi podpora kvotam iz strani drugih političnih institucij in če je visoka, lahko samo ta pogoj zagotovi uspešnost kvot.³⁶

Sankcije so lahko v obliki denarne kazni, če stranka ne uspe zagotoviti predpisanega deleža žensk, še bolj učinkovito pa je, če volilna komisija ali za to ustanovljeni posebni organi v takem primeru zavrne strankino volilno listo. Če so za upoštevanje kvot s strani strank potrebne sankcije, je nujno potrebna tudi uvedba pravil o uravnoveženi razvrstitvi kandidatov in kandidatke na volilni listi. (Matland 2006, 286)

Potemtakem je uspešnost kvot in s tem povezani vplivi na spolno sestavo v parlamentu, odvisna od:

- volilnega sistema, kjer na delež izvoljenih žensk posebej vplivajo tip volilne liste, velikost volilne enote (volilna magnituda) in volilni prag
- načina razporeditve kandidatov na volilni listi

³⁶ Belgija je primer države, ki ni izpolnjevala vseh zahtev, ki jih za uspešno implementacijo kvot navajata Htun in Jones (2001), pa so na volitvah leta 1996 kljub temu, da v Belgiji stranke navadno ne dobijo veliko sedežev v posamezni volilni enoti, nimajo zaprtih volilnih list, prav tako pa nimajo pravil o razporejanju kandidatov na volilnih listah, kvote zagotovile uspeh in se je število žensk v parlamentu podvojilo (na 23 odstotkov). Analitiki so pokazali, da bi lahko stranke prilagodile sestavo svojih list črki zakona, vendar so jo prilagodile duhu zakona, prav zaradi politične podpore kvotam iz strani strank in drugih institucij ter močnega ženskega gibanja v in izven strank. (Matland 2006, 285)

- upoštevanje kvot iz strani strank, kjer je pomemben obstoj sankcioniranja neupoštevanja kvotnih določil in strankarska podpora bolj uravnoteženi zastopanosti obeh spolov oziroma sistemu kvot.

Tako se številne raziskave, ki preučujejo vplive spolnih kvot v primerjalnih analizah osredotočajo okoli treh različnih sklopov dejavnikov. Nekatere raziskave tako raziskujejo *podrobnosti kvotnih določil* samih. Tukaj je pomemben način formulacije kvotnih določil (ali so spolne kvote zastavljene dvoumno ali so pravila implementacije jasna), prav tako pa tudi zahteve kvotnih določil (pravila o umeščanju žensk na kandidatne liste), sankcije kvotnih določil (obstoj posebnih organov za preverjanje upoštevanja spolnih kvot in načinov kaznovanja v primeru neupoštevanja) in legitimnost kvotnih določil iz vidika nacionalnih in nadnacionalnih zakonov. Druge raziskave več pozornosti posvečajo *ustreznosti institucionalnega okvirja*, v katerega so spolne kvote vpete. Tukaj gre predvsem za preučevanje elementov volilnega sistema in strankarskega sistema, ki vplivajo na izvolitev žensk. Tretjim raziskovalcem pa je pomembna *podpora akterjev na pozicijah odločanja*. Na tej točki se avtorji osredotočajo na pripravljenost strankarskih elit, da na položaje in volilne liste nominirajo več žensk, poleg tega pa tudi na vplive ženskih skupin pritiska v in izven strankinih vrst. (Krook 2007, 3–8)

Krook (2003; 2007) vse te različne faktorje organizira v tri široke kategorije:

- a) formalne značilnosti političnega sistema ali *sistemske institucije* (volilni sistem, strankarski sistem, stopnja demokratičnosti v stranki)
- b) formalne in neformalne prakse političnih elit ali *praktične institucije* (procedure in kriteriji, ki jih stranke uporabljajo pri nominaciji kandidatov) in
- c) formalne in neformalne principe enakosti in reprezentativnosti ali *normativne institucije* (kvotna določila v ustavah, volilnem zakonu, strankarskih statutih ter splošna mnenja in vrednote, ki zadevajo uravnoteženo politično reprezentacijo)

V primerjalnih analizah se glede strankarskih kvot običajno pojavljajo dileme: dozdevno podobna kvotna določila navadno producirajo precej različne rezultate, različna kvotna določila pa po drugi strani zelo podobne rezultate. Prav tako včasih obvelja prepričanje, da so na primer strankarske kvote uspešnejše kot zakonske, ker so prostovoljne, vendar praksa kaže drugače. (Krook 2003, 3)³⁷

³⁷ V Franciji je socialistična PS leta 1990 sprejela 30 odstotne strankarske kvote, ki pa so se izkazale za neuspešne, saj jih stranka ni upoštevala. Na drugi strani pa so v Kostariki 40 odstotne zakonske kvote zelo uspešne zaradi splošne politične in strankarske podpore kvotam. (Krook 2003, 3–4)

Avtorica te nekonsistentnosti pojasnjuje tako, da dokazuje, da strankarske kvote reformirajo praktične institucije, zakonske kvote pa pomenijo spremembo normativnih institucij.³⁸ Nadalje tudi ugotovi, da uvedba strankarskih ali zakonskih kvot oziroma reforma zgolj ene od institucij ne poveča deleža žensk (v parlamentu), saj je »reforma praktičnih institucij manj uspešna zaradi nezadostne reforme sistemskih in normativnih institucij, samo normativna reforma pa neuspešna zaradi pomanjkljivih sistemskih in praktičnih reform.« (Krook 2007, 14) Tako »pravila, prakse in norme skupaj oblikujejo različne variacije v ženskem političnem predstavnstvu.« (Krook 2007, 15)

3.2 Ženske v parlamentu

Ko ženske prestopijo prag parlamenta, pa to še ni zagotovilo, da bodo v njem tudi aktivno delovale pri procesih odločanja, zagovarjale ženske interese in skratka spremenile/izboljšale politično kulturo, kot potrebo po večji zastopanosti žensk v političnih organih argumentirajo mnogi zagovorniki spolnih kvot.

Kvote ne odstranijo ovir, ki jih ženskam predstavljajo dvojni standardi s katerimi se srečajo v politiki, pomanjkanje financiranja njihovih kampanj, konflikti med družinskim življenjem in politiko itd. So pa študije pokazale, da način kako so kvote implicirane v določenem političnem sistemu vpliva na učinkovitost žensk v politiki,³⁹ čeprav je »dolgoročnejshe učinke večje reprezentativnosti žensk zaradi kvot še prehitro ocenjevati.« (Dahlerup 2006a, 304)

Dejanski vpliv, ki ga imajo parlamentarke je odvisen od mnogih variabel, med njimi od političnega konteksta v katerem deluje skupščina, tipa in števila žensk, ki so v parlamentu in pravil parlamentarne igre. Ko ženske v stopijo v parlament namreč stopijo v domeno, ki so jo ustanovili, organizirali in dolgo dominirali moški. Institucionalna pravila, navade in procedure pa določajo ključne zakonodajne pozicije in funkcije v parlamentarnih telesih ter sodelovanje v parlamentarnih razpravah. (Lovenduski in Karam 1998, 126)

Število žensk v parlamentu je zmeraj nujen, čeprav ne zadosten, kriterij za trajen vpliv s strani parlamentark. S tem ko bo število žensk v parlamentu raslo, naj bi pričakovali tudi povečanje participacije žensk v vseh aspektih parlamentarnega delovanja. (Lovenduski in Karam 1998, 152)

³⁸ Medtem uvedba rezerviranih sedežev reformira sistemske institucije. (Krook 2007, 11)

³⁹ Kadar so na primer rezervirani sedeži popolnjeni z ženskami, katerih politična moč ne izhaja iz volilnega okraja, te parlamentarke nimajo pravega vpliva. (Dahlerup 2006a, 304)

Zadostna številčna zastopanost v parlamentu je pomembna tudi zato, ker lahko več žensk pospeši artikulacijo »ženskih« zadev in agend s podporo določenih zakonskih osnutkov, delom v delovnih telesih in dajanjem dopolnil zakonom. (Mash 2008, 82)

Veliko avtorjev, med njimi tudi Dahlerup (2006, 12) tako preučuje kolikšna mora biti t.i. kritična masa zastopanosti, v našem primeru odstotek žensk v parlamentu, da neka skupina že zaradi svoje velikosti vpliva na politiko. Ženske morajo biti po teoriji kritične mase v parlamentu zastopane vsaj s 30 odstotki. (Dahlerup 2006b, 12–13)⁴⁰

Študije so pokazale, da ženske bolje kontrolirajo dialog in bolje predstavljajo svoja stališča, kadar je prisotnih več žensk in takrat, kadar sedijo na vidnih mestih ter avtoritativni poziciji. Bolj kot parlamentarne razprave jim ustreza delo v manjših skupinah kot so delovna telesa. (Lovenduski in Karam 1998, 135 in 140)

Prav delovna telesa pa so tista mesta, kjer se opravi največ parlamentarnega dela. »Zato je to ključna točka, kjer morajo biti ženske prisotne in si morajo prizadevati za večjo vključenost svojih pogledov in političnih prepričanj.« (Mash 2008, 65)

3.2.1 Parlamentarna delovna telesa

Delovna telesa so lahko pojmovana kot skupine posameznih poslancev, kot posebne organizacije ali komunikacijska središča. Iz drugega zornega kota pa jih lahko obravnavamo kot socialne sisteme, posebne predstavniške institucije ali kot organizacije s posebnimi normami in procedurami. (Zajc 1996, 58)

Za ustavne vloge parlamenta, uresničevanje njegovih funkcij in učinkovitost njegovega dela so zelo pomembna stalna delovna telesa, s katerimi naj bi sodobni parlamenti dosegali pomembno specializiranost in operativnost oziroma delitev dela. (Zajc 1992, 240) Parlament je namreč preveliko telo, da bi se zgolj na plenarnih zasedanjih ukvarjal z vsemi kompleksnimi vprašanji sodobne družbe. (Norton v Krašovec 2004)

Neoinstitucionalna teorija zraven specializacije kot najpomembnejše funkcije delovnih teles poudarja še funkcije pridobivanja informacij, medstrankarskega usklajevanja, pridobivanja pogajalskih koristi (Mattson in Strom 1995, 250) in zagotavljanja neprekinjenega zakonodajnega dela ter stabilnosti oblikovanja javnih politik. (Zajc 1996, 64)

Zajc (1996) ob funkcijah delovnih teles preučuje še njihovo oblikovanost, vlogo in moč. Če pogledamo njihovo oblikovanost se delovna telesa delijo na stalna in ad hoc. Slednja nimajo

⁴⁰ Pomembnejša kot spol je pri delovanju parlamentarke običajno njena strankarska pripadnost, kljub temu pa so primeri, ko se ženske v parlamentu nadstrankarsko organizirajo, navadno kadar gre za politike enakih možnosti. (Dahlerup 2006b, 12)

točno določenega obdobja delovanja in so navadno razpuščena, ko opravijo svojo nalogo. Po drugi strani pa imajo stalna delovna telesa fiksno članstvo in pripadajoče pristojnosti skozi vso zakonodajno obdobje in navadno tudi dlje.⁴¹ Stalni odbori imajo lahko zakonodajno funkcijo (law-making), so specializirani (specialised) ali pa so nezakonodajne narave (non-law-making). (Mattson in Strom 1995, 258–259).

Večina parlamentov v razvitih demokracijah, še posebej tistih z dolgo tradicijo, ima danes zelo specializirana delovna telesa (bodisi stalna bodisi ad hoc), ki se v glavnem ujemajo s področji posameznih ministrstev. (Zajc 1996, 59)

Zraven stalnosti delovanja so pomembne lastnosti delovnih teles, ki delujejo v parlamentu, še število delovnih teles, njihova velikost, pristojnosti in omejitve glede članstva. (Mattson in Strom 1995)

Večje število delovnih teles po izsledkih številnih raziskav pomeni večjo produktivnost v parlamentu, njihova manjša velikost pa prispeva k večji specializaciji in učinkovitosti. (Mattson in Strom 1995; Zajc 1996, 7) Večina parlamentov v Evropi ima tako racionalno število delovnih teles – od 11 do 18 (Zajc 1996, 60) oziroma 10 do 20, medtem ko število članov v posameznem telesu variira od sedem do 145. (Mattson in Strom 1995, 260, 269) V nekaterih parlamentih je število članov v določenih delovnih telesih fiksno, v drugih ni točnih predpisov koliko članov naj imajo delovna telesa (enako velja za število parlamentarnih delovnih teles, ki so lahko določena ustavno ali pa jih parlament sam vsakič znova določi), (Matteson in Strom 1995, 269), zato še posebej v parlamentih, kjer se sedeži delijo po proporcionalnem načelu, pogosto prihaja do pogajanj med strankami o zastopanosti posameznih strank. (Zajc 1996, 61)

V nekaterih državah obstajajo tudi omejitve glede članstva. Kadar ima parlament veliko delovnih teles z veliko člani glede na število vseh parlamentarcev, pride do prevelikih preobremenitev poslancev, premalo poglobljenega ukvarjanja z zadevami, do neenakomerne in le občasne pozornosti posameznim področjem, slabe prisotnosti na sejah, slabe motiviranosti in iniciativnosti poslancev. V večini parlamentov so sicer lahko poslanci člani več delovnih teles, ponekod pa je njihovo članstvo zaradi navedenih razlogov omejeno na eno delovno telo. (Zajc 1996, 61–62)

Glede pristojnosti delovnih teles imajo ad hoc telesa običajno specifičen in ozko določen mandat, na primer preiskava določene zadeve. Delovna telesa, ki obstajajo vsaj eno zakonodajno

⁴¹ Stalno delovanje pomeni, da posamezna delovna telesa v večji meri pokrivajo ista področja javnih politik, njihova osebnostna sestava pa se bistveno ne spreminja. Stalnost delovanja teh teles omogoča stalno pridobivanje strokovne podpore in znanja z določenega področja ter navezavo stika s strokovnjaki. Poleg tega stalnost delovanja omogoča razvoj skupinskega duha in strokovno izpopolnjevanje poslancev znotraj teh teles, kar lahko vodi v postopno relativno neodvisno delovanje delovnega telesa in vlogo v procesih oblikovanja javnih politik. (Norton, Olson in Mezey v Krašovec 2004)

obdobje pa imajo širši spekter nalog. Kot že rečeno ima večina parlamentarnih delovnih teles pristojnosti oblikovane skladno z obstoječimi ministrstvi. To pomeni, da posamezna delovna telesa delujejo na enakih področjih javnih politik kot vlada (oziroma njena posamezna ministrstva), ki je glavna predlagateljica predlogov zakonov. Posamezni predlogi zakonov so tako lahko podvrženi celovitejši obravnavi v enem (pristojnem) delovnem telesu, ki lažje postane vir strokovnega znanja parlamenta. S tem ta pridobi večjo moč v procesih oblikovanja javnih politik. (Zajc v Krašovec 2004, 12)

Delovna telesa so v mnogih sodobnih parlamentih prostori, v katerih poteka večji del procesov oblikovanja javnih politik v parlamentu (Olson in Mezey v Krašovec 2004). »Delovanje delovnih teles in njihova vloga v procesih oblikovanja javnih politik je povezana z vlogo parlamenta v njih. Z naraščanjem vloge delovnih teles v procesih oblikovanja javnih politik se veča tudi vloga parlamenta v teh procesih. Mnogi avtorji se tudi strinjajo, da je vloga delovnih teles odvisna od stalnosti delovanja, skladnosti oblikovanja s področji posameznih ministrstev in možnosti vlaganja amandmajev ali celo možnosti zakonodajne iniciative.« (Krašovec 2004, 11)

Moč delovnih teles pa se kaže skozi celotno njihovo aktivnost v procesu oblikovanja politik, ki se razteza od oblikovanja predlogov, ki vplivajo na končne odločitve, pa do kontrole nad uresničevanjem sprejetih odločitev. Če so delovna telesa prva, ki obravnavajo predloge zakonov, to pomembno prispeva k njihovi moči, če imajo možnost dopolnjevanja zakonskih predlogov ali celo zakonske iniciative, je njihova moč še večja. (Zajc 1996, 69) Mattson in Strom (1995, 285) trdita, da če imajo delovna telesa zgoraj naštetu pooblastila, poleg tega pa lahko še same odločajo o svojem urniku (kdaj bodo na primer pripravile poročilo za parlament) in imajo dostop do informacij, vključno z pravico do pomembnih (vladnih) dokumentov in zasliševanj prič, je velika tudi njihova moč oziroma avtonomija, saj lahko delujejo bolj neodvisno od vodstva stranke, večinskih zbornic in vlade. Na tej točki Zajc (1996, 70) opozori, da je pri preučevanju moči delovnih teles treba upoštevati še neizkušenost novih poslancev, vpliv interesnih skupin itd.

3.2.2 Delovna telesa in ženske

Delovna telesa so torej praviloma številčno manjša telesa, ki se ukvarjajo s posameznimi področji javnih politik, sestavljajo pa jih posamezni poslanci. Ti se za članstvo v posameznih delovnih telesih odločajo zaradi posebnega interesa sodelovanja v delovnem telesu, ki deluje na za njih zanimivem področju javnih politik, ali zaradi poklicne specializacije za določeno področje javnih politik. Nekateri se v delovna telesa vključujejo tudi zaradi potrebe njihovih strank po sodelovanju v izbranih in za stranke pomembnih delovnih telesih. (Norton v Krašovec 2004, 11).

Sicer lastni interesi parlamentarke splošno gledano vodijo v delovanje na manj vplivnih področjih. Bolj jih zanimajo in se zavzemajo za t.i. mehke vrednote, ki zadevajo izobrazbo, zdravje in socialne zadeve.⁴² (Mash 2008)

Tabela 3.3: Vpliv prisotnosti žensk na zakonodajo⁴³

<i>boj proti nasilju v družini</i>	3.6
<i>skrb za otroke in podpora</i>	3.6
<i>starševski dopust</i>	3.5
<i>reproduktivna medicina</i>	3.4
<i>Izobrazba</i>	3.3
<i>zaposlitev in enake plače</i>	3.2
<i>politična participacija</i>	3.2
<i>okoljevarstvo</i>	2.9
<i>ekonomija in trgovanje</i>	2.6
<i>finance</i>	2.5
<i>zunanje zadeve</i>	2.5
<i>nacionalna varnost, obramba in vojaške zadeve</i>	2.4

Vir: Mash 2008,46.

Glede na pripisovanja vplivov žensk na posamezna politična področja, predstavljena v tabeli 3.3, lahko torej sklepamo, da so ženske skoncentrirane v parlamentarnih telesih, ki se ukvarjajo s socialnimi zadevami, izobrazbo, zdravjem in družino, saj se večina žensk identificira s področji povezanimi z ženskimi vprašanji, enakostjo spolov, zadevami skupnosti in družine. Čeprav se vedno več parlamentark zanima tudi za manj tradicionalne sfere oziroma t.i. moška področja kot so fiskalna politika in zunanje zadeve, njihova majhna številčnost v parlamentu

⁴² Razlikovanje med trdimi in mehкими vrednotami in postavljanje trdih pred mehke je po prepričanju Lovenduskijeve in Karamove (1998, 136) zastarelo in nenatančno, še posebej ker mehka področja porabijo največ javnih sredstev in so zato lahko zelo pomembna.

⁴³ Številke se nanašajo na nivo aktivnosti, ki so jih anketirani parlamentarci (272 parlamentarcev in parlamentarke iz 110 držav iz vsega sveta v raziskavi IPU) pripisali posameznemu političnemu področju na štiri stopenjski lestvici, kjer 4 pomeni zelo visok vpliv žensk na zakonodajo, 3 kar velik vpliv, 2 ne prav velik vpliv in 1 nikakršen vpliv prisotnosti žensk na zakonodajo. (Mash 2008, 46)

omejuje njihovo širšo participacijo v delovnih telesih⁴⁴, zato še vedno nimajo pravega vpliva pri oblikovanju zakonodaje v finančnih odborih, odborih za zunanjo politiko, nacionalno varnost in obrambo. To pa pomeni, da imajo ženske manj besede v določanju finančnih prioritet in oblikovanju nekaterih nacionalnih agend, kar se pozna tudi na izvršilnem nivoju – na svetovni ravni je imelo v začetku leta 2008 ministrski položaj 1022 žensk, le šest izmed njih je bilo obrambnih ministric. (Mash 2008, 2)

Stanje je podobno tudi v deželah, ki imajo največje deleže žensk v parlamentu in skoraj dosegajo pariteto, kot na primer Švedska. »V parlamentu imamo 48 odstotkov žensk, a odbori nimajo uravnotežene sestave. Neskladje je tradicionalno: moški so v obrambi, ženske v sferi socialnih zadev,« je v poročilu za Interparlamentarno unijo navedla ena izmed švedskih parlamentark. (Mash 2008, 64)

Mednarodne študije tudi nakazujejo, da v odborih za obrambo žensk v glavnem ni ali pa so slabo zastopane, redko zasedajo mesta predsednika, podpredsednika ali poročevalca. Odstotek ženskih predsednic v teh odborih je na svetovni ravni le okoli 3 odstotke, medtem ko je predsednic vseh odborov slabih 19 odstotkov. Prvi razlog za to je v tem, da je v parlamentih še vedno malo število žensk, drugi pa se skriva v dejstvu, da še vedno prevladuje prepričanje, da vprašanja vojne in miru ter druga varnostna vprašanja zadevajo bolj moške kot ženske. »To prepričanje je zmotno, saj vojne vsekakor zadevajo vse prebivalce neke države, ženske pa so pogosto večje žrtve vojn kakor moški.« (Mash 2005, 46). Prav tako so ženske v vojski vedno bolj vključene ne več le v administrativne, logistične in pomožne storitve, ampak tudi v bojne naloge. (Mash 2005, 46)

Zato bomo v primerjalni analizi pogledali prisotnost žensk v tej tradicionalni domeni moških v državah, ki imajo relativno visok odstotek žensk v parlamentu in državama, kjer si ženske šele utirajo svojo pot v parlament. Predvsem nas zanima, če večje število poslank pomeni tudi večjo udeležnost v odborih za obrambo in drugih parlamentarnih delovnih telesih, povezanih z varnostnim področjem.

⁴⁴ Zaradi majhnega števila žensk v parlamentu morajo parlamentarke sprejemati tudi dodatno delo in se dokazovati s članstvom v več komitejih. Njihovo majhno število vpliva na njihovo sposobnost, da bi bile bolj učinkovite znotraj odborov. (Mash 2008, 64)

4. ANALIZA DRŽAV

Pet držav, Švedska, Francija, Španija, Madžarska in Slovenija bo analiziranih na podlagi faktorjev, ki glede na teoretične nastavke vplivajo na implementacijo kvot oziroma delež žensk v parlamentu.

Najprej bomo po posamezni državi vpogledali v debato o kvotah v vsaki državi, kjer se bo razkrila splošna politična klima v zvezi z reprezentativnostjo žensk, prav tako pa ozadje, ki je vplivalo na vpeljavo enega od sistemov spolnih kvot in politike strank do kvotnih določil. Tukaj je posebni pogled namenjen tudi ženskam skupinam pritiska kot pomembnemu faktorju pri uvajanju spolnih kvot. Nadalje bomo preučili posamezne stranke in analizirali njihova kvotna določila ter na podlagi kvantitativnih podatkov⁴⁵ pregledali vpliv kvot na spolno sestavo posameznih parlamentov, na koncu pa pregledali volilne sisteme in vpliv njihovih posameznih elementov na izvolitev žensk.

Skozi analizo nas zraven vplivov kvot posebej zanimajo:

- d) elementi volilnega sistema (sistemske institucije)
- e) podrobnosti kvotnih določil (normativne institucije) in
- f) upoštevanje kvot iz strani strankarskih elit (praktične institucije)

Kot zadnje bo po državah analizirana spolna sestava parlamentarnih delovnih teles povezanih z varnostnim področjem.

4.1 Švedska

4.1.1 Razprava o kvotah na Švedskem

Dandanes je Švedska glede na delež žensk v parlamentu med vodilnimi državami na svetu (večji odstotek žensk ima samo Ruanda) in skoraj dosega pariteto. Za visoko reprezentativnost žensk pa nimajo največjo zaslugo spolne kvote, pač pa t.i. postopna pot oziroma postopni razvojni model. Do vedno večje enakosti spolov se po tem modelu pride sčasoma, s pametnim ravnanjem, državno uravnavanje pa je prisotno le do te mere, da enake možnosti usmerja v pravo smer. Od pridobitve volilne pravice za švedske ženske leta 1919 pa do točke, ko

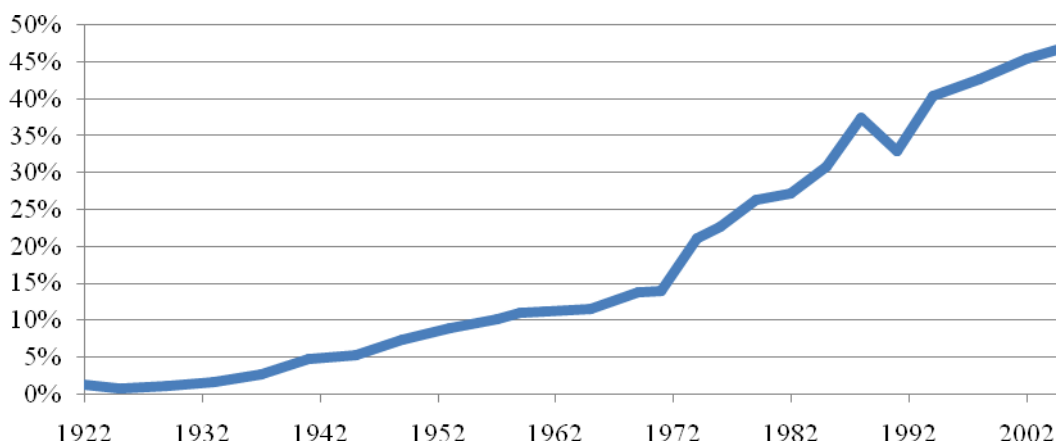
⁴⁵ V kvalitativni analizi se bomo, zaradi omejitve podatkov in prostora, osredotočili le na zadnja tri mandatna obdobja v posameznih državah, čeprav bi bilo za celovito sliko vplivov oziroma uspešnosti spolnih kvot potrebno preučiti številčne trende od prve uvedbe kvotnih sistemov v posamezni državi.

so ženske prvič presegle 30 odstotno zastopanost (leta 1985) je tako moralo miniti skoraj 70 let. (Freidenvall in drugi 2006, 55)⁴⁶

Delež žensk v Riksdagu je začel rasti po II. svetovni vojni (Freidenvall 2006, 57), politične kampanje, ki so promovirale kvote, pa so se na Švedskem začele že v 60. letih prejšnjega stoletja, implementirane pa so bile šele na začetku devetdesetih let. (Krook 2007, 21)

Švedska je znana po tem, da se ženske že dolgo mobilizirajo izven in znotraj strank in pritiskajo na politične elite za večjo vključevanje žensk v politiko,⁴⁷ danes ima večina strank znotraj svojih vrst odbore za enakost in feministične skupine, ki delujejo kot skupine pritiska. (Freidenvall in drugi 2006, 63) Najprej so politične stranke njihove zahteve upoštevale s sprejetjem mehkejših ukrepov v sedemdesetih letih, postopoma pa so stranke začele uvajati konkretne ukrepe, tudi kvote.

Graf 4.1: Odstotek žensk v švedskem parlamentu od leta 1922 do zadnjih parlamentarnih volitev

Vir: Statistics Sweden 2008a.

Do osemdesetih let pa je večina strank in tudi večina njihovih žensk zavračala spolne kvote, preferirali so neformalne politike, ki so zadevale izbiro ženskih kandidatk za volitve. Možnost uvedbe kvot je ženskim skupinam pritiska služila le kot grožnja strankam, če ne bi

⁴⁶ Kot nasprotje postopni poti (incremental track) Dahlerupova in Freidenvallova opredelita hitro pot (fast track) do visoke zastopanosti žensk v politiki, kjer (lahko) države v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji v zadnjem času z zakonsko določenimi kvotami ali rezervnimi sedeži dosegajo t.i. zgodovinski skok v zastopanosti žensk, praktično iz nikakršne reprezentativnosti do 30 in več odstotkov žensk v parlamentu. Po mnenju avtoric postopni model zaradi vedno glasnejših zahtev po večji zastopanosti žensk tudi v tretjem svetu, tem ne more biti več vzgled politične emancipacije žensk, še več, hitri model predstavlja izziv tudi ostalim nordijskim državam z visokim odstotkom žensk v politiki. Teorija hitre poti namreč poudarja, da se sorazmerno s časom politična reprezentacija žensk ne bo avtomatično izboljšala, saj nove generacije prevzemajo tradicionalni odnos do spolne hierarhije, moški pa se ne bodo prostovoljno odpovedali moči. (Dahlerup in Freidenvall 2003; Freidenvall in drugi 2006)

⁴⁷ Začele so že leta 1920, ko so bile njihove državljanske pravice še zelo omejene. (Krook 2007, 21)

izpolnile dogovorjenih ciljev. Ženskim združenjem so se kvote zdele celo nepotrebne in neproduktivne, stranke pa so bile prepričane, da bo politika kvot iz strani centralnih strank spodkopala moč lokalnih organizacij pri izbiri kandidatov. (Krook 2007, 22)

Veliko spremembo v mišljenju je Švedska doživela na začetku devetdesetih, ko je bilo prvič od leta 1928 na parlamentarnih volitvah izvoljenih pet odstotkov manj žensk kot na predhodnih volitvah. Ob tem padcu v številu žensk in grožnjah feministk, da bodo ustanovile novo žensko stranko, če se reprezentacija ne bo izboljšala, so bile stranke, še posebej Socialno demokratska, bolj pripravljene uvajati posebne ukrepe. (Freidenvall in drugi 2006, 73) Ženske skupine pritiska so se znova močno organizirale in izvajale pritisk na strankarske elite naj na varna mesta volilnih list umestijo več žensk, te pa so strogo zavračale sistem kvot. Skupine pritiska so zato zahtevale upoštevanje ukrepa Varannan Damernas (»Vsako drugo mesto za gospe«), ki po njihovem ni bilo toliko kvotno določilo kot zgolj sredstvo za doseganje spolne uravnoteženosti na volilnih listah. Večina strank je pobudo tudi sprejela, nekaj strank jo je potem upoštevalo kot kvote, nekaj le kot priporočilo. Skozi opisano dogajanje je feministkam in skupinam pritiska uspelo politizirati spol in ga narediti za centralni kriterij v procesu nominacije kandidatov. (Krook 2007, 22–23)

4.1.2 Spolne kvote in stranke

Danes večina švedskih strank na nek način uravnava razmerje med moškimi in ženskami na kandidatnih listah, bodisi v obliki zastavljenih ciljev, neobvezujočih priporočil ali kvot. Stranke na desni še zmeraj vztrajajo pri omejeni intervenciji, leve, še posebej socialni demokrati pa poudarjajo njeno nujnost.

Prva je posebne ukrepe sprejela FP, ko je na strankarskem kongresu leta 1972 sprejela priporočilo, da naj imajo vsi odbori in upravna telesa v stranki vsaj 40 odstotno zastopanost enega ali drugega spola. Dve leti kasneje so to priporočilo razširili na volilne liste, leta 1984 pa še na priporočilo izmenjevanja kandidatov po spolu za volilnih listah. Podobno pot je ubrala KD, ki je leta 1987 za volilne liste uvedla najmanj 40 odstotno zastopanost žensk ali moških. Konservativna stranka si je leta 1993 za cilj postavila uravnoteženo zastopanost spolov, odločitve pa prepustila nominacijskim odborom. Podobno je storila desno usmerjena stranka C tri leta kasneje. (Freidenvall in drugi 2006, 73; Global Database of Quotas for Women 2008d)

Kvote za kandidatne liste sta prvi vpeljali zelena MP in levičarska V leta 1987. Zeleni so 40 odstotne kvote za interne odbore in upravo ter deljeno predsedstvo med moškim in žensko sprejeli že ob svoji ustanovitvi leta 1981. Šest let kasneje so določila o 40 odstotnih kvotah razširili na volilne liste, 1997 pa kvote povečali na 50 odstotkov žensk in moških na volilni listi.

Medtem je stranka V leta 1987 začela s politiko, da mora biti na kandidatni listi enak ali večji delež žensk kot je članic stranke v posameznem volilnem okraju. 1990 so določilo povečali na najmanj 40 odstotkov za oba spola, tri leta kasneje pa na 50 odstotkov.

Tudi največja stranka S se je dolgo upirala kvotam. Raje so upoštevali neobvezujoča določila iz leta 1987 o minimalni 40 odstotni zastopanosti žensk v znotraj strankarskih organih. Leta 1990 so sicer to priporočilo razširili na t.i. enako zastopanost spolov. Po padcu deleža žensk na volitvah leto kasneje pa so do 1993. leta sprejeli 50 odstotne kvote za ženske na kandidatnih listih z sistemom zadrge. (Freidenvall in drugi 2006, 72–73)

Tabela 4.1: Odstotek kandidatke na volilnih listah in odstotek parlamentark ter število poslancev po strankah (n) na Švedskem v zadnjih treh mandatnih obdobjih

<i>stranka</i>	1996			2000			2004		
	kandidatke	poslanke	n	kandidatke	poslanke	n	kandidatke	poslanke	N
<i>S</i>	47,8%	50,7%	131	49%	47,2%	144	49,6%	50%	130
<i>M</i>	40%	29,6%	82	34%	40%	55	37,1%	43,3%	97
<i>C</i>	44,2%	50 %	18	42%	50%	22	43,8%	37,9%	29
<i>FP</i>	42,9%	37,5%	17	41%	47,9%	48	42,8%	50%	28
<i>KD</i>	40,4%	38,1%	42	41%	30,3%	33	44,9%	37,5%	24
<i>V</i>	47,4%	42,5%	43	50%	46,7%	30	49,6%	63,6%	22
<i>MP</i>	48,5%	53%	16	44%	58,8%	17	45,5%	52,6%	19
<i>skupaj</i>	43,9%	42,7%	349	43%	45,3%	349	44,7%	47,3%	349

Vir: Valmyndigheten 1998; Statistics Sweden 2002; Riksdagen 2008a; Riksdagen 2008b; Statistics Sweden 2008b.

Kot je razvidno iz tabele 4.1 delež žensk v parlamentu na zadnjih treh volitvah raste, pri čemer je zanimivo, da pa delež kandidatke zadnja leta stagnira. Švedska ima tako vsaj že zadnja tri leta enak ali večji delež poslank kot pa delež kandidatke.⁴⁸ Stranke, ki imajo kvotna določila v svojih statutih (S, V in MP) imajo v parlamentu že od leta 1998 vsaj 42 odstotkov oziroma več poslank. Na volitvah leta 1996 so imele manj kot 40 odstotkov parlamentark še tri stranke (vse

⁴⁸ Ta izenačenost pomeni, da na Švedskem vsaj zadnja tri mandatna obdobja v parlamentu več ne prihaja do t.i. faznega zamika oziroma stanja, kjer delež poslank za nekaj volitev (faz) zaostaja za deležem kandidatke na volilni listi. Fazni zamik bo očitnejši v preostalih preučevanih državah. Sicer je fazni zamik definiran kot »časovni premik med dvema izmeničnima veličinama.« (Dolinar in Knop 2002, 264)

brez strankarskih spolnih kvot), na naslednjih volitvah pa je bila taka stranka samo še ena. Primerjalno gledano sta imele na volitvah 2006 delež žensk manjši kot 40 odstotkov spet dve stranki (desno usmerjeni C in KD), a se je medtem ostalim strankam ta delež znatno povečal (predvsem V, M, FP). V strankah s strankarskimi kvotami je delež parlamentark skozi leta stabilen, v strankah brez spolnih kvot pa večinoma narašča.

Razvidno je tudi, da na zadnjih treh volitvah vse stranke na kandidatne liste nominirajo več kot 40 odstotkov žensk, razen desno usmerjena M, ki je na svoji zadnji volilni listi pristala na dobrih 37 odstotkih kandidatke. Tudi izvolitev kandidatke je bila vseskozi dobra, saj je bilo med vsemi izvoljenimi poslanci skozi zadnje obdobje žensk skoraj vedno blizu polovice predstavnikov. Na zadnjih volitvah je bilo med kar štirimi od sedmih strank izvoljenih 50 ali več odstotkov žensk, kar je pripomoglo h končnim 47 odstotkom žensk, ki v mandatu 2006–2010 zasedajo v Riksdagu. Treba je omeniti, da imajo največji delež žensk v parlamentu stranke, ki imajo strankarske kvote (S, V in MP), nekoliko slabšega pa stranke na desnem polu ideološkega kontinuuma (M, KD).

4.1.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk

Na Švedskem se je delež poslank, kot smo že ugotovili, iz predprejšnjega do sedanjega mandata povečal in sicer za 4,6 odstotka, kar se sklada s postopnim povečevanjem deleža žensk na Švedskem zadnjih 15. let.

Ob dvigu deleža poslank se od leta 1998 do leta 2006 ni spremenil ne volilni sistem, niti kvotna določila, pri čemer lahko sklepamo le, da delež žensk gotovo raste tudi zaradi strankarskih kvot v, za kandidatke ugodnem, volilnem sistemu. Proporcionalna reprezentativnost in povprečno gledano velika volilna okrožja švedskega volilnega sistema so sicer gotovo pripomogli k večji reprezentativnosti žensk v parlamentu, vendar le obstoječi volilni sistem ne more pojasniti konstantnega večanja števila žensk v Riksdagu, saj je integralni del političnega sistema že od prvih demokratičnih volitev v 19. stoletju. (Freidenvall in drugi 2006, 59) Prav tako samo kvotna določila nimajo zasluge za nadaljevanje t.i. postopne poti, pač pa pomembno vlogo igrajo predvsem, kot smo ugotovili že v prejšnjem poglavju, stranke in njihova splošna zavezanost politiki bolj enakopravne zastopanosti spolov.

Tabela 4.2: Elementi švedskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah

	1998	2006
<i>delež žensk</i>	42,7%	47,3 %
<i>volilni system</i>	Proporcionalni	Proporcionalni
<i>velikost volilne enote</i>	2-36	2-36
<i>tip volilne liste</i>	zaprti s preferenčnim glasovanjem	zaprti s preferenčnim glasovanjem
<i>volilni prag</i>	4%, oz. 12% +8%	4%, oz. 12% +8%
<i>ustavno določene kvote</i>	Ne	Ne
<i>zakonske kvote</i>	Ne	Ne
<i>strankarske kvote</i>	da (S, V, MP)	da (S, V, MP)
<i>Sankcije</i>	Ne	Ne
<i>pravila o razvrščanju kandidatov</i>	da (S ima sistem zadrge)	da (S ima sistem zadrge)

Vir: Pritchett 2003; Valmyndigheten 2008

4.1.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem

Švedski poslovnik določa 15 stalnih specializiranih odborov in posebni odbor za Evropsko Unijo. Njihova glavna naloga je obravnava zakonskih osnutkov. Velikost odborov je fiksna, saj poslovnik predpisuje 17 članske odbore, ki se iz poslanskih skupin sestavijo po proporcionalnem načelu, omejitve glede članstva pa niso posebej opredeljene. Med stalnimi odbori vojaško področje pokriva Odbor za obrambo. V primeru potrebe pa je možno ustanoviti tudi začasne odbore. (Riksdag 2008b)

Po volitvah leta 1998 je v odboru za obrambo sedelo 6 žensk, kar je pomenilo 35 odstotno zastopanost žensk. Na volitvah čez štiri leta je v odboru ponovno delovalo 6 oziroma 35 odstotkov žensk (Riksdag Information Department 2008). Na zadnjih volitvah leta 2006 pa se je delež žensk v odboru za obrambo povečal in sicer je v njem pristalo 7 parlamentark oziroma 41 odstotkov žensk. (Riksdag 2008a)

4.2 Francija

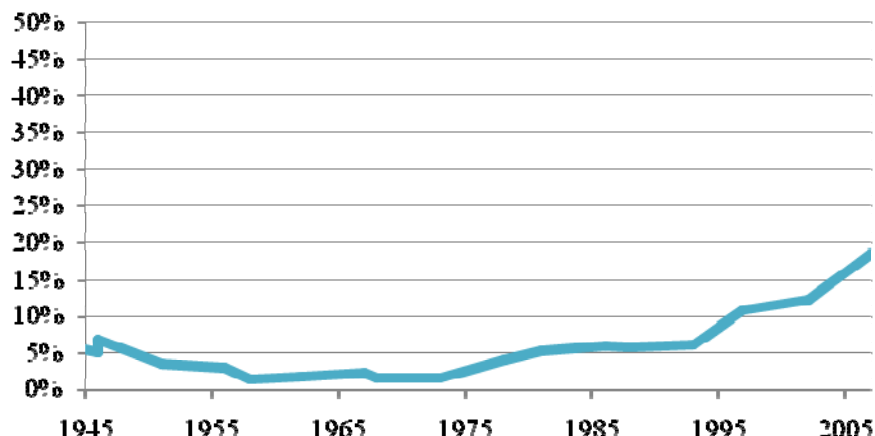
4.2.1 Razprava o kvotah v Franciji

Ženske v Franciji so med evropskimi državami volilno pravico pridobile ene izmed zadnjih. Čeprav so si ženske po drugi svetovni vojni priborile vstop na področje ekonomije in v izobraževalne institucije, pa je njihovo število v obeh domovih parlamenta ostajalo konstantno

nizko (glej graf 4.2). Težavno vstopanje žensk v politiko je v začetku devetdesetih sprožilo idejo o pariteti, ki je postopoma pripeljala do institucionalnih reform. (Sineau 2005, 122)

V Franciji so se kvote prvič pojavile leta 1974, ko je socialistična stranka PS na volitvah tisto leto uvedla 10 odstotne kvote za ženske in sicer za volitve v Evropski parlament. (Krook in drugi 2006, 210) Nekje v istem času so se začele organizirati tudi nekatere parlamentarke in zahtevale kvote za lokalne volitve. Kljub vztrajnemu zavračanju uvedbe kvot iz strani strankarskih elit⁴⁹, jim je po združitvi žensk levih in desnih strank leta 1982 uspelo doseči 25 odstotne kvote za lokalne volitve, vendar je sodišče že nekaj mesecev kasneje zakon označilo kot neustaven, saj je po njihovi presoji kršil princip enakosti pred zakonom. Ta odločitev je imela na nadaljnjo debato o povečevanju žensk v parlamentu ključno vlogo, saj je izključila državo kot akterja, ki lahko uravnava to področje. Ne samo, da je povečanje reprezentativnosti žensk omejeval večinski volilni sistem, na tej točki so tudi stranke spol izključevale kot kategorijo pri selekciji kandidatov, enakost in reprezentativnost pa so določali zakonski precedensi, ki so izključevali zakonsko določene kvote. (Krook 2007, 30)

Graf 4.2: Odstotek žensk v francoskem parlamentu od leta 1945 do zadnjih parlamentarnih volitev

Vir: Observatoire de la Parite Entre les Femmes et les Hommes 2007.

Zato so zagovorniki kvot razvili bolj ekstremno kritiko tedaj obstoječih političnih principov in po vzoru tedanjih debat v Evropskem svetu začeli s promocijo paritetne demokracije, ki pravi, da se trenutno razumevanje enakosti in zastopanosti, prav tako pa univerzalnega

⁴⁹ Velika ovira je prizadevanjem feministk za pariteto povzročala francoska republikanska ideologija (Lepinard 2006, 6), del krivde pa je tudi na feministkah, saj niso pritiskale na stranke naj nominirajo več žensk, ampak pričakovale, da bodo sistem spremenila družbena gibanja. (Sineau 2005, 123)

državljana, v originalu nanaša smo na moške. Namesto, da bi ta dva koncepta opustili kot neustavna, so protagonisti, ki so se zavzemali za večjo uravnoteženosti žensk v parlamentu, predlagali, da se ustavi doda načelo o zagotavljanju enakega dostopa do politike tako za moške kot za ženske. Koncept so strogo ločili od koncepta kvot, saj naj bi kvote iz tega vidika zahtevale pravice za manjšine, pariteta pa enakopravno delitev moči med obema spoloma. (Krook in drugi 2006, 210–211)

Kampanja »zagovornikov kvot« je dosegla širšo podporo in dve glavni stranki sta leta 1997 prvič javno izjavili, da si bosta prizadevali za »pariteto« oziroma kot je bilo formulirano v končnem zakonu »enak dostop« spolov do izvoljivih položajev. Zakonski predlog je bil leta 1999 soglasno sprejet v obeh domovih, šele v nadaljevanju se je začelo govoriti o dejanskih ukrepih. Leta 2000 so Francozi prvi v Evropi sprejeli zakon, ki se z določitvijo 50 odstotnih kvot na volilnih listah osredotoča na večjo nominacijo žensk za lokalne, regionalne, parlamentarne in evropske volitve. (Krook in drugi 2006, Krook 2007)

4.2.2 Spolne kvote in stranke

Kot je bilo že zapisano je prva in tudi edina stranka v svoj statut 10 odstotne spolne kvote za znotraj strankarske organe uvedla PS leta 1974. Tri leta kasneje je določilo povišala na 15 odstotkov, leta 1990 pa na 30 odstotkov. Šest let kasneje je določilo prenesla na parlamentarne volitve, a vseh teh določil ni nikoli povsem upoštevala. (Krook 2006, 210) Vendar je bila pred tem le komunistična PCF, ki je na volitvah vedno nominirala ženske, a svojega sistema ni poimenovala kvote. Pobuda za kvote je prišla iz stranke Verts, ki je imela v svojem statutu že od začetka zapisano spoštovanje paritete. Izmed desnih strank kvot ni prakticirala nobena. (Sineau 2005, 123)

Zgoraj zapisano se odraža tudi v tabeli 4.3. Gledano v celoti zakonske kvote niso povečale deleža žensk v francoskem parlamentu kot bi pričakovali pri 50 odstotnih kvotah za oba spola. Je pa skozi volitve opazna postopna rast deleža izvoljenih poslank, saj se iz 10,2 odstotkov leta 1997 delež dvigne najprej na 12,3 odstotkov leta 2002, potem pa na dobrih 18 odstotkov leta 2007, kar v obeh primerih pomeni več poslank, kot kadarkoli prej v zgodovini francoskega parlamenta. Podobno je z rastjo deleža kandidatke na volilnih listah, saj iz zgolj 21,7 odstotkov kandidatke leta 1997 ta odstotek čez deset let, gledano v povprečju, zraste na 41,7 odstotkov. Kar je opazno po prvi uporabi zakonskih kvot, je, da so stranke, skupno gledano, med kandidatke uvrstile le slaba dva odstotka žensk več kot na prejšnjih volitvah, posledično pa je v parlament prišlo okoli dva odstotka več poslank kot na volitvah leta 1997. Večji premik, kar se nominiranja žensk tiče, se je zgodil šele po drugi uporabi zakonskih kvot, ko se je delež kandidatke v primerjavi

z volitvami leta 1997 in tudi volitvami leta 2002 podvojil, delež parlamentark pa v primerjavi z mandatnim obdobjem 1997 – 2002 prav tako skoraj podvojil, v primerjavi z mandatnim obdobjem 2002 – 2007 pa zrasel za dobrih 5 odstotkov. To zelo nazorno nakazuje primer pred tremi mandati največje stranke PS, ki je delež svojih kandidatk po prvi uporabi zakonskih kvot povečala skoraj za deset odstotkov (iz 27,8 na 36,1), vendar ji je delež izvoljenih poslank na teh volitvah celo padel (iz 17 na 16 odstotkov). Delež izvoljenih žensk se je v PS povečal šele po drugi uporabi kvot (in dodatnem dvigu deleža kandidatk ter ponovni pridobitvi več poslanskih mest).

Tabela 4.3: Odstotek kandidatk na volilnih listah in odstotek parlamentark ter število poslancev (n) po strankah v Franciji v zadnjih treh mandatnih obdobjih

<i>stranka</i>	1997			2002			2007		
	kandidatke	poslanke	n	Kandidatke	poslanke	N	kandidatke	poslanke	n
PS	27,8%	17,8%	251	36,1%	16,3%	140	46,5%	25,8%	186
UMP (RPR)	7,7%	3,6%	140	19,9%	10,6%	357	26,6%	14,4%	318
UDF	8,9%	6,2%	113	19,7%	6,9%	29	36,9%	0%	3
Verts, PRG (MRC)	27,3%	9,4%	32	47,4%	0%	10	48,4%	35,7%	14
PCF	26,8%	13,2%	36	43,9%	19%	21	48,2%	20%	15
NC	/	/	/	/	/	/	27,9%	0%	22
ostale	18,1%	0%	5	32,3%	15%	20	41,6%	22,2%	19
skupaj	21,7%	10,2%	577	23,3%	12,3%	577	41,7%	18,5%	577

Vir: Assemblée nationale 1997; Sineau 2002; Zimmerman 2003; Zimmerman 2005b; Le site officiel du Ministère de l'Intérieur de l'Outre-mer et des Collectivités territoriales 2007; Observatoire de la Parité Entre les Femmes et les Hommes 2007.

Če pogledamo situacijo po posameznih strankah je prvi očitni trend, da skozi zadnja tri mandatna obdobja v vseh strankah postopno raste delež kandidatk na volilni listi, ne pa tudi njihov delež izvoljenih žensk. Sorazmernost rasti kandidatk in poslank je viden le pri idološko desno usmerjeni stranki UMP, ki je skozi opisane mandate pridobivala tudi številčno premoč v parlamentu, predvsem na račun levih strank, ki so številčno premoč izgubile (PS, UDF, Verts, PRG), s tem pa je v teh strankah verjetno povezano tudi nihanje deležev izvoljenih žensk. UDF, sicer bolj centralno usmerjena stranka, na primer iz 113 poslancev leta 1997 pade na 3 poslance

leta 2007, delež kandidatk se v tej stranki vztrajno povečuje, vendar delež izvoljenih parlamentark prav tako vztrajno pada oziroma v zadnjem mandatu pristane na 0 odstotkih.

Gledano absolutno pa bistvena sprememba ni opazna pri nobeni stranki, največji uspeh glede števila parlamentark je morda po uvedbi kvot leta 2002 viden pri UMP, kjer je število poslank v desetih letih naraslo iz petih na 45 predstavnic. Socialistična PS, ki je imela 30 odstotne strankarske kvote že na volitvah 1997, se kritični reprezentativnosti žensk ni uspela bolj približati niti po volitvah 2007, čeprav ima izmed francoskih strank v parlamentu največ žensk (47). Res pa je, da je pri levih strankah, ki so bile tudi v Franciji že pred uvedbo zakonskih kvot bolj naklonjene bolj enakopravni zastopanosti obeh spolov, opazno tudi večje spoštovanje kvotnih določil, vse te stranke, so na zadnjih volitvah na svoje liste umestile vsaj 46 odstotkov kandidatk, medtem ko jih je največja parlamentarna stranka UMP na svoje liste vrstila le 26,6 odstotkov. Relativno nizko število poslank v francoskem parlamentu in posledično neuspešnost kvot lahko potemtakem pripišemo tudi desni stranki UMP, ki ima v zadnjem mandatu dobro polovico vseh sedežev, ki pa jih zaseda le 14 odstotkov žensk.

Še en pomemben moment predstavlja umeščanje kandidatk na (ne)izvoljive sedeže. Če namreč upoštevamo, da so na zadnjih volitvah, ko so stranke, povprečno gledano, že bolj spoštovale kvotna določila, in na kandidatne liste uvrstile dobrih 40 odstotkov žensk, pa je bilo med njimi dejansko izvoljenih le 18 odstotkov žensk, kar (delno) nakazuje na strankarsko umeščanje žensk na neizvoljive sedeže.

Tako se je paritetni zakon na prvih parlamentarnih volitvah po sprejetju izkazal za neučinkovitega, nekoliko bolje je bilo po njegovi drugi uporabi. Vzroke gre iskati predvsem v tem, da nobena stranka ni želela reforme volilnega sistema, zakon ne določa pravil o razporejanju obeh spolov na volilnih listah, kazni za neupoštevanje kvotnih določil pa so denarne (Krook in drugi 2006, Krook 2007), poleg tega pa so stranke še zmeraj vztrajno nastrojene proti večji feminizaciji politike. (Lepinard 2006, 4)⁵⁰ Velike stranke si tako lahko privoščijo večje odstopanje od zakonskih določil in oddajo kandidatne liste s samo 26 odstotki žensk (kot npr. največja stranka UMP na volitvah leta 2002), saj niso toliko odvisne od državnega financiranja.⁵¹ Medtem pa morajo manjše stranke zaradi tega bolj upoštevati zakon. (Krook 2007, 31)

⁵⁰ Dvomi in pričakovanja tako nasprotnikov kot zagovornikov t.i. paritetne reforme so se potrdili na prvih lokalnih in parlamentarnih volitvah leta 2001 in 2002. Na lokalnih, kjer volitve potekajo po proporcionalnem sistemu in so predpisana določila za umestitev žensk na volilni listi, neupoštevanje 50 odstotnih kvot pa se kaznuje z nesprejetjem kandidatne liste, se je delež žensk zvišal na 47,5 odstotkov, na parlamentarnih, kjer vseh teh specifičnih določil ni, pa se je iz 10,9 odstotkov povečal le za 1 odstotno točko. (Krook 2007, 31)

⁵¹ Za nespoštovanja zakona na volitvah 2002 je morala UMP plačati 4,26 milijona evrov oziroma 15% volilnega proračuna, PS pa 1,65 milijona evrov oziroma 9,1 odstotka sredstev volilne kampanje. (Zimmerman 2005a)

4.2.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk

Kot je bilo že ugotovljeno, se je od volitev leta 1997 delež francoskih parlamentark po volitvah leta 2007 povečal za dobrih 8 odstotkov. Pri tem lahko kot faktor, ki je vplival na to povečanje, izločimo volilni sistem, saj se pomembni elementi, ki vplivajo na izvolitev žensk (kot je razvidno v tabeli 4.4), v primerjanem obdobju ni spremenil, so pa se v tem času spremenila volilna pravila, saj so morale stranke od volitev 2002 upoštevati zakonsko določene 50 odstotne kvote, kar nas privede do ugotovitve, da so vzrok povečanja deleža žensk v francoskem parlamentu potemtakem kvotna določila.

Tabela 4.4: Elementi francoskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah

	1997	2007
<i>delež žensk</i>	10,2%	18,5%
<i>volilni sistem</i>	večinski dvokrožni	večinski dvokrožni
<i>velikost volilne enote</i>	1	1
<i>tip volilne liste</i>	/	/
<i>volilni prag</i>	/	/
<i>ustavno določene kvote</i>	ne	da
<i>zakonske kvote</i>	ne	da
<i>strankarske kvote</i>	da (PS)	/
<i>Sankcije</i>	ne	da, denarne
<i>pravila o razvrščanju kandidatov</i>	ne	ne

Vir: Grad 1996, 93; Alvarez–Rivera 2008; Global Database of Quotas for Women 2008b.

Lahko pa sklepamo, da je imel volilni sistem, glede na značilnosti elementov, ki jih prinaša večinski dvokrožni sistem, (negativne) posledice za izvolitev žensk. Kljub temu, da stranke niso upoštevale 50 odstotne zakonsko določene kvote, so, kot je bilo že ugotovljeno, na kandidatne liste vseeno uvrstile dobrih 23 oziroma na zadnjih volitvah celo dobrih 41 odstotkov kandidatke, nakar je bilo izvoljenih le 12 oziroma 18,5 odstotkov poslank, kar lahko pripišemo predvsem volilnemu sistemu. Njegova narava namreč stranke na nek način sili, da v volilne enote, kjer imajo več možnosti za izvolitev, raje uvršča uveljavljene kandidate, torej večinoma moške, s čemer sistem, kot ugotavlja Sineau (2005, 129) »marginalizira ženske«.

Poleg tega pa, kot ugotavlja Grad (1996, 93) sistem razdelitve mandatov po večinskem sistemu povzroča nesorazmerje predstavljanja, pri čemer dodatno negativno vlogo igrajo enomandatne volilne enote.

4.2.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem

Glavna delovna telesa v so v francoskem parlamentu stalni specializirani večfunkcionalni odbori (Mattson in Strom 1995, 286), ki imajo nalogo priprave poročil o zakonskih predlogih pred plenarnimi zasedanji, obveščanja parlamenta in nadzora nad vlado. Poslovnik francoskega parlamenta predpisuje šest stalnih odborov, med njimi tudi Odbor za nacionalno obrambo in oborožene sile. (Assemblée nationale 2008e)

Članstvo v odborih se porazdeli glede na proporcionalno zastopanost političnih skupin in glede na nominacije predsednikov teh skupin, vsak poslanec je lahko član le enega stalnega odbora, velikost posameznega odbora je do 145 članov. (Assemblée nationale 2007)

Francoski poslovnik dovoljuje tudi posebne ali ad hoc odbore z 57 člani, vendar jih vlada oziroma parlament redko ustanavlja, saj je večina zakonskih osnutkov obravnavanih v stalnih odborih. (Assemblée nationale 2008e)

V tem mandatu je bil do sedaj ustanovljen en posebni odbor, ki pa nima povezave z vojaškim področjem. (Assemblée nationale 2008d)

Poslovnik kot posebno vrsto parlamentarnih teles določa tudi preiskovalne komisije, ki jih lahko po potrebi ustanovi parlament, (Assemblée nationale 2007) vendar je bila v sedanjem mandatu do sedaj ustanovljena samo ena taka komisija in ni bila povezana z vojaškim področjem.⁵²

Za analizo tako pride v poštev samo francoski Odbor za nacionalno obrambo in oborožene sile. Od 79 članov odbora je v tem mandatu prisotnih 6 žensk, kar predstavlja 7,5 odstotno zastopanost parlamentark. (Assemblée nationale 2008č)

Od leta 1997 do leta 2002 pa je v omenjenem odboru sedelo 73 članov, od tega 2 ženski oziroma 2,7 odstotka poslank. V mandatu 2002 – 2007 so bile med 76 člani odbora le 4 parlamentarke, kar pomeni 5,2 odstotno reprezentativnost. (Assemblée nationale 2008c)

⁵² Med francoska parlamentarna telesa bi lahko uvrstili tudi njihovih šest parlamentarnih delegacij in štiri parlamentarne pisarne, ki delujejo kot think-tanki, vendar gre za telesa, katerih članstvo je porazdeljeno med oba domova francoskega parlamenta, (Assemblée nationale 2008e) zato jih v naši analizi ne bomo upoštevali, četudi je med parlamentarnimi delegacijami ena povezana z vojaškim področjem in sicer gre za Parlamentarno delegacijo za obveščevalno dejavnost, ki pa v svoji kratki (ustanovljena je bila leta 2007) zgodovini ni imela ženske predstavnice.

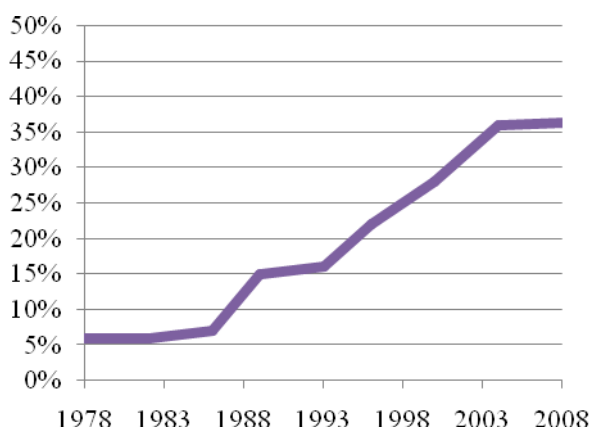
4.3 Španija

4.3.1 Razprava o kvotah v Španiji

Od srede tridesetih let prejšnjega stoletja pa do leta 1975 je bila Španija pod oblastjo desničarske in nedemokratske vlade Generala Franca, kjer je bila ločitev prepovedana, splav pa kriminaliziran in ženske brez dovoljenja moškega niso smele podpisovati pogodb. (McSmith 2008)

Velik vpliv na družbene vrednote je imela katoliška cerkev, ki je žensko strogo postavljala v kontekst tradicionalnega, zasebnega. Tako ne preseneča podatek, da je bilo na prvih demokratičnih volitvah po preoblikovanju političnega sistema leta 1977, 1979, 1982 in 1986 izvoljenih le okoli 6 odstotkov žensk (glej graf 4.3). Na naslednjih volitvah pa je odstotek žensk poskočil na 15 odstotkov, kar je bila posledica uvedbe 25 odstotnih kvot v znotraj strankarskih organih Socialistične delavske stranke in njenih volilnih listah leta 1988.⁵³ Na naslednjih štirih volitvah je število žensk vztrajno raslo, leta 2004 je bilo v parlamentu že 36 odstotkov žensk.⁵⁴

Graf 4.3: Odstotek žensk v španskem parlamentu od leta 1978 do zadnjih parlamentarnih volitev

Vir: Valiente 2008.

Mednarodna priporočila in vzgledi iz PSOE,⁵⁵ so tudi druge stranke pripravile do tega, da so v znotraj strankarske organe umeščale več žensk, postopno večanje števila žensk v obeh

⁵³ Glavno vlogo so z taktiziranjem in pritiskom na vodstvo stranke odigrale feministke znotraj strankinih vrst. (Threlfall 2005, 9)

⁵⁴ To je bila posledica tudi sekularizacije in naraščajoče egalitarnosti v družbi. (Valiente 2008)

⁵⁵ Za visoko zastopanost žensk je zaslužna tudi močna Social demokratična delavska stranka, ki v Švedski vlada (ali je bila v tem času del koalicijske vlade) že več kot 50 let, saj dosledno upošteva strankarske kvote in sistem zadrge pri umeščanju kandidatov na volilne liste, s čemer daje vzgled tudi drugim strankam.

domovih parlamenta pa je sprožilo debato o še bolj uravnoveženi zastopanosti žensk in moških. (Bustelo in Chillida 2000)

Tako so leta 2007 v Španiji sprejeli Zakon o spolni enakosti, ki je reformiral Splošni volilni zakon iz leta 1985 in uvedel minimalnih 40 in maksimalnih 60 odstotkov za oba spola na kandidatnih listah vseh strank za vse volitve s pravili razvrščanja kandidatov (manj zastopan spol mora stranka umestiti vsaj na vsako peto mesto). Takoj po sprejetju tega zakona je desno usmerjena PP na ustavno sodišče vložila tožbo proti zakonu – zakonske kvote so bile po njenem prepričanju protiuslavne. Leto kasneje je sodišče odredilo, da je zakon v skladu z ustavo in je bil nato še isto leto udejanjen na parlamentarnih volitvah. Kljub temu pa nov zakon ni imel nikakršnega vpliva na povečanje deleža žensk v parlamentu, ki je ostal enak kot na prejšnjih volitvah. (Valiente 2008, 21)

Valientejeva (2008, 22) razloge za to išče v dejanjih politične levice, ki se je vse od uvedbe strankarskih kvot obnašala kot da gre za zakonska kvotna določila. Za to pa je poskrbela zelo aktivna sekcija feminist znotraj stranke, ki je neprestano lobirala ne samo za sprejetje kvot ampak tudi za njihovo dosledno implementacijo.

Razlog gre iskati tudi v tem, da kljub temu, da zakon v primeru, da se stranke ne držijo pravil, določa, da morajo volilne komisije na ravni provinc volilno listo zavrniti. Kljub temu komisije zakona na prvih volitvah po uvedbi kvot niso dosledno upoštevale. (Global Database of Quotas for Women 2008e)

4.3.2 Spolne kvote in stranke

Uvedbo kvot v PSOE so z dolgotrajnim pritiskanjem na vodstvo stranke dosegle feministke znotraj omenjene stranke, ki so se tam organizirale že vse od začetka tranzicije in obsojale majhno število žensk na pozicijah političnega odločanja ter zahtevale kvote. Pot do uspeha leta 1988 ni bila lahka, saj je bilo vodstvo stranke bolj kot na spolno razliko osredotočeno na razredne razlike, feministične debate pa so se jim zdele »partikularistične in buržujski odklon od ciljev socialne stranke – napredka delavskega razreda«. (Valiente 2008, 16) Glede na raziskavo Valientejeve (2008) so na sprejetje kvot leta 1988 v PP zraven feministk vplivale še mednarodne smernice, večinska podpora kvotam članov stranke in splošne populacije ter osebe povezave med strankinimi feministkami in strankarsko elito.

Po triumfu leta 1988 feministke v PSOE s svojimi prizadevanji niso odnehale, ampak nadaljevale svojo kampanjo še v devetdesetih. Leta 1997 je stranka na svojem kongresu kvotno določilo povišala na 40 odstotkov, število izvoljenih žensk je nato iz 28 odstotkov naraslo na skoraj 38 odstotkov leta 2000 in 46 odstotkov leta 2004 (glej tudi tabelo 4.5). Razlogov, da se je

stranka zavezala tako visokemu kvotnemu določilu je ponovno več. Eden izmed njih je, da je stranka leto poprej (1996) izgubila na parlamentarnih volitvah in si je želela prenoviti strankarsko vodstvo. V tistem času pa so se v stranki odvijali tudi interni boji med t.i. renovatorji (renovadores) in bojevniki (guerristas) in zmagali so prvi, ki so bili kvotam bolj naklonjeni.

Tabela 4.5: Odstotek kandidatke na volilni listi in odstotek parlamentark ter število poslancev (n) po strankah v Španiji v zadnjih treh mandatnih obdobjih

<i>stranka</i>	2000			2004			2008		
	kandidatke	poslanke	n	kandidatke	poslanke	n	kandidatke	poslanke	n
PSOE	46,7%	36,8%	125	45,7%	46,3%	164	46,9%	43,2%	169
PP	33,1%	25,1%	183	38%	28,4%	148	46,2%	29,9%	154
CiU	30,4%	13,3%	15	31,9%	10%	10	46,8%	40%	10
IU/ICV	43,4%	22,2%	9	40,7%	40%	5	47,8%	0%	2
EAJ/PNV	29,2%	28,6%	7	36,8%	14,3%	7	50 %	0%	6
ERC	27,1%	0%	1	32,7%	12,5%	8	53,2%	0%	3
BNG	40%	0%	3	50%	50%	2	52,2%	50%	2
CC	42,9%	25%	4	66,7%	0%	3	46,7%	50%	2
UpyD	/	/	/	/	/	/	41,5%	100%	1
Na-Bai	/	/	/	40%	100%	1	40 %	100%	1
EA	37,5%	0%	1	47,4%	100%	1	/	/	/
CHA	23,1%	0%	1	38,5%	0%	1	/	/	/
PA	46,8%	0%	1	/	/	/	/	/	/
skupaj	39,5%	28,3%	350	41,2%	36%	350	45,7%	36,3%	350

Vir: Candidaturas presentadas para las elecciones al Congreso de los Diputados y al Senado 2000; Candidaturas proclamadas para las elecciones al Congreso de los Diputados y al Senado 2004; Congreso de los Diputados 2008a; Congreso de los Diputados 2008d; Congreso de los Diputados 2008e; Instituto de la Mujer 2008; Resultados electorales 2008; Resultados provisionales 2008.

Deleži žensk v IU sicer niso rasli tako nepretrgano, kljub temu pa je imela stranka do leta 2004 v parlamentu že 40 odstotkov žensk. IU je 30 odstotne kvote za položaje v stranki in volilne

liste sprejela leta 1989, leto kasneje pa kvote povišala na 35 odstotkov, leta 1997 pa še na 40 odstotkov. (Ramiro v Valiente 2008, 20)⁵⁶

Na nasprotni strani pa PP na prvih petih demokratičnih volitvah ni imela v parlamentu nikoli več kot 11 odstotkov žensk, do leta 2004 pa jih je imela na meji 30 odstotkov. Konservativna stranka je zmeraj zavračala kvote, to ima izrecno zapisano v svoji strankarski preambuli. Tako moški kot ženske te stranke menijo, da ni prav posegati v proces rekrutacije, da bi se izvolilo več žensk, saj mora biti izbira kandidatov »poštena in nevtralna«.⁵⁷ Nekateri člani stranke pa kvote vidijo kot obliko diskriminacije. Kljub temu pa PP in tudi druge desno usmerjene stranke poudarjajo pomen uravnotežene zastopanosti moških in žensk, po letu 1990 pa je imela v parlamentu kar zavidljiv delež žensk, kar gre pripisati posnemanju ukrepov PSOE, ki je tudi največja tekunica konservativcev. (Valiente 2008, 21)

Če pogledamo zadnje tri španske parlamentarne volitve (tabela 4.5), vidimo, da v povprečju raste tako delež kandidatk na volilnih listah kot delež izvoljenih poslank. Delež kandidatk na volitvah je v preučevanem obdobju iz skoraj 40 odstotkov leta 2000 zrasel na dobrih 41 odstotkov leta 2004 in skoraj 46 odstotkov leta 2008. Največji porast v deležu kandidatk je Španija v preučevanih treh obdobjih doživela po uvedbi zakonskih kvot leta 2007, ko so stranke krepko presegle kvotno določilo, vendar pa za razliko od prejšnjih let delež izvoljenih žensk ni bistveno narasel, ampak je ostal na 36 odstotkih, kar v primerjavi z velikim preskokom v deležu žensk glede na relativno majhno povečanje deleža kandidatk iz mandatnega obdobja 2000 – 2004 na obdobje 2004 – 2008, preseneti. Razloge za ta »zastoj« smo delno že pojasnili v prejšnjem poglavju, za dodatne razloge pa bi bila potrebna širša analiza.

Zakonske kvote po prvi uporabi torej ne prinesejo izboljšanja reprezentativnosti žensk, vendar je potrebno upoštevati, da se je večina, predvsem levih, strank že od konca osemdesetih let obnašala kot da ima zakonske kvote, še posebej pa na volitvah leta 2000 in 2004, ko je PSOE na listo uvrstila skoraj 46 oziroma 45 odstotkov kandidatk, IU in ICV⁵⁸ pa dobrih 43 oziroma 41 odstotkov kandidatk.

Tako kot v Franciji so kvotna določila največji premik povzročila v desnih strankah, PP, CiU, EAJ/PNV. Največja desna stranka PP je po uvedbi zakonskih kvot delež kandidatk na svoji listi povišala iz 38 na 46 odstotkov. Pravzaprav je PP edina španska stranka, ki ji je v zadnjih treh

⁵⁶ Prva je v Španiji kvote uvedla Socialistična stranka Katalonije in sicer 12 odstotne leta 1982. Do leta 1996 jih je povečala na 30 odstotkov. Poleg te stranke so interne kvote sprejele še nekatere druge manjše stranke na politični levici, vendar šele po letu 2000. (Global Database of Quotas for Women 2008e)

⁵⁷ Ena od parlamentark je v času širše debate ta ukrep označila za wonderbra kvote (la cuota del wonderbra). (Valiente 2008, 20)

⁵⁸ Stranki sta na zadnjih volitvah nastopili skupaj, na prejšnjih volitvah pa vsaka zase. V tabeli so njuni deleži žensk za vse volitve predstavljeni skupaj.

mandatih postopoma rasel tako delež kandidatke kot delež poslank, vsem ostalim strankam, razen manjši BNG, ti deleži nihajo, res pa je, da so pri levih strankah na znatno višji ravni, če izvezamo zadnje volitve, ko so vse pomembnejše stranke na svoje volilne liste že nominirale nad 46 odstotkov žensk. Zakonske kvote so torej prinesle dejansko povečanje uvrščanja žensk na kandidatne liste, ne le v levo usmerjenih, ampak v vseh strankah. Je pa opazno, da imajo stranke na desnem polu ideološkega kontinuuma, predvsem PP, tudi po zadnjih volitvah še zmeraj manjši delež izvoljenih poslank (29,9 odstotkov) kot na primer leva PSOE (43,2 odstotka). Se pa je v največji levo usmerjeni stranki PSOE (in tudi nekaterih drugih strankah) izvoljivost žensk na zadnjih volitvah zmanjšala, medtem ko se je v desnih (PP, CiU) povečala, kar tudi lahko pripišemo temu, da se skupni delež poslank po volitvah leta 2008 ni povečal.

4.3.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk

V osmih letih oziroma po treh volitvah se je delež žensk v španskem parlamentu povečal iz 28,3 na 36,3 odstotka oziroma za 8 odstotnih točk. Volilni sistem kot odločujoči faktor za povečanje deleža žensk v tem obdobju lahko ponovno, tako kot v primeru Francije in Švedske, izločimo, saj je v teh zadnjih osmih letih ostal nespremenjen (glej tabelo 4.6). Ali kot že ugotavlja Krook (2008, 7) proporcionalni sistem ni edini in glavni vzrok za visok delež žensk v parlamentu, saj je bila proporcionalna delitev mandatov prisotna že pri prvih demokratičnih volitvah, ki pa vse do poznih osemdesetih niso sproducirale več kot 6 odstotkov žensk v parlamentu. Sicer lahko španski volilni sistem opredelimo kot ženskam prijazen zaradi zaprtih volilnih list in dejstva, da večino sedežev v parlamentu dobijo dve ali tri stranke. Nekoliko manj ugodna za izvolitev žensk je v španskem volilnem sistemu relativno majhna velikost volilnih enot, saj ima večina teh enot velikost pet mandatov. (Krook 2008, 7–8)

So pa se od volitev leta 2000 do volitev leta 2008 spremenila volilna pravila v tem smislu, da so bile uvedene zakonske kvote. Na prvi pogled bi tako lahko dejali, da so razlog za povečanje deleža poslank prav zakonske kvote, če pa pogledamo še vmesne volitve, ko zakonske kvote še niso bile v veljavi, vidimo, da je imela Španija že takrat 36 odstotkov parlamentark. Zakonske kvote absolutno gledano, tako kot v Franciji, niso bistveno povečale deleža poslank, lahko pa rast deleža žensk z gotovostjo pripišemo strankarskim kvotam levo usmerjenih PSOE, IU in CC.

Tabela 4.6: Elementi španskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah

	2000	2008
<i>delež žensk</i>	28,3%	36,3%
<i>volilni sistem</i>	proporcionalni	Proporcionalni
<i>velikost volilne enote</i>	1-34	1-34
<i>tip volilne liste</i>	zaprti	Zaprti
<i>volilni prag</i>	3%	3%
<i>ustavno določene kvote</i>	ne	Ne
<i>zakonske kvote</i>	ne	Da
<i>strankarske kvote</i>	da (PSOE, IU, CC)	/
<i>Sankcije</i>	ne	da, zavrnitev liste
<i>pravila o razvrščanju</i>	ne	da, vsaj vsako peto mesto

Vir: Krook 2007, 3–5; Global Database of Quotas for Women. 2008d.

4.3.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem

Poslovník španskega spodnjega doma ločuje med stalnimi in ad hoc delovnimi telesi. (Congress of Deputies 2004) V sedanjem mandatnem obdobju ima Španija 19 stalnih zakonodajnih odborov, 5 nezakonodajnih odborov in 2 ad hoc odbora, poleg tega pa še 4 mešane stalne odbore in 2 mešana nestalna odbora. Med 19 stalnimi zakonodajnimi obori, ki se v celoti pokrivajo z področji delovanja ministrstev, je tudi Odbor za obrambo, druga delovna telesa nimajo neposredne povezave z obrambnim področjem. (Congreso de los Diputados 2008c)

Velikost in članstvo delovnih teles določajo parlamentarne skupine ali pisarna parlamenta, članstvo v odborih tudi ni omejeno. Delovna telesa so pristojna za zakonske osnutke in vse zadeve v zvezi z njihovim področjem delovanja. (Matteson in Strom 1995, 263; Congress of Deputies 2004)

Poslovník v okviru ad hoc odborov predvideva tudi ustanavljanje preiskovalnih komisij. V tem mandatu doslej ni bila imenovana še nobena. (Congress of Deputies 2004; Congreso de los Diputados 2008c) Za analizo pride v poštev samo Odbor za obrambo, ki ima v tem mandatu 38 članov, od tega 8 žensk, kar predstavlja 21 odstotno zastopanost poslank. (Congreso de los Diputados 2008č)

V prejšnjem mandatu je v odboru za obrambo med 31 moškimi sedelo 8 žensk (20,5 odstotkov), po volitvah pred osmimi leti leta 2000 pa je bilo med 35 moškimi v Odboru za

obrambo 5 parlamentark kar predstavlja 12,5 odstotno reprezentativnost žensk. (Congreso de los Diputados 2008b; Congreso de los Diputados 2008c; Congreso de los Diputados 2008č)

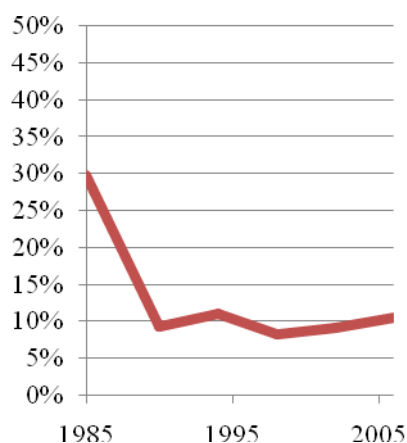
4.4 Madžarska

4.4.1 Razprava o kvotah na Madžarskem

Madžarska ima tradicionalistične poglede na vlogo žensk v družbi, še posebej na pozicijah političnega odločanja, kar je zapuščina nekdanjega Avstro–ogrskega imperija. (Gurmai in Bonifert 2004, 1)

Volilno pravico so Madžarke dobile leta 1919, večje število pa jih je prišlo v parlament šele po letu 1945, v socialističnih časih. Komunistični režim je enakost spolov razglašal za enega svojih glavnih vrednot in ciljev, kljub temu odstotek žensk v parlamentu nikoli ni presegel 35 odstotkov, ženske niti niso bile prisotne na mestih odločanja takratne edine Socialistične delavske stranke. Sprememba v večstrankarski sistem tega stanja ni izboljšala, razmere za ženske so se celo poslabšale. Po prvih demokratičnih volitvah leta 1990 je parlament sestavljalo le 7,3 odstotka žensk, 1994 se je številka povečala na 11 odstotkov, 1998 zmanjšala na 8,3 odstotkov, 2002 in 2006 pa obstala na 10ih odstotkih (glej graf 4.4). (Gurmai in Bonifert 2004, 2; Global Database of Quotas for Women 2008c)

Graf 4.4: Odstotek žensk v madžarskem parlamentu od leta 1985 do zadnjih parlamentarnih volitev

Vir: Antić in Ilonszki 2003:29; The Hungarian National Assembly 2006.

Razloge, da ima Madžarska eno nižjih reprezentativnosti žensk v Evropi Montgomery in Ilonszki (2003, 106) iščeta v splošnem proti feminističnem razpoloženju, pomanjkanju

organiziranih zahtev za enakost spolov, večinsko naravnanim mešanem volilnem sistemu in premoči konservativnih strank v političnem prostoru.

Proti feministično razpoloženje izhaja še iz modela ženske emancipacije v socialističnem režimu oziroma osovražene politike t.i. Kadarizma, ki je sicer ženske vključila na trg delovne sile, a privedla državo do socialnega zloma in vsesplošne »krize družine«. Tako na Madžarskem še vedno ni nobenega ženskega gibanja, ki bi eksplicitno zahtevalo uravnoteženo zastopanost spolov, podpiralo ženske pri odločanju za vstop v politiko ali pritiskalo na stranke, naj v izborni postopek vključijo več žensk. Občasno se Madžarke organizirajo le za doseganje konkretnih zahtev, sicer pa se znotraj strank bolj uspešno organizirajo le ženske na desnici ideološkega spektra, ki pa uravnoteženo zastopanost spolov ne prepoznavajo kot ideološki cilj in se ne aktivirajo, da bi v politični krog rekrutirale več žensk. Povečevanje zastopanosti žensk je tako odvisna od velikodušnosti strankinih vratarjev–moških. (Montgomery in Ilonszki 2003, 106 – 108)

4.4.2 Spolne kvote in stranke

Nobena od strank ni pretirano pro–žensko orientirana, vodstvo strank je skoraj v celoti moško, ženske so slabo prisotne tudi v strankinih organih. Je pa opaziti povečevanje kandidatk na volitvah, vendar na račun volilnih list Delavske stranke in Zelene stranke, ki pa se jima še nikoli ni uspelo prebiti v parlament. Ugodno ideološko orientacijo ima za ženske tudi demokratska SZDS, ki prepozna pomen problematike podreprezentativnosti poslank, nima pa kvotnih določil, niti ženske organizacije znotraj stranke. V večjih strankah je ženskam še težje, malo jih pride med potencialne kandidate, še manj na volilne liste. Najtežje pa je ženskim predstavnicam v stranki Fidesz/KDNP⁵⁹, ki je edina stranka, kjer skozi leta ni naraslo število močnih ženskih kandidat, stranka pa niti ne razmišlja o kakršnihkoli ukrepih. Najbolj ženskam prijazni so Svobodni demokrati (SZDS) in Socialistična stranka (MSZP), ki ženske dejansko umeščata na izvoljiva mesta. (Montgomery in Ilonszki 2003, 116)

Edina, ki je uvedla konkretne ukrepe za povečanje števila žensk, je socialistična MSZP, vendar je tudi ta stranka potrebovala veliko časa in naporov, da je postala bolj ženskam prijazna. Pri miselnem preskoku je pomagala Mednarodna socialistična ženska organizacija in različne podporne mreže, tako je bila prva ženska organizacija znotraj stranke ustanovljena leta 1992 in že naslednje leto so članice zahtevale vključitev spolnih kvot v statut stranke, vendar se do leta 1998 ni zgodilo nič. Potem se je ženska organizacija v MSZP s pomočjo mednarodnih organizacij

⁵⁹ Na zadnjih volitvah sta stranki nastopili skupaj, kar v tabeli upoštevamo tudi za prejšnja leta, ko sta tekmovali vsaka zase.

začela intenzivneje mobilizirati, stranka pa je posledično sprejela ženskam bolj prijazne strankarske usmeritve, vrednote in politike, zahteve po kvotah pa so v stranki postajale vse glasnejše. Skupaj z mladinsko organizacijo so ženske na strankarskem kongresu leta 1999 dosegle 20 odstotne kvote za ženske in 20 odstotne kvote za mlade za znotraj strankarske organe, kasneje pa še 20 odstotne kvote za volilne liste. (Gurmai in Bonifert 2004, 2–3)

Kljub temu, da je ženskam s kvotami uspelo zasesti 30 odstotkov pomembnejših mest v stranki, pa jih je bilo na volitvah leta 2002 na izvoljiva mesta volilnih list umeščenih zelo malo (Montgomery in Ilonszki 2003, 122), podobno je bilo na volitvah leta 2006.

Kot je razvidno v tabeli 4.7 je Madžarska ena redkih držav v Evropi, ki ji delež žensk skozi leta raste zelo počasi, po posameznih odstotnih točkah. Če je imela v mandatu 1998–2002 še 8,3 odstotke žensk, jih je imela v naslednjih dveh mandatih dobrih 9 oziroma 10 odstotkov. Podobno je s postavljanjem kandidatke na volilne liste. Na zadnjih treh volitvah delež počasi raste, iz 13,3 odstotkov leta 1998 se je leta 2006 povzpela na dobrih 17 odstotkov. Nobena od strank, razen MSZP od leta 1999, nima kvotnih določil, kar se v njihovih deležih parlamentark tudi pozna, saj niti ena od teh strank v svojih vrstah nima več kot 10 odstotkov parlamentark. Poleg tega pa se tudi v MSZP po uvedbi kvot reprezentativnost žensk v parlamentu ni bistveno izboljšala, kar tudi ni nič presenetljivega glede na strankino zgolj 20 odstotno kvotno določilo brez pravil o umeščanju kandidatke na dejansko izvoljiva mesta.

Kot je razvidno iz tabele 4.7, je MSZP na volitvah leta 2002 v celoti upoštevala svoje 20 odstotne strankarske kvote, nakar je imel v primerjavi s prejšnjim letom v parlamentu tudi dobra 2 odstotka več žensk (12,9). Na volitvah 2006 se je potem MSZP kvotnih določil ponovno držala, vendar je v primerjavi s prejšnjimi volitvami nominirala za odstotek manj žensk (22 odstotkov), zanimivo pa se ji je delež poslank iz 12,9 odstotkov dvignil na 13,7. Kljub temu lahko trdimo, da bo brez povečanja kvotnih določil v MSZP delež žensk v stranki težko bistveno rasel na prihodnjih volitvah.

Medtem ko sta leta 2002 ženkam naklonjena SZDSZ in stranka MDF nominirali več žensk, sta imeli potem obe stranki v parlamentu manjši odstotek poslank kot leto poprej. Fidesz (KDNP) pa je na drugi strani leta 2002 nominirala manj žensk (le 8,5 v primerjavi s 15,9 odstotki na prejšnjih volitvah) in imela posledično tudi manj poslank (le 5,5 odstotkov).

Tabela 4.7: Odstotek kandidatke na kandidatni listi in parlamentark ter število poslancev (n) po strankah na Madžarskem v zadnjih treh mandatnih obdobjih

<i>Stranka</i>	1998			2002			2006		
	kandidatke	poslanke	n	kandidatke	poslanke	n	kandidatke	poslanke	n
<i>MSZP</i>	16,1%	10,4%	135	23,4%	12,9%	178	22%	13,7%	190
<i>Fidesz (KDNP)</i>	15,9%	6,7%	148	8,5%	5,5%	164	14,3%	7,3%	164
<i>SZDSZ</i>	13,7%	12,5%	24	21%	10%	20	19%	10%	20
<i>MDF</i>	7,6%	5,9%	17	8,5%	4,2%	24	12,8%	9,1%	11
<i>FKGP</i>	13%	6,2%	48	/	/	/	/	/	/
<i>MIEP</i>	11,4%	7,1%	14	/	/	/	/	/	/
<i>S</i>	/	/	/	/	/	/	0%	0%	1
<i>Skupaj</i>	13,3%	8,3%	386	14,8%	9,1%	386	17,2%	10,6%	386

Vir: National Election Office Hungary 1998; National Election Office Hungary 2002; Antić in Ilonszki 2003:28; The Hungarian National Assembly 2006; Az ország háza 2008d.

V povprečju so madžarske stranke tudi na zadnjih parlamentarnih volitvah nominirale malo žensk, skupaj dobrih 17 odstotkov. MSZP in SZDSZ, ženskam najbolj naklonjeni stranki, sta sicer na kandidatne liste uvrstile okoli 20 odstotkov žensk, a glede na rezultate volitev večinoma na neizvoljiva mesta. Od 116 kandidatke je namreč mesto v parlamentu dobilo le 26 kandidatke socialistične MSZP, med kandidatkami SZDSZ pa sta bili med 89 izvoljeni le dve poslanki. Kljub vsemu pa lahko zaključimo, da sta za postopno, čeprav počasno rast, poslank v madžarskem parlamentu, zaslužni prav ti dve stranki, ki konstantno nominirata več žensk kot ostale stranke in imata tudi največji delež poslank v parlamentu.

4.4.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk

Po zadnjih treh volitvah se je delež žensk v madžarskem parlamentu dvignil le za 2,3 odstotka. Pri tem je volilni sistem ostal nespremenjen (glej tabelo 4.8) in kot tak ni imel vpliva na (minorno) povečanje deleža poslank. Edino spremembo v tem obdobju predstavljajo strankarske kvote, ki jih je leta 1999 uvedla MSZP in prav njim lahko pripišemo opisano povečanje deleža.

Mešani volilni sistem za ženske ni nujno neugoden, vendar pa ima madžarski volilni sistem izrazit negativen vpliv na izvolitev žensk. Glede na obstoječo literaturo bi pričakovali, da imajo neugoden vpliv na izvolitev žensk enomandatne volilne enote v večinskem delu sistema,

proporcionalne komponente volilnega sistema pa so ženskam prijaznejše. Vendar je na Madžarskem situacija ravno obrnjena. Od drugih demokratičnih volitev je bilo proporcionalno gledano namreč zmeraj več žensk izvoljenih v večinskem delu sistema, ne pa v proporcionalnem. Razlog tega se skriva v karakteristikah strankarskega sistema, ki se pri kandidiranju v večmandatnih volilnih enotah osredotoča le na dva vidika. Prvič, ker se za sedeže poteguje veliko strank, je posledično število sedežev, ki jih pridobi stranka v posamezni volilni enoti, majhno, za večje stranke so zagotovljeni le 2–3 sedeži, zato ženske niso nominirane na najvišja mesta. (Antić in Ilonszki 2003, 32)

Tabela 4.8: Elementi madžarskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah

	1998	2006
<i>delež žensk</i>	8,3%	10,6%
<i>volilni system</i>	mešani ⁶⁰	Mešani
<i>velikost volilne enote</i>	1 oz. 3-28	1 oz. 3-28
<i>tip volilne liste</i>	zaprti v proporcionalnem delu sistema (+nacionalna lista)	zaprti v proporcionalnem delu sistema (+nacionalna lista)
<i>volilni prag</i>	5%	5%
<i>ustavno določene kvote</i>	Ne	Ne
<i>zakonske kvote</i>	Ne	Ne
<i>strankarske kvote</i>	Ne	da (MSZP)
<i>Sankcije</i>	Ne	Ne
<i>pravila o razvrščanju</i>	Ne	Ne

Vir: Antić in Ilonszki 2003, 32; Montgomery in Ilonszki 2003, 108–111; Global Database of Quotas for Women. 2008c.

⁶⁰ Poslanci so v madžarski enodomni parlament izvoljeni po zapletenem mešanem volilnem sistemu, vsak volivec pa ima dva glasova. Približno polovica sedežev (176 od 386) je razdeljenih po dvokrožnem večinskem sistemu v enomandatnih volilnih enotah. Če noben od kandidatov ne dobi absolutne večine v prvem krogu, se prvi trije kandidati oziroma vsi kandidati, ki so dosegli vsaj 15 odstotkov glasov v volilni enoti, uvrstijo v drugi krog, kjer zmaga kandidat z relativno večino. Nadaljnjih 152 sedežev se porazdeli med strankarske liste proporcionalno in sicer v večmandatnih volilnih enotah, ki imajo velikost od 3 do 28 mandatov. V 19. zgodovinskih enotah in Budimpešti, je tako teh 152 sedežev razdeljenih med stranke oziroma njihove zaprte (regionalne) volilne liste po posebni formuli največjega ostanka. Kadar norma za posamezni sedež v večmandatni enoti ni izpolnjena, je ta sedež dodan k 58 izravnalnim sedežem, ki jih dobijo stranke na podlagi proporcionalne porazdelitve preostanka glasov (ostanka glasov tako enomandatnih kot večmandatnih volilnih enot). Glasovi se porazdelijo med kandidate na strankarskih nacionalnih listah. (Antić in Ilonszki 2003, 32; Montgomery in Ilonszki 2003, 108–111)

In drugič, stranke lahko postavijo svoje kandidate na tri liste, regionalno, nacionalno ali v enomandatno volilno enoto, pri tem pa nikoli ne vedo, katera mesta so zagotovljena, zato uberejo strategije, ki zaščitijo najpomembnejše strankarske posameznike. Problem je v tem, da, če se stranka na volitvah ne odreže dobro in vrh stranke ni izvoljen na regionalnem nivoju, bodo v parlament prišli preko nacionalnih list. Če pa se stranka odreže dobro, ostanki glasov ne bodo veliki, posledično pa bo stranka dobila manj mest preko nacionalne liste, kjer so ženske navadno nominirane v spodnji polovici. (Montgomery in Ilonszki 2003, 110–112)

4.4.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem

Poslovnik madžarskega parlamenta ne predpisuje natančnih pravil v zvezi z imenom in velikostjo delovnih teles, določa pa, da morajo biti pokrita glavna zakonodajna področja, ki se navadno izoblikujejo vzporedno s področji delovanja ministrstev, čeprav se običajno oblikujejo tudi odbori, ki zadevajo izključno notranje delovanje parlamenta. Delovna telesa poslovnik v grobem razlikuje med stalnimi in začasnimi odbori. Slednje deli na ad hoc odbore in preiskovalne odbore. (Az ország háza 1994)

Delovna telesa pokrivajo ves spekter nalog od predlogov do nadzora, članstvo pa mora biti razdeljeno proporcionalno glede na sestavo parlamentarnih skupin, parlament pa se pri članstvu drži načela: en poslanec v enem stalnem odboru. (Az ország háza 1994)

V mandatnem obdobju 2006–2010 je v parlamentu 18 stalnih odborov, med njimi tudi Odbor za nacionalno varnost. Med začasnimi odbori ni bilo doslej še nobenega iz vojaškega področja. (Az ország háza 2008č)

Odbor za nacionalno varnost šteje 11 članov, v njem ni trenutno prisotne nobene poslanke. (Az ország háza 2008c)

Enako je bilo po volitvah leta 1998, ko v takratnem mandatu izmed 21 članov ni bilo nobene ženske. Po volitvah leta 2002 pa so bile v Odboru za nacionalno varnost izmed 21 članov 3 parlamentarke, kar je v tem odboru predstavljalo 14 odstotno zastopanost žensk. (Az ország háza 2008a; Az ország háza 2008b)

4.5 Slovenija

4.5.1 Razprava o kvotah v Sloveniji

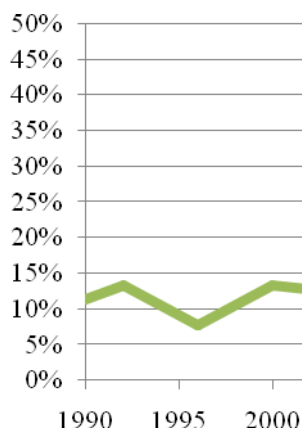
Kot post komunistična država ima Slovenija precej podobno politično pot kot Madžarska in ostala Srednja in Vzhodna Evropa, vendar pa za razliko od njih ni izrazito anti-feministična. Imajo pa ženske dobre razloge, da manj pogosto vstopajo v izborni postopek za volitve – imajo

zapletenejšo družinsko življenje, politiko vidijo kot manj prestižno in donosno, prakso strankarske nominacije pa dojemajo kot neprijazno ženskemu napredovanju. (Antić 2003, 270–272)

Politika pa Slovenkam ni nekaj tujega. Ozaveščene so glede nje, udeležene v strankarskem delovanju, organizirajo pa se tudi zunaj strank. Obstajajo namreč številne ženske organizacije znotraj strank in mnoge ženske nevladne organizacije⁶¹. Ovire za večjo udeleženoost žensk v politiki so zraven volilnega sistema, zavračanje političnih strank, da bi naredile resni korak k večji uravnoveženosti spolov v politiki, pomanjkanje socialnega pritiska, ki bi zahteval več žensk v parlamentu in na pomembnih pozicijah moči ter pomanjkanje medijske in širše javne podpore ženskam v politiki. (Antić in Gortnar, 2004)

Širša debata o uvajanju politik in ukrepov za povečanje zastopanosti žensk se je začela že kmalu po prvih demokratičnih volitvah leta 1990, ko se je v primerjavi z 20 do 30 odstotki žensk v najvišjih organih nekdanje Jugoslavije število žensk drastično zmanjšalo, na 11 odstotkov. Nič bolje ni bilo po volitvah leta 1992, ko je prišlo v parlament le 2 odstotka več žensk kot dve leti prej (glej graf 4.5). (Gortnar 2004; Antić in Ilonszki 2003, 26)

Graf 4.5: Odstotek žensk v slovenskem parlamentu od leta 1990 do zadnjih parlamentarnih volitev

Vir: Antić in Ilonszki 2003:29; Volitve v Državni zbor 2004 2004a.

⁶¹ V osemdesetih in devetdesetih je bila zelo aktivna feministična skupina Ženske za politiko, ki so se zavzemale za dvig zavesti o enakih možnostih spolov in spodbudile nastajanje ženskih odsekov znotraj strank. 1990 se je organizirala ženska sekcija v ZLSD, ki se je 1993 preimenovala v Ženski forum. Leta 1992 so ženske v LDS ustanovile svoj klub Minerva, leta 1995 je bila Minerva reorganizirana v širšo mrežo, 1999 pa je zaradi pomanjkanja pozornosti strank enakim možnostim spolov protestno nehala delovati. Leta 1992 so svoje ženske skupine ustanovile tudi desne stranke – SLS, SKD in SDS, ki pa se niso zavzemale za bolj uravnoveženo zastopanost spolov v politiki. (Antić 2003, 274) Leta 1990 je bila ustanovljena tudi parlamentarna Komisija za žensko politiko (od leta 1996 Komisija za enake možnosti), leta 1992 pa še Urad za žensko politiko (po letu 2000 Urad za enake možnosti). (Gortnar 2004, 1034)

Parlamentarci so že leta 1994 obravnavali predlog Zakona o političnih strankah, v katerem je bilo za zagotavljanje večje uravnoteženosti spolov v politiki predlagana uvedba vsaj 40 odstotnih kvot za oba spola na volilnih listah. Določilo v končni fazi ni bilo sprejeto, je pa zakon določil, da mora vsaka stranka v svojem statutu določiti metodo zagotavljanja enakih možnosti v procesu nominacij za volitve. Leta 1996 je Komisija za žensko politiko predlagala spremembe Zakona o političnih strankah, s katerim bi se te zavezale k bolj natančnemu zagotavljanju enakih možnosti, na primer tretjinski zastopanosti žensk na volilnih listah in finančnim stimulacijam za tiste stranke, ki bi na liste uvrščale več žensk. Predlog je bil zavrnjen, podobno se je zgodilo s predlogom za spremembo tega zakona leta 2000, ki si je prizadeval za določilo, da morajo stranke v svojih statutih natančneje določiti ukrepe in postopke pri izbiri kandidatk in kandidatov za volitve. Leta 2002 je bila neuravnotežena zastopanost spolov znova izpostavljena, tokrat v razpravi o Zakonu o enakih možnostih žensk in moških, ki pa je bil sprejet. Opredeljuje ukrepe in definira uravnoteženo zastopanost (najmanj 40 odstotno zastopanost), vendar so ukrepi le priporočljivi in pravno nezavezujoči. (Antić in Gortnar 2004; Gortnar 2004, 1034–1035)

Gortnarjeva (2004, 1043–1047) je v svoji analizi ugotovila, da so bile kvote kot beseda v celotnem parlamentarnem diskurzu v zvezi s spremembo Zakona o političnih strankah zelo redko omenjene, prevladovalo je močno negativno mnenje in nepripravljenost na strokovno diskusijo, poslanci so kvote dojemali kot vrsto prisile za stranke in se sklicevali na zadostnost ustavno in zakonsko zagotovljenih političnih pravic. V obravnavi Zakona o enakih možnostih žensk in moških pa je razprava pokazala, da se poslanci strinjajo, da so ukrepi za uravnoteženo zastopanost spolov potrebni, vendar so bili kvotam izrazito nenaklonjeni. Veliko poslank in poslancev je kvote razumelo kot drugačno obliko diskriminacije oziroma kot kršitev demokracije.⁶²

4.5.2 Spolne kvote in stranke

Čeprav število kandidatk na volilnih listah iz volitev do volitev narašča, volivci tako še zmeraj nimajo na izbiro prav veliko kandidatk. Ozko grlo za ženske so tudi v Sloveniji nominacijske prakse strank. (Antić 2003, 270–272)

Kljub temu, da so ženske znotraj strank organizirane, nimajo velikega vpliva na selekcijo kandidatov, ker je izbira v rokah ozkega kroga strankarskega vrha, v katerem praviloma ni žensk.

⁶² Potem ko je 2003 parlament sprejel 40 odstotne spolne kvote za volitve v Evropski parlament, je leto kasneje glasoval še za spremembo ustave v smislu dovoljevanja posebnih ukrepov v politiki za povečanje enakih možnosti spolov v politiki. Dve leti kasneje je Koaliciji za pariteto po dolgotrajnem lobiranju uspelo, da je parlament leta 2006 sprejel Zakon o volitvah, ki v 43. Členu zagotavlja 35 odstotne kvote za manj zastopan spol na volilnih listah za parlamentarne volitve. V prehodnem obdobju lahko stranke upoštevajo 25 odstotne kvote. Neupoštevanje zahtev se kaznuje z zavrnitvijo liste (Antić 2006, 158; Global Database of Quotas for Women 2008č). Ker so volitve, na katerih bodo morale stranke upoštevati ta določila predvidene šele za september 2008, to ni relevantno za našo analizo, upoštevali bomo razmere in volitve (do) leta 2004.

Dvema skupinama pa je njuni stranki uspelo pripraviti do tega, da sprejmeta kvotna določila. Ženski skupini pritiska v LDS in ZLSD sta kvote utemeljevali kot pravično in legitimno politiko, prav tako pa kot smernico, ki jo upoštevajo ideološko sorodne stranke drugod po Evropi. (Antić 2003, 275)

Tabela 4.9: Odstotek kandidatke na volilni listi in odstotek parlamentark ter število vseh poslancev (n) po posamezni stranki v zadnjih treh mandatnih obdobjih v Sloveniji

<i>Stranka</i>	1996			2000			2004		
	kandidatke	poslanke	n	kandidatke	poslanke	n	kandidatke	poslanke	N
LDS	13,6%	4%	25	25,3%	14,7%	34	22%	13%	23
SDS	11,4%	6,2%	16	12,8%	0%	14	10,6%	6,9%	29
ZLSD	40,9%	0%	9	33,3%	27,2%	11	31%	20%	10
SLS⁶³	12,5%	5,2%	19	12,8%	0%	9	16,9%	0%	7
SNS	6,8%	25%	4	20,3%	25%	4	12,1%	16,7%	6
DeSUS	19,3%	20%	5	17%	0%	4	22,3%	0%	4
SKD	9,1%	10%	10	/	/	/	/	/	/
SMS	/	/	/	19,4%	0%	4	/	/	/
NSi	/	/	/	16,1%	25%	8	21,8%	22,2%	9
Nar. manjšine	12,5%	50%	2	16,7%	50%	2	33,3%	50%	2
Skupaj	18,3%	7,8%	90	23,4%	13,3%	90	19,9	12,2%	90

Vir: Neubauer 1999; Statistični letopis Republike Slovenije 2002 2002; Antić in Ilonszki 2003:29; Volitve v Državni zbor 2004 2004a.

Prva je kvote predstavila LDS leta 1990 in sicer 30 odstotne, vendar se jih na volitvah ni držala. Leta 1994 je sprejela obvezujoče ženske kvote za volilne liste, a potem dejansko nominirala le 13 odstotkov kandidatke. Leta 1998 je določilo zmanjšala na 25 odstotkov in kvote naredila spolno nevtralne ter dodala določilo, da se morajo na vsakih naslednjih volitvah povečati za 3 odstotke, dokler ne dosežejo 40 odstotkov. Na volitvah leta 2000 se je LDS določila držala, v parlament pa je prišlo le slabih 15 odstotkov nominiranih kandidatke omenjene stranke (glej tabelo

⁶³ Na volitvah leta 2000 sta bili stranki SLS in SKD združeni v SLS+SKD.

4.9). Zastavljenih ciljev se niso držali niti na naslednjih volitvah, ko so na volilno listo uvrstili le 22 odstotkov kandidatk.

SD, takratna ZLSD, je 33 odstotne kvote za oba spola uvedla leta 1992. Na volitvah leta 1996 je imela na kandidatnih listah 42 odstotkov žensk, čeprav potem ni bila izvoljena nobena njihova kandidatka (glej tudi tabelo 4.9). Leta 1997 so v strankarskem statutu obvezujoče kvote spremenili v mehke kvote in odlej je imela na deklarativni ravni cilj na volilne liste umestiti 40 odstotkov žensk, v praksi so navadno končali z eno tretjinsko zastopanostjo žensk na volilnih listah. (Antić 2003; Global Database of Quotas for Women 2008č)

Delež žensk v slovenskem parlamentu iz leta v leto niha, od osamosvojitve pa še nikoli ni presegel 14 odstotkov, prav tako še nobena stranka v teh letih med parlamentarkami ni imela kritične reprezentativnosti oziroma 30 odstotkov žensk (glej tabelo 4.9). Podobno je z nominiranimi kandidatkami, saj povprečno gledano na zadnjih treh volitvah ni opaziti postopne rasti. V grobem lahko sicer rečemo, da kadar je večji delež kandidatk, je izvoljenih več žensk, vendar če primerjamo skupne odstotke posameznih volitev, vidimo, na primer, da je bilo leta 1996 18,3 odstotka kandidatk in izvoljenih 7,8 odstotkov žensk, leta 2004 pa pri samo enem odstotku več kandidatk kot leta 1996, izvoljenih skoraj 5 odstotkov več kandidatk (12,2 odstotka), medtem ko je bilo leta 2000 med mnogo več kandidatkami (23,4 odstotki) kot na volitvah 2004, izvoljenih le odstotek več. Na splošno o drugem trendu, kot o trendu nihanja, ne moremo govoriti.

Na večini volitev, razen leta 2000, se največja stranka LDS svojih kvotnih določil ni držala, kar je še posebej razvidno po volitvah leta 1996, ko je v parlament prišla le ena njihova poslanka. Bolj so bile kandidatke LDS uspešne na volitvah leta 2000, na volitvah 2004 pa je tako delež kandidatk kot delež poslank ponovno padel. Stabilne rasti deleža poslank v tej stranki tako ni. Podobna je situacija v ZLSD oziroma SD, ki kljub 42 odstotkom žensk na kandidatnih listah leta 1996 v parlamentu ni imela nobene parlamentarke, na naslednjih volitvah pa se je po spremembi kvotnih določil iz strankarskih v mehke delež žensk povečal na 27 odstotkov, a na volitvah leta 2004 spet padel na 20 odstotkov.

Podobno ali celo bolje so se odrezale ženske v SNS in NSi, ki pa nimata kvotnih določil, medtem se v SDS odraža njena politika do bolj uravnotežene zastopanosti tudi v njenem deležu kandidatk, ki ni nikoli presegel 13 odstotkov, in deležu poslank, ki nikoli doslej ni bil večji od 7 odstotkov.

Na zadnjih volitvah se ni nobena od strank držala v statutu zapisanih kvotnih določil. LDS bi morala nominirati vsaj 28 odstotkov žensk, a jih je 6 odstotkov manj. SD je na kandidatne liste sicer umestila največ žensk, a se pri tem še vedno ni držala svojih načel, poleg tega pa je zadnje tri volitve vsakič nominirala manj kandidatk. Najmočnejša SDS je medtem nominirala le

10 odstotkov kandidat, dovolj zgovoren pa je podatek, da so stranke v povprečju nominirale le 20 odstotkov žensk. Pri volitvah so se, številčno gledano, najbolj odrezale kandidatke v LDS, odstotkovno pa, če ne upoštevamo narodnih manjšin, ženske v NSi, upoštevajoč celotno sliko pa je bila izvoljivost žensk najslabša v DeSUS, glede na dokaj visoko število kandidat je slabo šlo tudi kandidatkam v SD. Glede na to, da je bilo v mnogih strankah izvoljenih enako število parlamentark kot v SD, LDS pa kljub kar velikemu številu pridobljenih sedežev v parlament ni uspela dobiti več kot 3 poslanke, lahko trdimo, da strankarske kvote niso bile uspešne, kar lahko pripišemo nekonsistentnemu ravnanju SD in LDS.

Kljub nekonsistentnosti in bolj deklarativnemu izrekanju za uravnoteženo zastopanost spolov v politiki levo usmerjenih strank, pa so ženske v parlamentu vseeno bolj zastopane, kadar zmagujejo stranke politične levece.⁶⁴ (Antić 2003, 277)

4.5.3 Volilni sistem in njegov vpliv na izvolitev žensk

Tudi v Sloveniji se je delež žensk od volitev leta 1996 pa do volitev leta 2004 povečal in sicer za 4,4 odstotke. Med obema časovnima točkama pa se je spremenil tudi volilni sistem, ukinjene so bile namreč nacionalne liste in povišan volilni prag (glej tudi tabelo 4.10).

Kvote lahko kot faktor, ki je vplival na povečanje deleža žensk iz enega na drugo obdobje izločimo, še posebej ker je ZLSD (SD) obvezujoče kvote po volitvah leta 1996 spremenila v neobvezujoča določila in tako njihov vpliv še zmanjšala.

Kot dejavnik, ki je vplival na povečanje deleža poslank lahko izključimo tudi ukinitve nacionalnih list. Glede na ugotovitve Antićeve (1998; 2003) so bile namreč nacionalne liste za izvolitev kandidat dokaj ugodne. Na njihovi podlagi se je lahko porazdelila polovica ostankov glasov oziroma parlamentarnih sedežev na državni ravni med stranke, ki so v parlamentu dobile več kot tri mandate. Z nacionalnimi listami je lahko stranka bolj enakomerno uravnavala znotraj strankarske interese. Na volitvah leta 1992 je na primer preko glasovanja v volilnih enotah v parlament prišlo le 7 (10 odstotkov) žensk, preko nacionalnih list pa so pridobile kar 5 od 19 sedežev (26,3 odstotkov). (Antić 2003, 281)

Kot dejavnik, ki je lahko vplival na povečanje deleža poslank, čeprav naj na tem mestu poudarimo, da gre med obema obdobjema za razliko štirih poslank, tako ostane le povišanje volilnega praga iz 3,2 odstotkov na 4 odstotke. Kot ugotavlja Antićeva (2003) bistveno neugodnost za izvolitev žensk v Sloveniji predstavljajo številne stranke, ki se potegujejo za malo

⁶⁴ SNS in SDS na primer v svojih programih do nedavnega sploh nista posebej omenjali žensk, SLS je izrazila enakopravnost moških in žensk, LDS pa je zapisala, da je dolžnost države, da ženskam zagotovi prehod iz zasebne v javno sfero. (Antić 2003, 277)

poslanskih mest, število mandatov, ki jih stranka pridobi v posamezni volilni enoti je majhno in so rezervirana za strankarsko vodstvo – običajno moške. Glede na dejstvo, da je po volitvah leta 2000 prišlo ob višjem volilnem pragu v Državni zbor še več strank kot na predhodnih volitvah, os katerih nobena ni imela veliko poslank, lahko tudi ta faktor izključimo kot odločujoči dejavnik.

Tabela 4.10: Elementi slovenskega volilnega sistema in kvotnih določil v dveh časovnih točkah

	1996	2004
<i>delež žensk</i>	7,8%	12,2%
<i>volilni sistem</i>	proporcionalni	proporcionalni
<i>velikost volilne enote</i>	11	11
<i>tip volilne liste</i>	zaprti (+ nacionalna lista)	zaprti z elementi večinskega sistema
<i>volilni prag</i>	3,2%	4%
<i>ustavno določene kvote</i>	ne	ne
<i>zakonske kvote</i>	ne	ne
<i>strankarske kvote</i>	da (LDS, ZLSD)	da (LDS)
<i>sankcije</i>	ne	ne
<i>pravila o razvrščanju</i>	ne	ne

Vir: Antić 2003, 278–279, Krašovec 2006, 155–157; Global Database of Quotas for Women 2008č.

Bolj kot volilni sistem na število žensk v parlamentu, ko že ugotavljamo v prejšnjem poglavju, vplivajo nominacijske prakse strank. Svoje negativne vplive sicer doprinese tudi volilni sistem oziroma vanj vgrajeni večinski elementi, kot so volilni okraji, kjer volivci volijo stranko s pripadajočim kandidatom oziroma obratno. Kandidat tako tekmuje direktno s kandidati drugih strank, poleg tega pa tudi s kandidati lastne stranke v volilni enoti. Personalizacija volitev ima negativne posledice za ženske še, ker kandidat v volilni enoti predstavlja celo stranko, strankarsko vodstvo bo zato bolj oklevalo pri izbiri kandidatke in se bo obnašalo kot v večinskem sistemu – ženske bo postavilo na neizvoljiva mesta. (Antić 2003, 278–282)

4.5.4 Sestava delovnih teles povezanih z varnostnim področjem

Delovna telesa se v Državnem zboru delijo na (stalne) odbore in (stalne in nestalne) komisije, čeprav veljavni poslovnik kot delovna telesa omenja samo komisije. Odbori se

praviloma ustanovijo za področja, za katera so ustanovljena ministrstva, lahko pa tudi za več med seboj povezanih področij. Komisije so ustanovljene za preučevanje skupnih vprašanj ali za preučevanje posameznih zadev. (Krašovec 2004, 18) Ustava predvideva tudi parlamentarne preiskave, ki jih izvajajo preiskovalne komisije. (Državni zbor Republike Slovenije 2008a)

V državnem zboru se ustanovijo delovna telesa za spremljanje stanja na posameznih področjih, za pripravo odločitev o politiki na teh področjih, za oblikovanje stališč do posameznih vprašanj ter za obravnavo predlogov zakonov in drugih aktov državnega zbora. Članstvo se med parlamentarne skupine porazdeli proporcionalno, posebnih omejitev glede članstva ni.

V mandatu 2004–2008 je bilo ustanovljenih 28 delovnih teles: 14 odborov in 14 komisij. Od tega 14 stalnih odborov, 5 stalnih komisij, 5 nestalnih komisij in 4 preiskovalne komisije.

Izmed 14 stalnih odborov vojaško področje pokriva Odbor za obrambo, izmed stalnih komisij Komisija za nadzor nad delom varnostnih in obveščevalnih služb, med preiskovalnimi komisijami pa se na obrambno področje nanašate dve: Preiskovalna komisija za ugotovitev politične odgovornosti nosilcev javnih funkcij, ki so sodelovali pri pripravi in izvedbi pogodbe o nakupu pehotnih bojnih oklepnih vozil – srednjih oklepnih kolesnih vozil 8x8 zaradi suma, da je posel politično dogovorjen, voden netransparentno in da je negospodaren, ter zaradi suma o prisotnosti klientalizma in korupcije, in za ugotovitev suma o neposredni ali posredni povezavi med sedanjimi in nekdanjimi akterji ter nosilci javnih funkcij z orožjem v obdobju 1991 do 1993 (v nadaljevanju Preiskovalna komisija o nakupu pehotnih bojnih oklepnikov) in Preiskovalna komisija za ugotovitev politične odgovornosti nosilcev javnih funkcij, ki so sodelovali pri pripravi in izvedbi nakupa lahkih oklepnih kolesnih vozil 6x6, vladnega letala, havbic 155 mm, sistema za upravljanje ognja (ACCS), letal Pilatus in obnovi tankov T55–S financiranih v okviru temeljnih razvojnih programov obrambnih sil Republike Slovenije v letih 1994 do 2007 zaradi suma, da so bili posli politično dogovorjeni, vodeni netransparentno in da so negospodarni, ter zaradi suma o prisotnosti klientalizma in korupcije, in za ugotovitev suma o odgovornosti nosilcev javnih funkcij pri razorožitvi nekdanje teritorialne obrambe (v nadaljevanju Preiskovalna komisija o pripravi in izvedbi nakupa vojaškega orožja in opreme). (Državni zbor Republike Slovenije 2008a)

Če pogledamo Odbor za obrambo je njegova spolna sestava izključno moška, saj med 9 člani ni nobene ženske. Enako je s Komisijo za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb s sedmimi moškimi ter s Preiskovalno komisijo o pripravi in izvedbi nakupa vojaškega orožja in opreme, ki ima v sestavi 12 moških. V Preiskovalni komisiji o nakupu pehotnih bojnih oklepnikov pa medtem med 8 moškimi sedita 2 parlamentarki oziroma ima omenjeni odbor 25 odstotkov žensk. (Državni zbor Republike Slovenije 2008a; Kirn in Žagar 2005)

Po letu 2000 je bilo v Odboru za obrambo 14 članov, od tega 1 ženska (7,1 odstotkov). V Komisiji za nadzor nad delom obveščevalnih in varnostnih služb je bilo v tem mandatu 9 moških in 0 žensk (Žagar 2001)

Po parlamentarnih volitvah leta 1996 je Odbor za obrambo sestavljalo 14 moških in 0 žensk, v Komisiji za nadzor in delom obveščevalnih služb pa je bilo izmed 15 članov 1 poslanka (6,6 odstotkov). (Pezelj 1998)

5. PRIMERJALNA ANALIZA DRŽAV

5.1 Vpliv spolnih kvot na spolno sestavo izbranih parlamentov

Izmed petih držav le Švedska in Španija v parlamentu dosegata in presegata kritično maso zastopanosti žensk (glej graf 5.1). Obe državi imata za implementacijo kvot in s tem večji delež žensk v parlamentu ugodne normativne, systemske in praktične institucije. Tako Švedska kot Španija imata proporcionalni volilni sistem z elementi, ki pozitivno vplivajo na izvolitev žensk (glej prilogo A). Stranke v obeh državah prepoznavajo in imajo pozitiven odnos do problematike enakih možnosti v politiki za oba spola, švedske stranke na kandidatne liste dosledno nominirajo okoli 40 odstotkov žensk, v Španiji pa so dosegli 36 odstotno reprezentativnost žensk že pred uvedbo zakonskih kvot, kar vse kaže na visoko politično kulturo strank h kateri so veliko prispevale tudi močne ženske skupine pritiska. Za obe državi bi tudi lahko trdili, da je njun sistem kvot prispeval k večji reprezentativnosti žensk v parlamentu, vendar kvot ne gre ločevati od pozitivnih praks strank in tudi volilnega sistema. Pri Švedski je še potrebno poudariti, da stranke za doseganje večje reprezentativnosti niso nikoli uporabile zakonskih kvot, strankarska kvotna določila pa so uvedle, ko so imele v parlamentu že 30 odstotkov žensk. Španija pa je kvote uzakonila šele potem, ko so stranke že same izvajale ukrepe za večjo zastopnost žensk v politiki, kar je tudi eden od razlogov, da se na parlamentarnih volitvah 2008, ko so bile zakonske kvote prvič uporabljene, delež žensk v primerjavi s predhodnimi volitvami, ni povečal.

Gre tudi za državi, ki imata obe (glede na klasifikacijo Krookove in ostalih raziskovalcev (2006)) korporativni model političnega državljanstva, kar potrdi tezo avtorjev, da strankarske ali zakonske kvote, ki jih države s tem modelom izberejo, vplivajo na relativno visok delež žensk v parlamentu.

Na drugi strani pa imamo preostale tri države, ki so krepko pod 30 odstotki žensk v najvišjih predstavniških telesih (glej tabelo 5.1). Francija z večinskim volilnim sistemom pomeni veliko oviro za večjo izvoljivost žensk, na Madžarskem in v Sloveniji pa imata sicer mešani in proporcionalni volilni sistem preveč poudarjene večinske komponente, da bi dajala ženskam prave možnosti za izvolitev.

Kljub temu, da je skupinam pritiska uspelo modificirati sicer neugoden koncept enakopravne reprezentativnosti, ki ga je imela Francija kot država z republikanskim modelom političnega državljanstva, pa gre pri njej za primer neuspešne implementacije zakonskih kvot, ker je prilagodila samo normativne institucije, systemske in praktične pa ne (glej prilogo A). Ne le, da ima Francija neugoden volilni sistem, tudi stranke ne upoštevajo kvotnih določil v volilnem

zakonu, raje maksimizirajo volilni rezultat in še naprej vztrajno zavračajo večjo feminizacijo politike. Med francoskimi strankami je imela pred uvedbo zakonskih kvot, kvotna določila samo PS, na kandidatne liste so v večji meri ženske uvrščali še zeleni, vsi ostali se za bolj uravnoteženo reprezentativnost obeh spolov niso pretirano menili. Zakon izrazito nenaklonjenost več ženskam v politiki iz strani strank ni spremenil, čeprav so stranke v povprečju na kandidatne liste na zadnjih volitvah nominirale dobrih 40 odstotkov žensk. Ker pa zakon ne določa pravil o razvrščanju manj zastopanega spola, poleg tega pa za nespoštovanje kvotnih določil ne predvideva zavrnitev liste, ampak (relativno visoke) denarne kazni, sistem zakonskih kvot (v danem večinskem volilnem sistemu) ni bistveno povečal deleža žensk. Čeprav normativne institucije niso najbolj ustrezne, sistemske še manj, pa lahko sklenemo, da večjo zastopanost žensk v parlamentu najbolj ovirajo praktične institucije, torej nominacijske prakse strank in splošne vrednote in mnenja, kar tudi kaže, da v državah z republikanskim državljskim model, kvote niso pretirano uspešne.

Madžarska za razliko od vseh doslej opisanih držav nima ugodno naravnane nobene vrste institucij (glej prilogo A). Kvotna določila uporablja le socialistična MSZP, nekatere druge leve stranke se problematike zavedajo, vendar raje maksimizirajo rezultat na volitvah, kot da bi uvedle kakšne ukrepe, desno usmerjene stranke se ne ukvarjajo z zastopanostjo žensk. Prav tako v madžarskih strankah ni ženskih skupin pritiska, kar je tudi razlog, da vratarji na volilne liste ne umeščajo žensk, stranke pa nimajo kvot. V zadnjih letih je imela in še ima velik odstotek v parlamentu in s tem veliko moč Fidesz–KDNP, kar tudi vpliva na neobčutljivost do problematike žensk v politiki.

Podobno je s Slovenijo, kjer ni bilo do volitev 2004 ne praktičnih, ne sistemskih pogojev za večjo reprezentativnost žensk. Čeprav so ženske v Sloveniji dobro organizirane, največje ozko grlo, ki preprečuje njihovo večjo zastopanost v politiki predstavljajo politične stranke, tako sta imeli LDS in ZLSD kvotna določila le na deklarativni ravni, če sta se jih že držali, ženske nista umeščali na izvoljiva mesta. V takih pogojih tudi normativne institucije (strankarska kvotna določila LDS in SD), niso imele pogojev, da povečajo delež žensk v parlamentu.

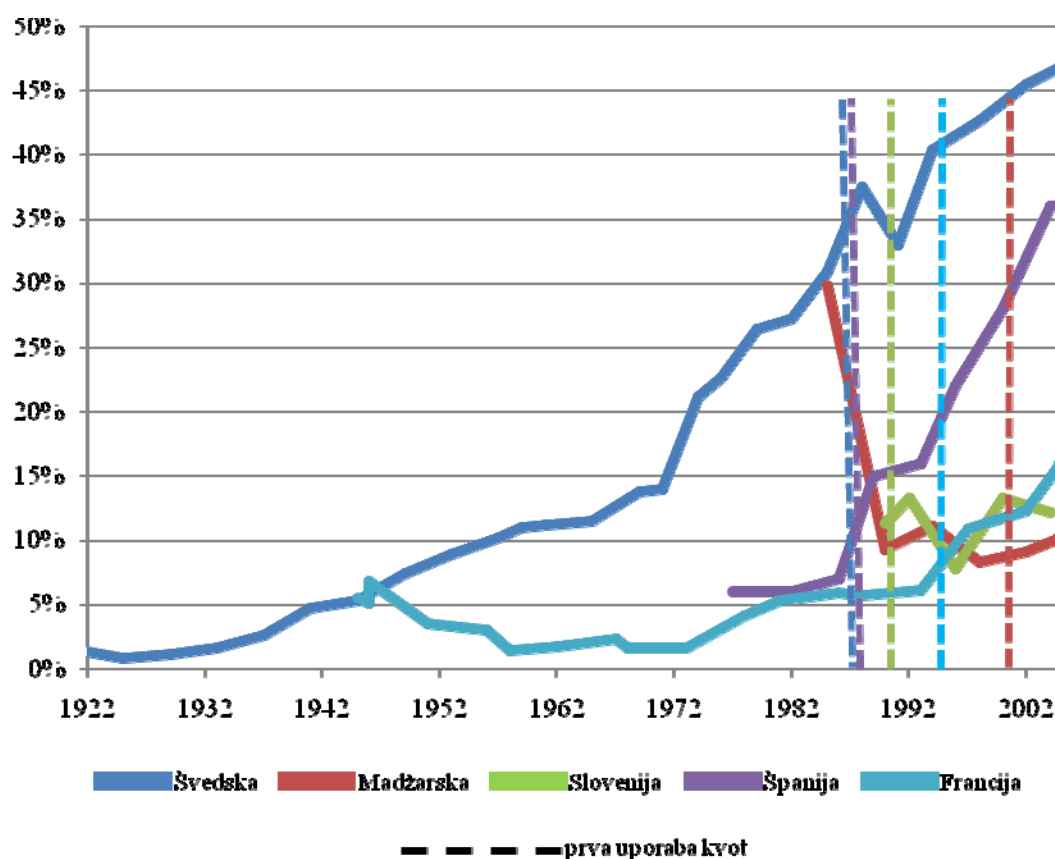
Po klasifikaciji Krookove in drugih (2006) imata Slovenija in Madžarska korporativni državljski model in bi morali potemtakem dosegati višji odstotek žensk v parlamentu. To neskladnost lahko pojasnimo z dejstvom, da gre za postkomunistični deželi, kjer politični sistem še ni povsem konsolidiran, specifična politična zgodovina pa je dala svoj (negativni) pečat tudi dojemanju posebnih ukrepov za povečevanje deleža žensk v politiki.

Nizki zastopanosti žensk v parlamentih Francije, Madžarske in Slovenije navkljub, pa lahko trdimo, da imajo stranke, ki so v teh državah (in tudi na Švedskem in v Španiji) sprejele

strankarske kvote, v parlamentih nekoliko več poslank kot ostale stranke, še posebej v primerjavi s tistimi na politični desnici.

Kvotna določila imajo, ne glede na institucionalne ovire, ki kvotam navadno preprečujejo večjo uspešnost, določen vpliv, kar smo v večini preučevanih držav pokazali že v poglavju Analiza držav. Poseben faktor, ki pa ga je pri primerjavi vplivov kvot v različnih državah, potrebno upoštevati, je na koliko volitvah so bile kvote v posamezni državi uporabljene. Večkrat jih (morajo) stranke namreč upoštevati, več poslank lahko načeloma pričakujemo, še posebej če gre za državo, ki ima ugodne institucionalne okvirje.

Graf 5.1: Gibanje deleža žensk v parlamentu na Švedskem, Madžarskem, v Sloveniji, Španiji in Franciji in prikaz prve uporabe kvot

Vir: Antić in Ilonszki 2003, 29; Volitve v Državni zbor 2004 2004a; Observatoire de la Parite Entre les Femmes et les Hommes 2007; Statistics Sweden 2008a; The Hungarian National Assembly 2006; Valiente 2008, 22.

Prvič sta na Švedskem kvote uporabili manjši stranki V in MP že na volitvah leta 1988, a je imela Švedska na predhodnih volitvah v parlamentu že 30 odstotkov žensk. (glej graf 5.1).

Delež žensk se je potem dvignil za 7,5 odstotkov, na naslednjih volitvah pa padel, vendar je potem strankarske kvote na volitvah leta 1994 uporabila tudi največja stranka S, nakar je delež poslank stabilno in dokaj strmo rasel naprej, do danes pa so bile na Švedskem kvote uporabljene že 6 krat, faznega zamika pa ni že vsaj od volitev leta 1998 oziroma po 4 uporabi kvot.

V Franciji je stranka PS strankarske kvote prvič uporabila šele na volitvah leta 1997 in vse odtlej je delež poslank dosegel svoj zgodovinski preboj, še posebej se je delež parlamentark povečal po drugi uporabi zakonskih kvot, vendar delež poslank v tej časovni točki za deležem kandidatk na volilni listi zaostaja za več kot 3 faze. (glej tabelo 5.2).

Tabela 5.1: Leto prve uporabe strankarskih ali zakonskih kvot in število uporab odtlej za vseh pet držav

	Švedska		Francija		Španija		Madžarska		Slovenija	
	strank.	zak.	strank.	zak.	strank.	zak.	strank.	zak.	strank.	zak.
<i>letu prve uporabe (stranka)</i>	1998 (V, MP)	/	1997 (PS)	2002	1989 (PSOE, IU)	2008	2002 (MSZP)	/	1992 (ZLSD)	/
<i>št. Uporab</i>	6x	/	3x	2x	6x	1x	2x	/	4x	/

V Španiji je trend podoben Švedskemu, le da sta PSOE in IU strankarske kvote prvič uporabili leta 1989, ko je bil delež žensk na predhodnih volitvah šele 8 odstoten. Vse od prve uporabe kvot je delež poslank glede na graf 5.1 začel strmo rasti in po šesti uporabi kvot imajo Španci 36,3 odstotkov žensk, fazni zamik med deležem kandidatk na volilni listi pa je ta hip še vedno večji kot 3 faze. Povečal pa se je po zadnjih volitvah, ko je delež kandidatk na volilnih listah v primerjavi s prejšnjimi volitvami zaradi druge uporabe zakonskih kvot narasel, ni pa bilo potem izvoljenih več žensk.

Na Madžarskem je po prvi uporabi kvot stranke MSZP na volitvah leta 2002 delež parlamentark narasel za slabo odstotno točko, po drugi uporabi pa za dobro odstotno točko. O faznem zamiku glede na nihanje deleža poslank od prvih demokratičnih volitev do volitev leta 1998, ko je delež parlamentark prvič začel konstantno rasti, ne moremo govoriti. Nadaljnje sorazmerne rasti pod sedanjimi pogoji v madžarskem parlamentu tudi ne gre pričakovati, saj ima MSZP le 20 odstotna kvotna določila in že na zadnjih volitvah ni povečala deleža svojih kandidatk na volilni listi.

Tabela 5.2: Povprečni deleži kandidatke na volilnih listah in deleži poslank po posameznih državah v zadnjih treh mandatnih obdobjih ter ocena faznega zamika glede na zadnje mandatno obdobje

<i>Stranka</i>	I.		II.		III.		fazni zamik
	kandidatke	poslanke	Kandidatke	Poslanke	kandidatke	poslanke	
<i>Švedska</i>	43,3%	42,7%	43%	45,3%	44,7%	47,3%	-
<i>Francija</i>	21,7%	10,2%	23,3%	12,3%	41,7%	18,5%	>3
<i>Španija</i>	39,5%	28,3%	41,2%	36%	45,7%	36,3%	>3
<i>Madžarska</i>	13,3%	8,8%	14,8%	9,1%	17,2%	10,6%	/
<i>Slovenija</i>	18,3%	7,8%	23,4%	13,3%	19,9%	12,2%	/

V Sloveniji je obvezujoče kvote ZLSD prvič uvedla leta 1992, od takrat so bile za volitve v Državni zbor uporabljene štiri krat, delež poslank pa vse odtelej vztrajno niha. O faznem zamiku vsaj glede na podatke v tabeli 5.2 težko govorimo, saj ni opaznih nekih splošnih trendov.

Tako se pokaže, da imata Švedska in Španija, ki sta kvote uporabili že na šestih volitvah, največji oziroma bolje rečeno v primerjavi z ostalimi državami neprimerno večji delež žensk tudi zaradi večkratne uporabe kvot. Pri tem Švedska faznega zamika več nima, ker je kvote vpeljala, ko je imela v parlamentu že 30 odstotkov poslank.

Druga je kvote na volitvah največkrat uporabila Slovenija, kjer pa ne moremo trditi, da bi bila ta določila kakorkoli uspešna, na podlagi zadnjih treh volitev pa trendi tudi ne omogočajo, da bi lahko govoriti o faznem zamiku. Drugačna je situacija v Franciji in na Madžarskem, kjer sicer vidimo trende rasti, a so dokaj počasni, deleži pa se gibajo na nižjih ravneh. Kljub temu pa lahko vsaj za Francijo sklepamo, da se bo, glede na trenutno stanje, 40 odstotkom poslank približala po treh nadaljnjih uporabah zakonskih kvot.

5.2 Vpliv spolnih kvot na spolno sestavo odborov za obrambo

Pri ugotavljanju vpliva spolnih kvot na delež žensk v izbranih parlamentarnih delovnih telesih seveda ne moremo govoriti o neposrednih vplivih, ampak le posrednih. Predvidevamo lahko torej, da se je zaradi spolnih kvot povečal delež žensk v parlamentu, zaradi več žensk v parlamentu pa bo več žensk delovalo tudi v nekaterih delovnih telesih. Nas konkretno v primerjalni analizi med delovnimi telesi na varnostnem področju zanimajo samo odbori za obrambo, ki jih ima vseh pet držav in kot taki predstavljajo relevantno primerjalno izhodišče.

Če trdimo, da so kvote izmed primerjanih držav vplivale na večji delež žensk v parlamentu na Švedskem, v Španiji in Franciji, potem v teh dveh državah tudi pričakujemo več žensk v njihovih odborih za obrambo, kar se glede na tabelo 5.1 tudi potrdi. Je pa potrebno že na začetku poudariti, da, razen v preučevanem II. mandatnem obdobju na Madžarskem, delež žensk v odborih za obrambo v nobeni državi nikoli ne preseže deleža žensk v parlamentu. Najbolj se temu sorazmerju približa trenutna sestava švedskega Odbora za obrambo, ki ima ob dobrih 47 odstotkih žensk 41 odstotno zastopanost poslank v omenjenem odboru.

Z večanjem odstotka žensk na Švedskem se je, vsaj v zadnjem mandatnem obdobju, povečal tudi delež žensk v Odboru za obrambo, vse tri zadnje mandate pa so ženske v tem delovnem telesu več kot 30 odstotno zastopane, kar pomeni tudi preseganje kritične mase reprezentativnosti. Če je bilo v mandatnem obdobju 1998 – 2002 v parlamentu dobrih 42 odstotkov žensk, Odboru za obrambo pa kar 35 odstotkov žensk, je v sedanjem mandatnem obdobju v parlamentu skoraj 47 poslank, v odboru za obrambo pa 41 odstotkov parlamentark. Delež žensk v švedskem Odboru za obrambo v primerjavi z njegovim deležem v parlamentu tako trenutno zaostaja za dve fazi, če govorimo o .t.i faznem zamiku. Zanimiv moment pa predstavlja vmesni II. mandat (2002 – 2006), saj je delež žensk v parlamentu, tako kot po skoraj vsakih volitvah doslej, zrasel za nekaj odstotnih točk, medtem pa je delež poslank v odboru za obrambo ostal enak kot v prejšnjem mandatu (povedano drugače, fazni zamik se je povečal), vendar je že v III. mandatu narasel na 41 odstotkov – fazni zamik se je pomanjšal.

Tudi v Španiji se je z večanjem odstotka žensk v parlamentu večal odstotek žensk v Odboru za obrambo, vendar doslej še ni presegel 30 odstotne zastopanosti. Za razliko od Švedske, vsakemu povečanju deleža žensk v parlamentu sledi (sorazmerno) povečanje deleža žensk v Odboru za obrambo. Tako tudi v Španiji, tako kot na Švedskem, prihaja do faznega zamika, le da je v tej državi večji. Delež žensk v odboru za obrambo za deležem žensk v parlamentu v Španiji zaostaja za tri faze. Trenutni delež Odbora za obrambo je imel španski parlament namreč v mandatnem obdobju 1996 – 2000.

Podoben trend večanja deleža žensk v francoskem Odboru za obrambo je opazen tudi v Franciji, vendar zaradi majhnega deleža žensk v parlamentu odstotki niso visoki, delež žensk v Odboru za obrambo pa tudi v Franciji zaostaja za tri faze (v mandatnem obdobju 1993 – 1997 je imela Francija v parlamentu 6,1 odstotka žensk).

Na Madžarskem delež žensk po odstotnih točkah narašča, delež poslank v Odboru za nacionalno varnost pa niha. V II mandatnem obdobju 14 odstotkov žensk v odboru celo pomeni večji delež, kot delež žensk v parlamentu, vendar je na tem mestu potrebno poudariti, da gre za odbor, ki je imel le 21 članov, med njimi torej tri parlamentarke.

V Sloveniji medtem nihajo tako deleži žensk v parlamentu, kot deleži žensk v Odborih za obrambo, a ob tem tako eni kot drugi ostajajo na zelo nizki ravni. Ženske so v teh delovnih telesih praktično odsotne, še posebej, če upoštevamo majhno člansko sestavo Odbora za obrambo v slovenskem Državnem zboru. V II. mandatnem obdobju namreč 7,1 odstotka poslank v odboru pomeni 1 predstavnico ženskega spola, je pa res, da je bilo takrat v parlamentu v primerjavi z ostalima obdobjema, največji delež žensk – 13,3 odstotne točke.

Tabela 5.3: Delež žensk v parlamentu in odborih za obrambo v zadnjih treh mandatnih obdobjih po posameznih državah

	<i>I.</i>		<i>II.</i>		<i>III.</i>	
	<i>parlament</i>	<i>odbor</i>	<i>Parlament</i>	<i>odbor</i>	<i>parlament</i>	<i>odbor</i>
<i>Švedska</i>	42,7%	35%	45,3%	35%	47,3%	41%
<i>Francija</i>	10,2%	2,7%	12,3%	5,2%	18,5%	7,5%
<i>Španija</i>	28,3%	12,5%	36%	20,5%	36,3%	21%
<i>Madžarska</i>	8,3%	0%	9,1%	14%	10,6%	0%
<i>Slovenija</i>	7,8%	0%	13,3%	7,1%	12,2%	0%

Vir⁶⁵

⁶⁵ Asemblée nationale 1997; Pezelj 1998; Žagar 2001; Sineau 2002; Antić in Ilonszki 2003, 29; Volitve v Državni zbor 2004 2004a; The Hungarian National Assembly 2006; Observatoire de la Parité Entre les Femmes et les Hommes 2007; Le site officiel du Ministère de l'Intérieur de l'Outre-mer et des Collectivités territoriales 2007; Asemblée national 2008a; Asemblée nationale 2008b; Asemblée nationale 2008c; Az ország háza. 2008a; Az ország háza. 2008b; Az ország háza 2008c; Az ország háza 2008d; Congreso de los Diputados 2008b; Congreso de los Diputados 2008c; Riksdag 2008a; Congreso de los Diputados 2008c; Congreso de los Diputados 2008d; Congreso de los Diputados 2008e; Državni zbor Republike Slovenije 2008b; Instituto de la Mujer 2008; Resultados electorales 2008; Resultados provisionales 2008; Riksdagen 2008a; Riksdagen 2008b; Riksdag information Department 2008; Statistics Sweden 2008b;

6. ZAKLJUČEK

Spolne kvote za parlamentarne volitve še zdaleč niso enoznačen ukrep. Stranke ali zakon ga načeloma vpeljejo, da bi se povečala reprezentativnost manj zastopanega spola, vendar se pot do enakih možnosti obeh spolov v politiki ne konča pri vpisu pravil v statut stranke oziroma v ustavo ali volilni zakon. Noben tip spolnih kvot namreč ni in ne more bistveno spremeniti spolne sestave parlamenta, če v določenem okolju ni vrste faktorjev, ki ugodno vplivajo na njihovo uspešno implementacijo in s tem na večjo izvoljivost žensk. Zato moramo na tem mestu revidirati prvi del glavne hipoteze, ki pravi, da spolne kvote vplivajo na povečanje deleža žensk v parlamentu. Delež žensk se v najvišjem predstavniškem telesu namreč poveča le, če zraven kvotnih določil obstajajo še ugodne strukture, prakse in norme: ugoden volilni sistem, naklonjenost večji reprezentativnosti spolov iz strani strank in širše javnosti, strankino spoštovanje kvotnih določil, obstoj takšnih določil, ki omogočajo večjo izvoljivost žensk in tako dalje. Zgolj uvedba strankarskih niti zakonskih kvot navadno ne prinese bistveno večjega števila žensk v parlamentu.

Dober primer za to je, kot se je pokazalo, Francija, kjer se zdi vpeljava zakonskih kvot nekoliko vsiljena. Dokler namreč stranke same ne bodo pripravljene delovati za večjo uravnoteženost spolov v parlamentu, morda pa tudi razmisliti o reformi volilnega sistema, več žensk tam še nekaj časa ne bo. Tudi v Sloveniji in na Madžarskem strankarske kvote v danem institucionalnem okolju in glede na rezultate zadnjih treh volitev niso pretirano uspešne, več poslank še posebej na Madžarskem, ki v zvezi z večjo zastopanostjo parlamentark še ni ukrenila skoraj nič, se brez sprememb, vsaj na podlagi preučevanje teorije, v kratkem nizka zastopanost žensk ne bo izboljšala. Po drugi strani pa sta Švedska in Španija primer uspešne implementacije kvot, vendar tukaj glavne zasluge za visok delež žensk, ki ga imata v parlamentu, ne gre pripisati le kvotam, ampak tudi ravnanju strank, predvsem na politični levici, ki so z ukrepi dosledno sledile politiki bolj uravnotežene zastopanosti spolov.

Neodvisno od zgoraj povedanega pa lahko v celoti potrdimo prvo podhipotezo. Države v katerih namreč stranke pogosteje in bolj dosledno upoštevajo kvotna določila (Švedska, Španija in pogojno tudi Francija) imajo v parlamentu več žensk, vsaj v primerjavi s Slovenijo in Madžarsko, kjer kvote uporabljajo le redke stranke in kjer so kvotna določila odstotkovno nizko zastavljena (Madžarska) ali pa jih stranke upoštevajo le na deklarativni ravni (Slovenija).

Analiza je tudi pokazala, da ima večina strank, ki uporabljajo strankarske kvote, v parlamentu tudi večji delež žensk. To se vidi predvsem na Švedskem, pred uvedbo zakonskih kvot pa tudi v Španiji in Franciji, v manjši meri pa na Madžarskem in v Sloveniji.

Kar se tiče uspešnosti kvot v primerjalnem vidiku držav, se je v analizi sicer pokazalo, da na sestavo parlamenta lahko vpliva tudi število uporab kvotnih določil. Švedska in Španija, kjer so bile kvote na volitvah največkrat uporabljene, v obeh primerih šest krat, imata tudi največji odstotek parlamentark. Po drugi strani pa so bile spolne kvote v Sloveniji uporabljene že 4 krat, vendar se delež poslank tam ne povečuje, kar je ponovno dokaz, da so kvotna določila lahko uspešna samo pod ugodnimi institucionalnimi pogoji. Za Francijo pa lahko glede tega, da je kvotna določila uporabila le na zadnjih treh volitvah, delež poslank pa se v njenem parlamentu postopoma zvišuje, sklepamo, da se bo po večkratni uporabi zakonskih kvot delež žensk postopoma večal, vendar Francijo do paritete čaka še kar nekaj volitev, verjetno pa tudi, kot že večkrat rečeno, institucionalne spremembe. Enako velja za Madžarsko, ki pa zaradi šele dvakratne uporabe 20 odstotnih kvot samo ene stranke in posledično nizke rasti deleža žensk pod sedanjimi pogoji nima realnih možnosti za povečanje deleža parlamentark.

Glede drugega dela glavne hipoteze, ki pravi, da spolne kvote vplivajo tudi na večji delež žensk v parlamentarnih delovnih telesih, lahko po logičnem sklepanju trdimo, da drži, vendar le takrat, ko zaradi kvotnih določil v parlamentu pristane več žensk, pa še takrat lahko govorimo le o posrednih vplivih. Več poslank tako v večini primerov avtomatično pomeni tudi njihovo (relativno večje) vključevanje v delovna telesa, ob čemer se zastavi vprašanje, če se v skladu s povečanjem deleža poslank poveča tudi njihovo delovanje v bolj tradicionalno »moških« delovnih telesih. Prav zato smo preučevali delovna telesa, povezana z varnostnim področjem, saj naj bi bilo področje državne varnosti in obrambe za ženske/parlamentarke še zmeraj manj zanimivo. Glede na primerjavo deleža poslank v odborih za obrambo v zadnjih treh mandatih po državah, pa pridemo do presenetljive ugotovitve, da se tam, kjer so kvote uspešne (Švedska, Španija) delež parlamentark v teh telesih tudi večja, kar se izkaže tudi za Francijo, čeprav so tam deleži znatno nižji. Za razliko od teh držav pa v Sloveniji in na Madžarskem ni opaziti nobene linearnosti ne v deležih žensk v parlamentu ne v odstotkih žensk v odborih za obrambo, saj tam situacija iz leta v leto niha. Na podlagi teh ugotovitev lahko drugo podhipotezo, ki ne predpostavlja večjega vključevanja žensk v delovna telesa povezana z varnostnim področjem tudi po povečanju deleža žensk v parlamentu, zavrnamo.

Zaključimo lahko, da morajo biti stranke in države pri vpeljevanju kvotnih določil zelo previdne. Če ni pravega interesa za povečanje deleža žensk iz strani večine strank in ni ostalih ustreznih institucionalnih okvirjev, potem v parlamentih tudi ne bo sedelo več žensk, spolne kvote pa bodo deležne le še večjega neodobravanja tako strank kot javnosti. Slednja v takih primerih lahko hitro pomisli, da »ženskam niti kvote ne morejo pomagati in pač niso primerne za politiko«. Kaj takega se lahko zgodi tudi po letošnjih parlamentarnih volitvah v Sloveniji, ko bodo morale

stranke prvič upoštevati 25 odstotne zakonske kvote, ki pa imajo glede na nizko zastavljene obvezne deleže žensk brez sistema razvrščanja na kandidatnih listah in »hib« volilnega sistema, precej omejen domet.

Literatura

- Antić, Milica in Gabriella Ilonszki. 2003. *Women in Parliamentary Politics: Hungarian and Slovene Cases Compared*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Antić, Milica in Jasna Jeram. 1999. Uvod. V *Ženske, politika, demokracija*, ur. Milica Antić in Jasna Jeram, 7–8. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
- Antić, Milica in Maruša Gortnar. 2005. Gender Quotas in Slovenia: a Short Analysis of Failures and Hopes. *EPS*. Dostopno prek: http://www.essex.ac.uk/ECpR/publications/eps/onlineissues/summer2004/research/antic_gortnar.htm (3. julij 2008).
- Antić, Milica. 1998. *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Antić, Milica. 2003. Factors Influencing Women's Presence in Slovene Parliament. V *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*, ur. Richard Matland in Kathleen Montgomery, 267–284. Oxford: Oxford University Press.
- Antić, Milica. 2003. *Ženske v slovenskem parlamentu – pod kritično maso zastopanosti*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Antić, Milica. 2004. Politične pravice in participacija žensk v politiki. V *Človekove pravice žensk*, ur. Dean Zagorac, 57–88. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Assemblée nationale. 1997. *Les élections législatives des 25 mai et 1er juin 1997*. Dostopno prek: <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/elections-1997.asp> (11. julij 2008).
- Assemblée nationale. 2007. *Rules of procedure of the National Assembly*. Dostopno prek: <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ac.asp> (12. junij 2008).
- Assemblée nationale. 2008a. *Commission de la Défense Nationale et des Forces Armées XIe législature*. Dostopno prek: <http://www.assemblee-nationale.fr/11/tribun/gene3-02.asp> (7. julij 2008).
- --- 2008b. *Commission de la Défense Nationale et des Forces Armées XIIe Législature*. Dostopno prek: http://www.assemblee-nationale.fr/12/tribun/commissions/comm_cion_def.asp (7. julij 2008).
- --- 2008c. *Commission de la Défense Nationale et des Forces Armées XIIIe Législature*. Dostopno prek: http://www.assemblee-nationale.fr/13/tribun/xml/organe.asp?id_organe=xml/organes/59046.xml (26. maj 2008).

- --- 2008č. *Commission de la défense nationale et des forces armées*. Dostopno prek: http://www.assembleenationale.fr/13/tribun/xml/organe.asp?id_organe=xml/organes/59046.xml (18. junij 2008).
- --- 2008d. *Parliamentary Delegations*. Dostopno prek: http://www.assemblee-nationale.fr/english/synthetic_files/file_50.asp (18. junij 2008).
- --- 2008e. *Standing committees*. Dostopno prek: http://www.assemblee-nationale.fr/english/synthetic_files/file_21.asp (11. junij 2008).
- Az Ország Háza. 1994. *Resolution 46/1994 (Ix.30.) Ogy on the Standing Orders*. Dostopno prek: <http://www.parlament.hu/hazszabaly/resolution.htm> (29. junij 2008).
- Az ország háza. 2008a. *Bizottság tagjai és tisztségviselői 1998–2002*. Dostopno prek: http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_biz.biz_tag_main?P_CKL=36&P_BIZ=null&P_BIZ=A016&P_DATUM_TOL=1998.06.18&P_DATUM_IG=2002.05.14&P_TISZT=null (28. julij 2008).
- --- 2008b. *Bizottság tagjai és tisztségviselői 2002–2006*. Dostopno prek: http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_biz.biz_tag_main?P_CKL=37&P_BIZ=nul&P_BIZ=A160&P_DATUM_TOL=2002.05.15&P_DATUM_IG=2006.05.15&P_TISZT=null (28. julij 2008).
- --- 2008c. *Nemzetbiztonsági bizottság*. Dostopno prek: http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_biz.biz_adat_uj?p_ckl=38&p_biz=A277&p_u les=&p_munkatars=&p_tag=&P_stilus=nyito.css&p_tagj=I#biz_tag (12. junij 2008).
- --- 2008č. *Parlamenti Információs Rendszer*. Dostopno prek: http://www.parlament.hu/internet/plsql/internet_biz (26. maj 2008).
- --- 2008d. *Pártok képviselőcsoportjai*. Dostopno prek: <http://www.parlament.hu/cgi-bin/insurl?fotitkar/frak.htm> (7. junij 2008).
- Bacchi, Carol. 2006. Arguing for and against quotas: theoretical issues. V *Women, Quotas and Politics*, ur. Drude Dhalerup, 32–51. London, New York : Routledge.
- Bonifert, Marta in Zita Gurmai. 2005. Advancement of Women's Issues through Political Mobilization in Hungary: Impact of the Hungarian Socialist Party Quota. V *The Implementation of Quotas: European Experiences*, ur. Julie Ballington in Francesca Binda, 76–80. Stockholm: IDEA. Dostopno prek: http://www.idea.int/publications/quotas_europe/index.cfm (5. julij 2008).
- Born, Hans. 2006. *Parlamentarni nadzor nad varnostnim sektorjem: načela, mehanizmi in praksa*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.

- Bustelo, Carlota in Ana Chillida. 2000. *Report from Spain by our Transnational Partner*. European Database: Women in Decision-making. Dostopno prek: <http://www.db-decision.de/CoRe/Spain.htm> (20. junij 2008)
- *Candidaturas presentadas para las elecciones al Congreso de los Diputados y al Senado* (Real Decreto 64/2000, de 17 de enero). BOE núm. 34. Dostopno prek: <http://www.boe.es/boe/dias/2000/02/09/pdfs/A06102-06186.pdf> (1. september 2008).
- *Candidaturas proclamadas para las elecciones al Congreso de los Diputados y al Senado* (Real Decreto 100/2004, de 19 de enero). BOE núm. 41. Dostopno prek: <http://www.elecciones.mir.es/eleccanteriores/gen200403/images/minipdf.gif> (1. september 2008).
- Caul, Miki. 1997. *Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties*. Dostopno prek: <http://www.democ.uci.edu/publications/papersseriespre2001/caul.htm> (27. junij 2008).
- Congreso de los Diputados. 2008a. *Members IX Legislatura*. Dostopno prek: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Diputados/BusqForm?_piref73_1333155_73_1333154_1333154.next_page=/wc/busquedaDiputadosForm (25. junij 2008).
- --- 2008b. *Bodies of the House, VII Legislatura*. Dostopno prek: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Organos/Comision?_piref73_2218049_73_1339256_1339256.next_page=/wc/composicionOrgano&idOrgano=304&idLegislatura=7 (10. julij 2008).
- --- 2008c. *Bodies of the House, VIII Legislatura*. Dostopno prek: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Organos/Comision?_piref73_2218049_73_1339256_1339256.next_page=/wc/composicionOrgano&idOrgano=304&idLegislatura=8 (10. julij 2008).
- --- 2008č. *Composición Actual de la Comisión de Defensa..* Dostopno prek: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Organos/Comision?_piref73_2218049_73_1339256_1339256.next_page=/wc/composicionOrgano&idOrgano=304&idLegislatura=9 (25. junij 2008).
- --- 2008d. *Listing of Members by Parliamentary Groups: VII Legislatura..* Dostopno prek: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Diputados/DipGrupParl?_piref73_1333477_73_1333472_1333472.next_page=/wc/Legislatura7 (6. julij 2008).

- --- 2008e. *Listing of Members by Parliamentary Groups: VIII Legislatura*. Dostopno prek: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Diputados/DipGrupParl?_piref73_1333477_73_1333472_1333472.next_page=/wc/Legislatura8 (6. julij 2008).
- Congress of Deputies. 2004. *Standing Orders of The Congress of Deputies*. Madrid. Dostopno prek: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Informacion/Normas/standing_orders_0.pdf (2. julij 2008).
- Dahlerup, Drude in Lenita Freidenvall. 2003. *Quotas as a Fast Track to Equal Political Representation for Women*. IPSA World Congress. Dostopno prek: <http://www.statsvet.su.se/quotas/pretoria2.doc> (20. maj 2008).
- Dahlerup, Drude. 1998. Using Quotas to Increase Women's Political Representation. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Karam Azza, 91–124. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- Dahlerup, Drude. 2006a. Conclusion. V *Women, Quotas and Politics*, ur. Drude Dhalerup, 294–307. London, New York : Routledge.
- --- 2006b. Introduction. V *Women, Quotas and Politics*, ur. Drude Dhalerup, 3–31. London, New York : Routledge.
- Dahlerup, Drude. 2008. About Quotas. *Global Database of Quotas for Women*. Dostopno prek: <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm> (20. julij 2008).
- Darcy, Robert, Susan Welch in Janet Clark. 1994. *Women, Elections & Representation*. Lincoln: University of Nebraska.
- Dolinar, Ksenija in Seta Knop, ur. 2002. *Leksikon Cankarjeve založbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Državni zbor Republike Slovenije. 2005. *Parlamentarna preiskava*. Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/index.php?id=12&encryptionkey=&tx_ttne%5bbackpid%5d=52&tx_ttnews%5btt_news%5d=67&chash=8edc5c1d9f (11. junij 2008).
- Državni zbor Republike Slovenije. 2008a. *Delovna telesa*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=90> (18. maj 2008).
- --- 2008b. *Odbor za obrambo*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/index.php?id=90&docid=DT018> (10. maj 2008).
- Elecciones a Cortes Generales 2008. 2008. *Resultados provisionales*. Dostopno prek: <http://www.generales2008.mir.es/99CG/FTOP.htm> (25. junij 2008).

- Elecciones generales. 2008. *Listas Completas de Candidatos*. Dostopno prek: <http://www.elpais.com/especial/elecciones-generales/candidatos-jose-luis-rodriguez-zapatero.html> (25. junij 2008).
- Fink-Hafner, Danica in Alenka Krašovec. 2000. Dejavniki strankarske podpore kandidatom na lokalni in nacionalni ravni političnega sistema. V *Tranzicija in (ne)enakost med spoloma*, ur. Maca Jogan, 141–165. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr34-35finkkrasovec.PDF> (20. junij 2008).
- Fink-Hafner, Danica in Alenka Krašovec. 2002. Vpliv volilnega sistema na delež žensk v nacionalnem in lokalnih predstavniških telesih v Sloveniji. V *Lokalna demokracija I.: Analiza lokalnih volitev 2002*, ur. Marjan Brezovšek, 102-124. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Global Database of Quotas for Women. 2008a. *Case Studies*. Dostopno prek: http://www.quotaproject.org/case_studies.cfm (18. maj 2008).
- --- 2008b. *France*. Dostopno prek: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=FR> (9. julij 2008).
- --- 2008c. *Hungary*. Dostopno prek: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=HU> (9. julij 2008).
- --- 2008č. *Slovenia*. Dostopno prek: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=SI> (9. julij 2008).
- --- 2008d. *Spain*. Dostopno prek: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=ES> (9. julij 2008).
- --- 2008e. *Sweden*. Dostopno prek: <http://www.quotaproject.org/displayCountry.cfm?CountryCode=SE> (9. julij 2008).
- Gortnar, Maruša. 2004. Razprave o kvotah v slovenskem parlamentu : obravnave Zakona o političnih strankah in Zakona o enakih možnostih žensk in moških. *Teorija in praksa* 41(5–6), 1034–1049.
- Grad, Franc. 1996. *Volitve in volilni sistemi*. Ljubljana: Inštitut za javno upravo.
- iKnow. 2008. *Women in Politics*. Dostopno prek: http://www.ipu.org/pdf/publications/wmnmap08_en.pdf (11. maj 2008).
- Instituto de la Mujer. 2008. *Mujeres en el Congreso, por Grupo Parlamentario*. Dostopno prek: <http://www.migualdad.es/mujer/mujeres/cifras/tablas/W91.XLS> (6. julij 2008).
- International Women's Rights Action Watch. 2003. *The Principle of Equality*. Dostopno prek: <http://www.iwraw-ap.org/convention/equality.htm> (18. junij 2008)

- Jones, Mark in Mala Htun. 2001. Quotas and the Election of Women in Latin America: The Crucial Intervening Role of Electoral System. V *Parity Democracy in the Construction of Europe*, ur. Paloma Saavedra Ruiz, 35–46. Madrid : Celem.
- Kirn, Elizabeta in Katarina Žagar, ur. 2005. *Državni zbor Republike Slovenije v 4. mandatnem obdobju 2004–2008*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
- Krašovec, Alenka. 2004. *Delovna telesa državnega zbora kot osrednje mesto sodelovanja med zakonodajno vejo oblasti in civilno družbo v procesih oblikovanja javnih politik, 2.del*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/si/aktualno/publikacije/knjige/raziskovalni_program.html (20. maj 2008).
- Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
- Krook, Mona Lena, Joni Lovenduski in Judith Squires. 2006. Western Europe, North America, Australia and New Zealand. V *Women, Quotas and Politics*, ur. Drude Dhalerup, 194–221. London, New York : Routledge.
- Krook, Mona Lena. 2003. *Not All Quotas Are Created Equal: Trajectories of Reform to Increase Women's Political Representation*. Edinburgh: Razprava na Evropskem konzorciju političnih raziskav, 28.3. – 2.4.2008. Dostopno prek: http://www.quotaproject.org/Conference_papers/Krook_2003.pdf (1. junij. 2008).
- Krook, Mona Lena. 2007. *Gender and Political Institutions: Implementing Quotas for Women in Politics*. Midwest Political Science Association Annual Conference. Dostopno prek: http://www.allacademic.com/meta/p210579_index.html (13. junij 2008).
- Le site officiel du Ministère de l'Intérieur de l'Outre-mer et des Collectivités territoriales. 2007. *Resultats des elections legislatives*. Dostopno prek: http://www.interieur.gouv.fr/sections/a_votre_service/resultats-elections/LG2007/FE.html (25. maj 2008).
- Leijenaar, Monique. 2001. The Most Favourable Electoral System for Parity Democracy. V *Parity Democracy in the Construction of Europe*, ur. Paloma Saavedra Ruiz, 77–86. Madrid : Celem.
- Lepinard, Elenore. 2006. *The Contentious Subject of Feminism: Defining "Women" in France From the Second Wave to Parity*. Annual meeting of the American Sociological Association, Montreal. Dostopno prek: http://www.allacademic.com/meta/p103850_index.html (21. junij 2008).

- Lovenduski, Joni in Karam, Azza. 1998. Women in Parliament: Making a Difference. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Karam Azza, 125–158. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- Lovenduski, Joni. 1999. Strategije za povečanje zastopanosti žensk v politiki. V *Ženske, politika, demokracija*, ur. Milica Antić in Jasna Jeram, 29–49. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
- Mash, Andrew, ur. 2008. *Equality in Politics: A Survey of Women and Men in Parliament*. Ženeva: Inter-Parliamentary Union. Dostopno prek: <http://www.ipu.org/PDF/publications/equality08-e.pdf> (15. junij 2008).
- Matland, Richard in Kathleen Montgomery. 2003. Recruiting Women to National Legislatures: A General Framework With Applications to Post-Communist Democracies. V *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*, ur. Richard Matland in Kathleen Montgomery, 19–42. Oxford: Oxford University Press.
- Matland, Richard. 1998. Enhancing Women's Political Participation: Legislative recruitment and Electoral Systems. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Karam Azza, 65–90. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- Matland, Richard. 2005. *Explaining Women's Representation: The Role of Legislative Recruitment & Electoral Systems*. New York: United Nations. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/eql-men/docs/EP.4_Matland.pdf (16. maj 2008).
- Matland, Richard. 2006. Electoral Quotas. V *Women, Quotas and Politics*, ur. Drude Dhalerup, 275–292. London, New York : Routledge.
- Mattson, Ingvar in Kaare Strom. 1995. Parliamentary committees. V *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*, ur. Herbert Döring, 249–308. Mannheim: Centre for European Social Research. Dostopno prek: http://unipotsdam.de/u/ls_vergleich/Publikationen/Parliaments/PMR-W-Europe.pdf (18. junij 2008).
- McSmith, Andy. 2008. Losing the Gender Gap: Why Women Now Reign in Spain. *The Independent*, 16. april. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/closing-the-gender-gap-why-women-now-reign-in-spain-809619.html> (23. junij 2008).
- Montgomery, Kathleen in Gabriella Ilonszki. 2003. Weak Mobilization, Hidden Majoritarianism, and Resurgence of the Right: A Recipe for Female Under-Representation in

- Hungary. V *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*, ur. Richard Matland in Kathleen Montgomery, 105–129. Oxford: Oxford University Press.
- Munoz, Francisco. 2001. Presentation. V *Parity Democracy in the Construction of Europe*, ur. Paloma Saavedra Ruiz, 17–19. Madrid : Celem.
 - National Election Office Hungary. 1998. *Distribution of Candidates by Sex and Age*. Dostopno prek: http://www.valasztas.hu/parval2002/onkweb/index_en.htm (2. september 2008).
 - National Election Office Hungary. 2002. *Distribution of Candidates by Sex and Age*. Dostopno prek: http://www.valasztas.hu/parval2002/ve02/veeng/start2_en_ind.htm (2. september 2008).
 - National Election Office Hungary. 2006. *Individual Candidates and Party Lists*. Dostopno prek: http://www.valasztas.hu/parval2006/en/06/6_0.html (7. junij 2008).
 - Neubauer, Violeta. 1999. *Drugo poročilo Republike Slovenije o uresničevanju določil konvencije Združenih narodov o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk*. Ljubljana: Urad Vlade Republike Slovenije za žensko politiko.
 - Norris, Pippa. 1996. Legislative Recruitment. V *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*, ur. Lawrence LeDuc, Richard Niemi in Pippa Norris, 184–215. London: Sage Publications.
 - Observatoire de la Parite Entre les Femmes et les Hommes. 2007. *Elections législatives 2007: Les petits pas de la parité*. Dostopno prek: http://www.observatoire-parite.gouv.fr/portail/doc16/legislatives_2007_stat.pdf (26. maj 2008).
 - Pezelj, Janez, ur. 1998. *Državni zbor Republike Slovenije v IV. mandatnem obdobju*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
 - Pritchett, Adrian. 2003. *The Electoral Systems of Britain and Sweden*. Dostopno prek: <http://pritchea.myweb.uga.edu/electoral.html> (14. junij 2008).
 - Resultados electorales. 2008. *Elecciones Congreso de los Diputados*. Dostopno prek: <http://www.elecciones.mir.es/MIR/jsp/resultados/index.htm> (6. julij 2008).
 - Riksdag Information Department. 2008. *Försvarsutskotte*. Interno gradivo.
 - Riksdag. 2008a. *Committee on Defence*. Dostopno prek: <http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?org=FöU&nid=1857&rdlstatus=samtliga&s=1&sort=i&m=1> (2. junij 2008).
 - --- 2008b. *The 15 parliamentary committees*. Dostopno prek: http://www.riksdagen.se/templates/R_Page____794.aspx (18. junij 2008).

- Riksdagen. 2008a. *Invalida valet 1998*. Dostopno prek: <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=1010> (13. julij 2008).
- --- 2008b. *Invalida valet 2002*. Dostopno prek: <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=1020> (13. julij 2008).
- Shvedova, Nadezhda. 1998. Obstacles to Women's Participation in Parliament. V *Women in Parliament: Beyond Numbers*, ur. Karam Azza, 19–64. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- Sineau, Mariette. 2002. La parité en peau de chagrin ou la résistible entrée des femmes à l'Assemblée nationale. V *Revue Politique et Parlementaire*, 211–218. Dostopno prek: http://www.cevipof.msh-paris.fr/bpf/ref/Bibliadd/Enjeux/1_RPP_L2002.pdf (11. julij 2008).
- Sineau, Mariette. 2005. The French Experience: Institutionalizing Parity. V *Women in Parliament Beyond Numbers*, ur. Julie Ballington and Azza Karam, 122–131. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Dostopno prek: http://www.idea.int/publications/register.cfm?title=Women%20in%20Parliament%3A%20Beyond%20Numbers%2E%20A%20Revised%20Edition%2E&forwardUrl=/publications/wip2/upload/WiP_inlay.pdf&req=1 (12. maj 2008).
- Statistics Sweden. 2002. *ME 12 SM 0301: Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen 2002*. Dostopno prek: <http://www.scb.se/statistik/ME/ME0107/2003M00/ME12SM0301.pdf> (2. september 2008).
- Statistics Sweden. 2008a. *Election to the Riksdag in 1922–2006: Those elected by sex. 2008*. Dostopno prek: http://www.scb.se/templates/tableOrChart____160729.asp (11. julij 2008).
- --- 2008b. *Election to the Riksdag in 2006: Those elected by party, sex and age*. Dostopno prek: http://www.scb.se/templates/tableOrChart____160733.asp (5. junij 2008).
- --- 2008c. *Nominated candidates in the election to the Riksdag by sex, party and period*. Dostopno prek: <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/Visavar.asp?yp=tansss&xu=C9233001&omradekod=ME&huvudtabell=NomRtRegAldK&omradetext=Citizen+influence&tabelltext=Nominated%2C+elected+and+not+elected+candidates+in+the+election+to+the+Riksdag+by+sex%2C+party+and+age%2E+Year+of+election&preskat=O&prodid=ME0107&deltabell=&deltabellnamn=Nominerade%2C+valda+och+ej+valda+i+riksdagsval+efter+k%F6n%2C>

parti+och+%E5lder%2E+Val%E5r&innehall=Ejvald&starttid=2002&stopptid=2006&Fromwhere=M&lang=2&langdb=2 (5. junij 2008).

- Statistični letopis Republike Slovenije 2002. 2002. *Volitve 2000*. Dostopno prek: www.stat.si/letopis/2002/05-02.pdf (4. september 2008).
- *The Hungarian National Assembly*. 2006. Budapest. Dostopno prek: http://www.parlament.hu/fotitkar/angol/book_book_2006.pdf (8. junij 2008).
- Threlfall, Monica. 2005. *Explaining Gender Parity Representation in Spain: The Internal Dynamics of Parties*. European Consortium for Political Research Conference. Dostopno prek: <http://www.quotaproject.org/other/MT-Explanations-Parity-Spain-ECPR.pdf> (10. julij 2008)
- Valiente, Celia. 2006. *How Spanish women gained thirty-six percent of parliamentary seats? The effectiveness of (voluntary) gender quotas in Spain*. Midwest Political Science Association Annual Conference. Dostopno prek: http://www.allacademic.com/meta/p266692_index.html (23. junij 2008).
- Valmyndigheten. 1998. *Personröster riksdagsvalet 1998*. Dostopno prek: http://www.val.se/val/val_98/slutres/riksdag/vdr1.html (2. september 2008).
- Valmyndigheten. 2008. *Elections in Sweden*. Dostopno prek: http://www.val.se/pdf/electionsinsweden_webb.pdf (21. maj 2008).
- Volitve v Državni zbor 2004. 2004a. *Uradni rezultati glasovanja za volilne enote*. Dostopno prek: http://volitve.gov.si/dz2004/html/rez_ve.htm (18. julij 2008).
- --- 2004b. *Volilne liste in kandidati*. Dostopno prek: http://volitve.gov.si/dz2004/html/liste_kandidatov.htm (18. julij 2008).
- Women in National Parliaments. 2008a. *World Average (situation as of 28th of February)*. Dostopno prek: <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/world280207.htm> (2. julij 2008).
- --- 2008b. *World Average (situation as of 30th of June)*. Dostopno prek: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm> (2. julij 2008).
- Woodward, Allison. 2001. Prizadevanja za uravnoteženo zastopanost žensk in moških. Urad vlade Republike Slovenije za enake možnosti.
- Zajc, Drago. 1992. Odnos med parlamentom in vlado: vloga delovnih teles pri zagotavljanju temeljnih funkcij parlamenta. V *Vestnik za javno upravo* let. 28 št. 3/4, 239–242.

- Zajc, Drago. 1996. Delovna telesa v državnem zboru (primerjava vloge delovnih teles v novih parlamentih). V *Slovenski parlament – izkušnje in perspektive*, ur. Marjan Brezovšek, 57–74. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Zimmerman, Marie-Jo. 2003. *Pourquoi la parité en politique reste-t-elle un enjeu pour la démocratie française?*. Pariz: Observatoire de la parité entre les femmes et les hommes. Dostopno prek: http://www.observatoire-parite.gouv.fr/travaux/rapport_02/rapport_200303.pdf (5. september 2008).
- Zimmerman, Marie-Jo. 2005a. *Communiqué du 8 mars 2005*. Observatoire de la parité entre les femmes et les hommes. Dostopno prek: <http://www.observatoire-parite.gouv.fr/> (18. junij 2008).
- --- 2005b. *Effets directs et indirects de la loi du 6 juin 2000 : un bilan contrasté*. Pariz: Observatoire de la parité entre les femmes et les hommes. Dostopno prek: http://www.observatoire-parite.gouv.fr/travaux/rapport_08/rapport_2005.pdf (5. september 2008).
- Žagar, Katarina, ur. 2001. *Državni zbor Republike Slovenije v III. mandatnem obdobju*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.

PRILOGA A: Primerjalna analiza držav

		Švedska	Francija	Španija	Madžarska	Slovenija
SISTEMSKÉ INSTITUCIJE	<i>državljski model</i>	korporativni	republikanski	korporativni	korporativni	Korporativni
	<i>delež žensk v parlamentu</i>	47,7%	18,5%	36,3%	10,6%	12,2%
	<i>volilni sistem</i>	proporcionalni	večinski	proporcionalni	mešani	Proporcionalni
	<i>velikost volilne enote</i>	2-36	1	1-34	1 oz. 3-28	11
	<i>tip volilne liste</i>	zaprti s preferenčnim glasovanjem	dvokrožni	zaprt	zaprt v proporcionalnem delu sistema	zaprt z elementi večinskega sistema
	<i>volilni prag</i>	4% + 8%	/	3%	5%	4%
NORMATIVNE INSTITUCIJE	<i>ustavno določene kvote</i>	ne	da	ne	ne	ne
	<i>zakonsko določene kvote</i>	ne	da	da	ne	ne ⁶⁶
	<i>strankarske kvote</i>	da (S, V, MP)	/	/	da (MSZP)	da (LDS, SD)
	<i>sankcije za nespoštovanje</i>	ne	da, denarne	da, zavrnitev liste	ne	ne
	<i>pravilo o razvrščanju kandidatov na volilni listi</i>	da (S ima sistem zadrge)	ne	da (vsako peto mesto)	ne	ne
PRAKTIČNE INSTITUCIJE	<i>stranke upoštevajo kvote</i>	da	ne	da	ne	ne
	<i>obstoj feminističnih skupin pritiska</i>	da	na	da	ne	da

⁶⁶ Ima zakonsko določene kvote od leta 2006, vendar za našo analizo niso relevantne.